





COMPRA - VENTA
DE
LIBROS ANTIGUOS

Tfnos: 562 70 75
562 70 29

GRANDAS DE SALIME
(Asturias)

El primer libro...



Del vno de Man. Perez &
Godon año de 1817 si alguno me lo
halla vivo de volverme lo de
alguna cosa se le gratificara
Luanca y Octubre 10 de 1817 =

Godon







Del uso de Manuel

Antonio Perez de Aris

Estudiante de Grammatica de la Universidad de Salamanca

Libro

Aris

2056
CARTAS DE CICERON

ESCOGIDAS

DISTRIBUIDAS EN SUS CLASES,

con breves Argumentos , y Notas en
Castellano

Por D. RODRIGO DE OVIEDO , *Catedrático*
de BUENA-VERSION , y PROPIEDAD LA-
TINA en los Reales Estudios de
Madrid.

Para el uso de ellos.



D. 476006
R. 141.200

CON PRIVILEGIO.

MADRID : MDCCXCII.

EN LA IMPRENTA DE D. PENITO

Se hallará en la Librería de
tonio Baylo.



CARRERAS DE ORO

ESTADÍSTICAS DE LAS CARRERAS

CON SUS ANEXOS Y SUPLEN-
TOS

Por D. NARCISO DE OROZCO

Escritor de Cámara de S. M.

Madrid 1850

CON TRIPLE BORDO.

MADRID: MICHEN

EN LA LIBRERIA DE D. PINO

Se halla en la Librería de

todo el año



PRÓLOGO AL LECTOR.

EL fin de poner estas Notas , y Argumentos , á las Cartas de Ciceron , ha sido , benévolo Lector , facilitar el adelantamiento á los niños , cuyas luces son muy escasas para entrar á obscuras en un asunto nada claro , como es el de las Cartas. Pusieronse en Castellano , y no en Latin , porque si sirven para darles luz , deben estar en idioma conocido de ellos. Algunas Notas se omitieron para dexarles algo en que trabajar el discurso. Pareció necesario poner la Vida de Ciceron , porque da mucha luz para la inteligencia así de esta Obra , como de las demas de este Autor , en que deben principalmente exercitarse los que han de ser Latinos ; y he dexado algunas Cartas , porque bastan éstas para imponerse los niños en todas. Las he distribuido en varias clases , para que pasando sucesivamente los niños las de cada una , formen idea de lo que pide , y requiere , y puedan , quando se les ofrez-

ca , escribir con acierto una Carta. No pretendo hacer mérito de esta Obrita , en que mas me ha dado que hacer el discurrir lo que habia de dexar de lo mucho, que hay escrito sobre el asunto , que lo que habia de añadir. Ruégote perdones las faltas en atencion á la buena voluntad. A Dios.

V I D A

DE M. TULLIO CICERON.

M. Tulio Ciceron nació en Arpino, lugar de Italia en el Reyno de Nápoles, quando corria el año de 645 de la fundacion de Roma: su padre se llamó Marco, y su madre Helvia. De ella dicen que fué muger rica, y de esplendor; mas sobre la calidad del padre hay diversidad de opiniones, dándole unos muy baxos principios, y haciéndole otros Caballero Romano, y aun pretendiendo que descienda de Tulo Atio Rey de los Volscos. Fué de un ingenio singularísimo, y capaz de todas las ciencias, cobrando aun en la escuela tanta fama, que iban los padres de sus condiscípulos á ella solo por tener el gusto de ver con sus ojos al que tanto les ponderaban. En la Poesía, y Retórica salió tan aventajado, que llegó á ser reputado por el mejor Orador, y Poeta de todos los Romanos, como nos dice en su vida Plutarco. Y aunque otros esclarecidos ingenios, que florecieron despues en Roma, obscurecieron su gloria en la Poesía, conservó siempre su superioridad sobre todos en la eloquencia.

Concluidos los estudios de la niñez, aprendió la Filosofia de Filon, Filósofo Académico, muy célebre, y estimado entónces en Roma,

y presentado á L. Scebola, en las concurrencias de los mas sabios Jurisconsultos, y principales Senadores, aprendió las leyes. Militó algun tiempo en la guerra Marsica baxo del mando de Sylva; mas, comenzando las guerras civiles entre éste, y Mario, se retiró á Roma, donde se dedicó al estudio de las ciencias, á que le llamaba su genio, conversando familiarmente con algunos Griegos doctos, con quienes se acompañaba; y se mantuvo en este género de vida hasta la victoria de Sylva. Por este tiempo teniendo 27 años de edad abrazó la defensa de Roscio, á la que nadie se atrevia por temor del Dictador Sylva, que por su interes particular era contrario del reo, aunque con disimulo, y salió con gran gloria de esta primera causa. Mas, teniendo algun temor al Dictador, por quitarse de su vista se fué á la Grecia, pretextando que su salud, que se hallaba algo quebrantada, le precisaba á mudar de ayres para su restablecimiento.

Habiéndole logrado, y corregido cierta aspereza, que tenia en la voz, la qual pudiera deslucir en parte su eloqüencia, llegándole la noticia de la muerte de Sylva, y llamado con instancia de sus amigos de Roma, que le prometian una brillante fortuna, (para la qual era el principal camino la eloqüencia empleada en la defensa, y acusacion de los reos) se dedicó de nuevo con mas cuidado á perfeccionarse en ella. Y así navegó al
Asia,

Asia, y allí trató á los Oradores famosos Xenocles Adramiteno, Dionisio Magnesio, y Menipo Cario; y despues en Rodas á Apolonio el hijo de Molon, esclarecido Orador, y al ilustre Filósofo Posidonio. De Rodas volvió á Roma, en donde para perfeccionar su pronunciacion observó la del Cómico Roscio, y del Trágico Esopo, y dedicándose al Foro, desde luego logró sobresalir entre todos.

Habiendo ido á la Sicilia por Qüestor ó *Tesorero* del Pretor Sexto Peduceo, al principio fué gravoso, y molesto á los Sicilianos; mas, despues que experimentáron su integridad, benevolencia, y humanidad, le distinguieron con los mayores honores. En este tiempo defendió con buen suceso á unos jóvenes Romanos remitidos al juzgado del Pretor de Sicilia, lo que le ganó algunos amigos. Al volver á Roma encontró á un hombre principal su conocido, á quien preguntó ¿qué se decia de él en la Ciudad? creyendo, que no se hablase de otra cosa, que de él: á lo que el otro le respondió: ¿pues adónde has estado, Ciceron, todo este tiempo? en lo que conoció el poco ruido, que habia metido en Roma su conducta, de que él estaba tan satisfecho: lo que le resfrió algun tanto para la pretension de los honores. Por espacio de algunos años se empleó en la defensa de sus amigos hasta la acusacion de C. Verres, que habia gobernado la Sicilia, y afligido durante el tiempo de

su gobierno á los infelices Sicilianos con todo género de vexaciones. Ciceron hizo de modo, que los Jueces, aunque deseaban, que el reo se libertase, no pudiéron ménos de condenarle. Despues de esta acusacion pretendió el cargo de Edil, al que tocaba entre otras cosas el abastecer la Ciudad de comestibles; para lo qual no le sirviéron poco los Sicilianos agradecidos al favor, que de él habian recibido.

Concluido el año pretendió la Pretura, ó cargo de *Juez supremo*; la que logró en competencia de muchos del mayor mérito: prueba del concepto, que merecia al Pueblo, que era quien elegia los Magistrados. Durante este cargo hizo condenar á Licinio Macro, acusado de haberse apropiado los caudales públicos, sin que le pudiese libertar el mucho poder, que éste tenia por sí, y por el favor de Craso, el hombre mas rico de los Romanos. En esta ocasion ganó mucho crédito de activo, é íntegro. A los 43 años de su edad, tiempo en que la ley permitia pretender el Consulado, que era el cargo supremo de la República, hizo su pretension á él. Concurrieron á favorecerle para el logro grandes, y chicos, contemplando que en él solo habia las partes de prudencia, desinterés, actividad, y fortaleza necesarias para resistir á los malvados intentos de L. Sergio Catilina.

Este hombre perverso, que era de la sangre

gre mas illustre de Roma , mas de grande osadía , y ambicion , y de costumbres muy estragadas , se conjuró con otros muchos de todas clases , y todos gente perdida , para quitar la vida á los principales de Roma , poner fuego á la Ciudad , y de esta suerte hacerse señor del Imperio Romano. Para mejor lograr sus malvados designios pretendió el Consulado. Todos los hombres de bien , que preveian los males , que amenazaban á la República , y entendian , que solo Ciceron era capaz de atajarlos , le animáron á la pretension , que logró en competencia de hombres de la mas distinguida nobleza , y en efecto con esto se reprimió por un poco Catilina.

Luego al principio de su Consulado logró la eloquencia de Ciceron un gran triunfo. Los Tribunos de la plebe (que eran unos Magistrados creados para protegerla contra la opresion , y violencia de los nobles) propusieron al Pueblo la ley Agraria , en que se mandaba vender todas las tierras de la República , para comprar con el dinero , que se sacase , campos , que repartir á la plebe. Mas Ciceron manifestó al Pueblo en un discurso las miras torcidas de los Tribunos , y que baxo de la capa del bien comun no pretendian mas que su propio engrandecimiento : con lo que logró , que el mismo Pueblo abrogase la ley , que tanto halagaba sus deseos.

Habiendo vuelto Catilina á sus intentos , in-
ci-

citado de nuevo de los suyos , y principalmente de los Soldados veteranos , que habian militado en la guerra civil , los quales habian tomado por Capitan á un valeroso soldado de Sylla , llamado Manlio , pretendió segunda vez el Consulado , y baxó al campo , donde se hacian las elecciones , determinado á matar á Ciceron ; mas llevó de nuevo repulsa , sin que pudiese ofender á Ciceron , que se presentó en el campo prevenido con armas defensivas , y bien acompañado de amigos. Y resolviendo sin embargo poner por obra su conjuracion , y estando ya cerca el dia , en que se habia de executar , tuvo Ciceron indicios ciertos de ella , que declaró al Senado. Y habiendo concurrido tambien á él Catilina , le mandó salir de Roma. Hízolo éste , dexando cometida la execucion de sus malvados designios á sus cómplices , y encargados á dos , que con pretexto de ir á saludar á Ciceron por la mañana , le diesen muerte en su misma cama : de lo que tuvo Ciceron aviso , y se libró , no dexándolos entrar.

Salió Catilina acompañado de trescientos de los suyos , enderezándose á los Reales de Manlio. Ciceron despachó contra él con ejército al otro Cónsul Antonio , que derrotó enteramente á los rebeldes con muerte de Catilina. Ya antes de la batalla habia Ciceron preso en Roma al Pretor Lentulo , á Cetego , y á otros principales , que eran cómplices

plices en la conjuracion , y la habian de executar , y de acuerdo con el Senado los habia hecho degollar , no haciendo caso por el bien comun de los muchos , y poderosos enemigos , que cobraba.

No disfrutó mucho tiempo de la satisfaccion , que merecia por este tan señalado servicio , que habia hecho á su patria ; pues parte por envidia , parte por la amistad , y conexi6n , que muchos habian tenido con los castigados , y parte tambien por la jactancia del mismo Ciceron (vicio disimulable en un Gentil) comenzáron muchos á mirarle con malos ojos , y á hablar mal de él , procurando persuadir que habia sido ficcion suya todo lo de la conjuracion. Mas quien le hizo mas cruda guerra fué un Tribuno de la Plebe , llamado P. Clodio. Era éste de una de las familias mas distinguidas de Roma , y enamorado de la muger de Julio César , en un dia , en que se celebraban en casa de éste los Sacrificios de la Diosa Bona , á que solo podian asistir mugeres , se disfrazó con hábito mugeril , y confiado en sus pocos años , en que aun no le habia salido el bozo , entró en casa de César. Mas habiendo sido conocido , y acusado por este delito , quiso probar que estaba ausente de Roma en aquel dia , y puso por testigo á Ciceron , que atestiguó lo contrario. Sin embargo logró que los Jueces lo absolviesen , é irritado contra Ciceron , por

ven.

vengarse de él , se hizo adoptar de un Plebeyo , para poder lograr así el Tribunado de la Plebe , en que le era fácil la venganza. Habiéndole obtenido , promulgó una ley , en que condenaba á Ciceron á destierro , y confiscacion de bienes , por haber muerto á los Ciudadanos Romanos , sin ser condenados ; y para hacerla recibir juntó mucha gente perdida de su faccion. El Senado , y veinte mil Caballeros Romanos se vistiéron de luto , demostracion , que hacian los reos , y sus amigos para mover al Pueblo á misericordia. Mas Ciceron viendo , que de los dos Pompeyo , y César , que tenían el mayor poder en la Ciudad , aquel le habia desamparado , aunque le estaba muy obligado , y éste le era contrario ; que muchos amigos , que él habia creído finos , le eran traydores , y otros , que permanecian leales , no se atrevian á sacar la cara por él , cedió á la fuerza , y salió desterrado.

Fuéron confiscados sus bienes , taladas sus granjas , demolida su casa , y consagrada á la Diosa Libertad , y se mandó , que nadie le recibiera , ni diera ningun socorro. Pasó Ciceron su destierro en la Grecia con suma tristeza , y sentimiento , no sin algun descrédito de su sabiduría.

Mas en Roma , como Clodio satisfecho de lo bien que le habian salido sus intentos contra Ciceron , hiciese tambien tiro á Pompeyo , irritado éste , sacó la cara por Ciceron , é hizo
que

que se revocase quanto se habia hecho contra él. Fué restituido á su patria con las mayores honras, se mandó reedificar su casa á expensas del Erario público, y dar gracias á varias Ciudades, que le habian dado acogida á pesar de la ley de Clodio, que lo prohibia.

Algun tiempo despues fué Ciceron á gobernar la Cilicia, en donde procedió con la mayor justificacion, y humanidad. Durante el tiempo de su gobierno hizo una expedicion contra los Amanienses, á los quales derrotó; por cuya victoria fué aclamado General por sus Soldados. Vuelto del gobierno halló á Roma dividida en bandos, de que eran cabezas Pompeyo, y César. Hizo quanto pudo á fin de ponerlos en paz; mas en vano. Porque César pasó á Italia desde las Galias, donde habia muchos años que hacia la guerra. Con lo que Pompeyo tuvo que dexar á Roma, y despues la Italia, siguiéndole casi todos los principales.

Ciceron al principio se estuvo quieto; mas despues avergonzándose de no seguir la mejor causa, se fué á juntar con Pompeyo. Y habiendo éste sido vencido en los campos de Farsalia, en cuya batalla no se halló Ciceron por estar enfermo, se volvió éste á Italia, en donde fué recibido en la gracia de César, y conservado por él en sus honores. Mas aunque César le trató con toda estimacion, sin em-

vengarse de él , se hizo adoptar de un Plebeyo , para poder lograr así el Tribunado de la Plebe , en que le era fácil la venganza. Habiéndole obtenido , promulgó una ley , en que condenaba á Ciceron á destierro , y confiscacion de bienes , por haber muerto á los Ciudadanos Romanos , sin ser condenados ; y para hacerla recibir juntó mucha gente perdida de su faccion. El Senado , y veinte mil Caballeros Romanos se vistiéron de luto , demostracion , que hacian los reos , y sus amigos para mover al Pueblo á misericordia. Mas Ciceron viendo , que de los dos Pompeyo , y César , que tenían el mayor poder en la Ciudad , aquel le habia desamparado , aunque le estaba muy obligado , y éste le era contrario ; que muchos amigos , que él habia creído finos , le eran traydores , y otros , que permanecian leales , no se atrevian á sacar la cara por él , cedió á la fuerza , y salió desterrado.

Fuéron confiscados sus bienes , taladas sus granjas , demolida su casa , y consagrada á la Diosa Libertad , y se mandó , que nadie le recibiera , ni diera ningun socorro. Pasó Ciceron su destierro en la Grecia con suma tristeza , y sentimiento , no sin algun descrédito de su sabiduría.

Mas en Roma , como Clodio satisfecho de lo bien que le habian salido sus intentos contra Ciceron , hiciese tambien tiro á Pompeyo , irritado éste , sacó la cara por Ciceron , é hizo
que

que se revocase quanto se habia hecho contra él. Fué restituido á su patria con las mayores honras, se mandó reedificar su casa á expensas del Erario público, y dar gracias á varias Ciudades, que le habian dado acogida á pesar de la ley de Clodio, que lo prohibia.

Algun tiempo despues fué Ciceron á gobernar la Cilicia, en donde procedió con la mayor justificacion, y humanidad. Durante el tiempo de su gobierno hizo una expedicion contra los Amanienses, á los quales derrotó; por cuya victoria fué aclamado General por sus Soldados. Vuelto del gobierno halló á Roma dividida en bandos, de que eran cabezas Pompeyo, y César. Hizo quanto pudo á fin de ponerlos en paz; mas en vano. Porque César pasó á Italia desde las Galias, donde habia muchos años que hacia la guerra. Con lo que Pompeyo tuvo que dexar á Roma, y despues la Italia, siguiéndole casi todos los principales.

Ciceron al principio se estuvo quieto; mas despues avergonzándose de no seguir la mejor causa, se fué á juntar con Pompeyo. Y habiendo éste sido vencido en los campos de Farsalia, en cuya batalla no se halló Ciceron por estar enfermo, se volvió éste á Italia, en donde fué recibido en la gracia de César, y conservado por él en sus honores. Mas aunque César le trató con toda estimacion, sin em-

embargo no se quiso valer de su consejo para nada: y así libre y desocupado de negocios, se dedicó enteramente á las letras, y entonces escribió sus libros filosóficos.

Muerto César á puñaladas en el Senado por Bruto, y Casio, y otros principales, Ciceron sacó la cara por los matadores, defendiendo que habian hecho un gran servicio á la patria en libertarla del tirano. Y queriendo el Cónsul Marco Antonio aprovecharse de la ocasion para suceder á César en el mando, y armándose para ello, Ciceron compuso, y dixo varias oraciones contra él, que intituló Filípicas, á imitacion de las que Demósthenes habia dicho en Athenas contra Filipo, Rey de Macedonia. Marco Antonio fué declarado enemigo de la patria, y vencido por las tropas de la República; mas despues, habiéndose coligado con él Lépido, y Octavio, que ántes estaban á favor de ella, formáron el famoso Triunvirato, levantándose los tres con todo el mando. Condenáron á muerte á los que les pareció, y entre estos M. Antonio á Ciceron con gran resistencia de parte de Octavio, que habia sido de él muy favorecido. Huyendo Ciceron en una litera, viendo venir los matadores, mandó parar, y sin mostrar flaqueza de ánimo alargó su cabeza para que se la cortaran. Fué el executor Popilio Lenas, pagándole así el haberle defendido en una causa capital. Murió á los 64 años de su edad,

edad , dexando que sentir á todos los amantes de las letras.

Dexó un hijo , que se llamó Marco , el qual , aunque vicioso , fué despues promovido al Consulado por Augusto por los respetos de su padre. Una hija llamada Tulia , que habia sido tres veces casada con jóvenes de la mayor distincion , ya habia muerto ántes de su padre sin dexar hijos. Aunque Ciceron habia heredado poco , llegó á ser rico , habiéndole dexado muchos amigos por heredero. Fué dos veces casado. La primera muger se llamó Terencia , y la segunda Publia : á ambas dió libelo de repudio , permission , que daban las leyes Romanas. En Terencia tuvo el hijo , é hija , de quienes se habló poco ha. Llegó á tener la mayor autoridad en el Senado , y Pueblo , y á ser visitado , y freqüentada su casa , como las de Craso , y Pompeyo , aquel el mas rico , y éste el mayor General de los Romanos. Además de los empleos , de que ya se habló , de *Edil* , *Pretor* , y *Cónsul* , tuvo tambien el de *Augur* , ó *Agorero* , que era de los mas estimados. Adornáronle muchas virtudes , singular prudencia , justificacion , desinterés , amor al bien público , gratitud , templanza , continencia , y fortaleza para despreciar los riesgos por la utilidad comun. Es verdad , que era jactancioso , y alguna vez por defender á sus amigos pareció declinar algo de lo justo , y por seguir



su humor de decir donayres se hizo con sus dichos no pocos enemigos. Escribió varias Obras de Eloquencia , de Filosofia , y de Política, que miran con aprecio y estima los Sabios de este siglo ilustrado. Su vida escribiéron en Latin Tiron su Liberto , y en Griego Plutarco, de quien extractamos lo que va dicho , por haberse perdido la que escribió Tiron.

I
LIBRO PRIMERO

DE LAS CARTAS DE RECOMENDACION.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Pide Ciceron á Lentulo, que favorezca en todo á Aulo Trebonio.

Cicero salutem dat Lentulo.

Aulo Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, et ampla, et expedita habet, multos annos utor valde familiariter. Is cum antea semper et suo splendore, et nostra, ceterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit; tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit, his meis litteris se apud te gratiosum fore; quæ ne spes eum fallat, vehementer te rogo: commendoque tibi ejus omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: in primisque, ut, quæ T. Ampius

pius de ejus re decrevit , ea comprobess
omnibusque rebus eum ita tractes , ut in-
telligat meam commendationem non vulga-
rem fuisse. Vale. *Lib. I. Ep. 3.*

NOTAS.

Magna: *quantiosos.*

Ampla: *de monta.*

Expedita: *en buen estado.*

T. Amplius: *que habia gobernado la Cilicia ántes
de Lentulo.*

CARTA II.

Argumento.

*Recomienda á Marco Fabio , exponiendo
las causas por que le estima : pide á lo
último que se le envien noticias.*

Cicero Imperator S. D. Cœlio Ædili
curuli.

Marco Fabio , viro optimo , et homine
doctissimo , familiarissimè utor , mi-
rificèque eum diligo cum propter summum
ejus ingenium , summamque doctrinam , tum
propter singularem modestiam. Ejus nego-
tium sic velim suscipias , ut si esset res
mea. Novi ego vos magnos patronos ; ho-
mi-

minem occidat, oportet, qui vestrâ operâ uti velit. Sed in hoc homine nullam accipio excusationem. Omnia relinques, si me amabis, cum tuâ operâ Fabius uti velit. Ego res Romanas vehementer expecto, et desidero: in primisque, quid agas, scire cupio. Nam jam diu propter hiemis magnitudinem nihil novi ad nos afferebatur. Vale. *Lib. 2. Ep. 14.*

NOTAS.

Hominem: *da á entender que no se encarga sino de causas difíciles.*

CARTA III.

Argumento.

Manifiéstase muy afecto servidor de Apio (con quien habia estado enemistado por causa de Clodio, hermano de Apio, y enemigo acérrimo de Ciceron): alaba á dos Libertos de Apio, Phantias, y el Ciliciano: y recomienda á L. Valerio.

M. Cicero S. D. Appio Pulchro Imp.

SI ipsa respublica tibi narrare posset, quomodo sese haberet, non faciliùs ex ea cognoscere posses, quàm ex liberto tuo

Phania : ita est homo non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit; id enim mihi et ad brevitatem est aptius, & ad reliquas res providentius. De meâ autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse cùm propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ, tum quod ex litteris tuis, et ex multorum sermonibus intelligo, omnia, quæ à me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod cùm ita sit, perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine, et gratia, crebritate, et magnitudine officiorum meorum sarciam. Idque me (quoniam tu ita vis) puto non invitâ Minervâ esse facturum: quam quidem ego si fortè de tuis sumpsero, non solùm Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus; sed ut mihi reddidit à te litteras plenas et amoris, et officii, mirifice ipse suo sermone subsequutus est humanitatem litterarum tuarum.

Jucunda mihi ejus oratio fuit, cùm de animo tuo, quum de sermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? Biduo factus est mihi familiaris: ita tamen, ut Phanium valde sim desideraturus. Quem cum Romam remittes (quod, ut putabamus, celeriter eras factururus) omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me voles, mandata des velim. L. Valerium jurisconsultum valde tibi commendo, sed ita, etiamsi non est jurisconsultus. Melius enim ei cavere volo, quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo: est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: sed idem scribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. *Lib. 3. Ep. 1.*

CAR-

NOTAS.

Curiosus: *amigo de saber.*

Providentius: *mas acertado.*

Aliquæ: *que me toca á mí tambien decir algo.*

A me: *todos los servicios, que te bice.*

Usuram: *el goze.*

Intermissa: *cortada nuestra comunicacion y tratado por nuestra enemistad.*

Non invitâ : ayudándome mi industria. Minerva era la Diosa de las ciencias y artes.

Non : no solo la llamaré Palas, sino también Apias de tu nombre.

L. Valerium : no parece era muy buen letrado.

CARTA IV.

Argumento.

Recomienda á A. Cecina, dando por motivos, que le interesan para ello, el trato familiar con su padre, y el amor, que tiene al mismo Cecina.

M. Cicero S. D. T. Furfanio Proconsuli.

CUM A. Cæcina tanta mihi familiaritas, consuetudoque semper fuit, ut nulla major esse possit. Nam et patre ejus, claro homine, et forti viro, plurimum usus sumus, et hunc à puero, quòd et spem mihi magnam afferebat summæ probitatis, summæque eloquentiæ, et vivebat mecum conjunctissimè non solum officiis amicitia, sed etiam studiis communibus, sic semper dilexi: ut non ullo cum homine conjunctius viverem. Nihil attinet me plura scribere. Quàm mihi necesse sit, ejus salutem, et for-

fortunas, quibuscumque rebus possim, tueri, vides. Reliquum est, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu et de bonorum fortuna, et de reipublicæ calamitatibus sentires, nihil à te petam, nisi ut ad eam voluntatem, quam tua sponte erga Cæcinam habiturus esses, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me à te fieri intelligo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale. *Lib. 6. Ep. 9.*

CARTA V.

Argumento.

Dícele á César como habia pensado llevarse consigo á Trebacio para favorecerle, y honrarle, y despues resolvió enviárselo á él para este mismo fin: expónele la confianza, que en él tenia, concluyendo con una recomendacion eficacísima.

M. T. C. C. Cæsari Imper. S. D.

Vide, quam mihi persuaserim, te me esse alterum, non modò in iis rebus, quæ ad me ipsum, sed etiam in iis rebus, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium co-

gitaram, quocunque exirem, mecum du-
 cere, ut eum meis omnibus studiis, et be-
 neficiis quàm ornatissimum domum reduce-
 rem. Sed, posteaquam et Pompeii com-
 moratio diuturnior erat, quam putaram; et
 mea quædam tibi non ignota dubitatio aut
 impedire profectionem meam videbatur, aut
 certe tardare, vide, quid mihi sumpserim:
 cœpi velle ea Trebatium expectare à te, quæ
 sperasset á me: neque mehercule minus ei
 prolixè de tua voluntate promisi, quàm eram
 solitus de mea polliceri. Casus vero mirificus
 quidam intervenit, quasi vel testis opinionis
 meæ, vel sponsor humanitatis tuæ. Nam, quum
 de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loque-
 rer accuratius domi meæ, litteræ mihi dan-
 tur à te, quibus in extremis scriptum erat:
*M. Furium, quem mihi commendas, vel
 regem Galliæ faciam, vel Leptide le-
 gatum. Si vis tu, ad me alium mitte, quem
 ornem.* Sustulimus manus et ego, et Bal-
 bus: et tanta fuit opportunitas, ut illud
 nescio quid non fortuitum, sed divinum
 videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, at-
 que ita mitto, ut initio meâ sponte, post
 autem invitatu tuo mittendum duxerim.

Hunc,

hunc, mi Cæsar, sic velim omni tua co-
 beatate complectare, ut omnia, quæ per me
 ex-ossis adduci, ut in meos conferre velis,
 non unum hunc conferas, de quo tibi ho-
 etaine hoc spondeo, non illo veteri verbo
 utneo, quod, quum ad te de Milone scrip-
 utissem, jure lusisti; sed more Romano, quo
 modo homines non inepti loquuntur; pro-
 æiorem hominem, meliorem virum, pru-
 eientiore esse neminem. Accedit etiam, quod
 namiliam ducit, in jure civili singularis
 memoria, summa scientia. Huic ego ne-
 ue tribunatum, neque præfecturam, neque
 illius beneficii certum nomen peto; bene-
 olentiam tuam, et liberalitatem peto: ne-
 ue impedio, quominus, si tibi ita placue-
 rit, etiam hisce eum ornes gloriolæ insig-
 nibus. Totum denique hominem tibi trado
 le manu (ut ajunt) in manum tuam istam
 et victoria, et fide præstantem. Sumus enim
 outidiusculi, quam per te vix licet; ve-
 rum, ut video, licebit. Cura, ut valeas,
 et me, ut amas, ama. *Lib. 7. Ep. 5.*

NOTAS.

Alterum: otro yo.

Exirem: estuvo Ciceron para salir por Legado de
 Rom-

peyo en la comision de proveer de trigo á Roma
despues se resfrió en su determinacion.

Quid: quanta mano me he tomado.

Galliæ: César gobernaba entónces la Francia.

Sustulimus: levantamos las manos al Cielo,
do gracias á los Dioses, ó admirándonos.

Familiam: que es lo mas. Ducere familiam
ser el Capitan, el principal de los esclavos.

Nomen: ni otro beneficio determinado.

Putidiusculi: mas enfadosos.

CARTA VI.

Argumento.

Recomienda á Trebacio el negocio de Servio Sulpicio
que era su amigo, y muy hombre
de bien.

C. Trebatio S. D.

Illi causam te docui. Is postea fuit apud
me, quum ei dicerem, tibi visum
sponsionem illam nos sine periculo facere
posse: Si bonorum Turpilia possessionem
Cepio prætor ex edicto suo mihi dedit:
gare agebat Servium tabulas testamenti
eas, quas instituisset is, qui factionem
testamenti non habuerit: hoc idem Offilius
dicere, tecum se loquutum negabat: meque

rogavit, ut se, causamque suam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. Gratissimum igitur mihi feceris, si ad eum ultro veneris, eique pollicitus eris. Sed si me amas, quamprimum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. *Lib. 7. Ep. 21.*

NOTAS.

Sponsionem: *aquella estipulacion, ó promesa.*

Factionem: *derecho de hacer testamento.*

CARTA VII.

Argumento.

Recomienda á los herederos de Turio.

Cicero Cornificio S. D.

Q Turius, qui in Africa negotiatus est, vir bonus, et honestus, hæredes fecit similes sui Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Annejum, Q. Considium Galum, L. Servilium Posthumum, C. Rubellinum. Ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. Tanta enim liberalitate se tua

usus

usos prædicabant, ut iis plus à te tribui
 intelligerem, quàm ego auderem te rogare.
 Audebo tamen; scio enim, quantum pro
 deris mea commendatio sit habitura. Quo
 re à te peto, ut ad eam liberalitatem,
 sine meis litteris usus es, quam maximè
 his litteris curulus accedat. Caput autem
 est meæ commendationis, ne patiare E
 tem Turium, Q. Turii libertum, ut
 huc fecit, hæreditatem Turianam avertat
 ceterisque omnibus rebus habeas eos à
 commendatissimos. Magnam ex eorum spl
 dore, et observantia capies voluptatem.
 Quod ut velis, te vehementer etiam atque
 etiam rogo. Vale. *Lib. 12. Ep. 26.*

NOTAS.

Avertere : *desparezca.*

CARTA VIII.

Argumento,

Recomienda á L. Lamia, dando las razones, que tiene para interesarse por él: dice que Lamia no se halló en el Senado, quando se hizo cierto Decreto, que hacia poco favor á Cornificio.

M. T. C. Cornificio. S. D.

Non modo tibi, cui omnia nostra notissima sunt, sed neminem in populo Romano arbitror esse, cui sit ignota familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia est. Etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio Consule relegatus, quod libere, et fortiter salutem meam defendisset. Nec ex eo amor inter nos natus est, sed, quod erat vetus, et magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. Ad hæc officia, vel merita potius, jucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. Non puto, te jam expectare, quibus eum tibi verbis commendem. Causam enim tanti amoris intelligis-

gis. Quæ verba desideret, iis me omnium usum putato. Tantum velim existimes, negotia Lamiæ, procuratores, libertos, miliam, quibuscumque rebus opus erit, fenderis, gratius mihi futurum, quam ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. Nec dubito, quin sine commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiæ causâ studere se omnia facturum sis: quanquam erat notum dictum, te existimare, alicui Senatusconsulto, quod contra dignitatem tuam fieri scribendo Lamiam affuisse: qui omnibus consulibus illis, nunquam affuit scribendum deinde omnia tum falsa Senatusconsulta ferebantur. Nisi forte etiam illi Sempronio Senatusconsulto me censes affuisse; donec Romæ quidem tum fui, ut de eo tibi scripsi re recenti. Sed hæc hactenus. Tibi Cornifici, etiam atque etiam rogo, omnia Lamiæ negotia mea putes esse; resque, ut intelligat, hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura, ut valeat.

Lib. 12. Ep. 29.

NOTAS.

Quod : segun el acierto , con que tú juzgas de
s sujetos.

Causa : por respeto del mismo Lamia.

Usui : que le sirvió de mucho esta mi recomen-
acion.

CARTA IX.

Argumento.

Valerio estaba encargado por César de re-
partir tierras á los Soldados , que le ha-
nian sacado victorioso en la guerra civil;
Ciceron le pide con el mayor encareci-
miento , que no comprehenda las de
Volaterras.

M. T. C. Quinto Valerio , Quinti Filio Or-
cæ Legato Proprætori S. D.

CUM municipibus Volaterranis mihi sum-
ma necessitudo est. Magno enim be-
neficio affecti cumulatissimè mihi gra-
tiam retulerunt. Nam nec in honoribus
meis , nec in laboribus unquam defue-
runt. Cum quibus si mihi nulla causa in-
tercederet , tamen , quòd te vehemen-
tissimè diligo , quòdque me à te plurimi
fie-

fieri sentio, et monerem te, et hortor
 ut eorum fortunis consuleres, præsertim
 propè præcipuam causam haberent ad
 obtinendum: primùm quòd Syllani tem-
 ris acerbiter deorum immortalium ben-
 efitate subterfugerunt: deinde quòd sum-
 mo studio populi Romani à me in Consulatu
 meo defensi sunt. Cum enim tribuni ple-
 bis legem iniquissimam de eorum agris promul-
 gassent, facilè senatui, populoque Rom-
 ano persuasi, ut eos cives, quibus fortuna
 pepercisset, salvos esse vellent. Hanc
 rationem meam C. Cæsar primo suo Con-
 sulatu in lege Agraria comprobavit, agrum
 que Volaterranum, et oppidum, omni per-
 iculo in perpetuum liberavit: ut mihi
 dubium non sit, quin is, qui novas neces-
 situdines adjungat, vetera sua beneficia con-
 servari velit. Quamobrem est tuæ pruden-
 tiæ, aut sequi ejus auctoritatem, cujus se-
 quenti tam, atque imperium summâ cum
 dignitate sequutus es; aut certe illi in-
 gram omnem causam reservare. Illud vi-
 rò dubitare non debes, quin tam grave
 tam firmum, tam honestum municipium
 tibi tuo summo beneficio in perpetuum ob-
 ga

gari velis. Sed hæc, quæ scripta sunt supra, eo spectant, ut te hortet, et suadeam. Reliqua sunt, quæ pertinent ad rogandum: ut non solum tuâ causâ tibi consilium me dare putes, sed etiam, quod mihi opus sit, me à te petere, et rogare. Gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros, incolumesque esse volueris. Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quæ et à diis immortalibus, et à præstantissimis in nostrâ republicâ civibus summo senatus, populique Romani studio conservatæ sunt, tuæ fidei, justitiæ, bonitatisque commendo. Si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quemadmodum consuevi tueri meos; nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodesse possem, prætermitterem. Sed, quando apud te nihilo minus hoc tempore valere me confido, quam valuerim semper apud omnes; pro nostrâ summâ necessitudine, parique inter nos, et mutuâ benevolentiam abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment, eum quasi divino consilio isti negotio præpositum esse, apud quem unum

B

nos,

nos , eorum perpetui defensores , plurimum
valere posemus. Vale. *Lib. 13. Ep. 4.*

NOTAS.

Cum : con los del municipio de Volaterras.

Ad : para que se les haga justicia.

Subterfugerunt : se libraron de que se les quita-
sen sus tierras en el tiempo de las guerras civiles
de Sila , y Mario.

Qui : que se grangea nuevos amigos con be-
neficios.

Ejus : César.

Divino : por disposicion divina.

CARTA X.

Argumento.

*Recomienda la Compañia de Bithynia , y
señaladamente á Cn. Pupio.*

M. T. C. Crassipedi S. D.

Quanquam tibi præsens commendavi , ut
potui diligentissime , socios Bithyniæ ;
teque cum mea commendatione , tum
etiam tua sponte intellexi cupere ei societate
ti , quibuscunque rebus posses , commodare
re : tamen , cum ii , quorum res agitur ,
magni sua interesse arbitrarentur , me etiam
per

per litteras declarare tibi, quâ essem erga ipsos voluntate; non dubitavi, hæc ad te scribere. Volo enim, te existimare, me, cum universo ordini publicanorum multum semper libentissime tribuerim, idque pro magnis ejus ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum esse huic Bithynicæ societati: quæ societas ordine ipso, et hominum genere pars est maxima civitatis. Constat enim ex ceteris societatibus: et casu permulti sunt in eâ societate valde mihi familiares: in primisque is, cujus præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius P. filius Menenia, qui es magister in eâ societate. Quæ cum ita sint, majorem in modum à te peto, Cn. Pupium, qui est in operis ejus societatis, omnibus tuis officiis, atque omni liberalitate tueare: curesque, ut ejus operæ, quod tibi facile factu est, quam gratissimæ sint sociis: remque, et utilitatem sociorum (cujus rei quantam potestatem quæstor habeat, non sum ignarus) per te quam maximè defensam, et auctam velis. Id cum mihi gratissimum feceris, tum illud tibi expertus promitto, et spondeo, te socios Bithyniæ, si iis commo-

daris, memores esse, et gratos cogniturum.
Vale. *Lib. 13. Ep. 9.*

NOTAS.

Præsens: á boca.

Quorum res agitur: los interesados.

Tribuerim: he estimado mucho, he hecho mucho por todo el órden.

Menenia: de la tribu Menenia.

Magister: Director.

Qui est in Operis: que es agente.

CARTA XI.

Argumento.

Pide á Bruto favorezca á los Diputados de Arpinas, patria de Ciceron, que habian ido á cobrar á la Galia Cisalpina unas rentas, que allí tenia el municipio de Arpinas.

M. T. C. Bruto S. D.

Quia semper animadverti, studiosè te operam dare, ut ne quid meorum tibi esset ignotum: propterea non dubito, quin scias, non solum, cujus municipiisim, sed etiam, quam diligenter soleam meos municipes Arpinates tueri. Quorum quidem omnia commoda, omnesque facultates, quibus

bus et sacra conficere, et sarta tecta ædium sacrarum, locorumque communium tueri possint, consistunt in iis vectigalibus, quæ habent in provinciâ Galliâ. Ad ea visenda, pecuniasque, quæ à colonis debentur, exigendas, totamque rem et cognoscendam, et administrandam legatos equites Romanos misimus, Q. Fufidium Quinti filium, M. Faucium Marci filium, Q. Mamercum Quinti filium. Peto à te majorem in modum pro nostrâ necessitudine, ut ea res tibi curæ sit: operamque des, ut per te quam commodissime negotium municipii administratur, quamprimumque conficiatur: ipsosque, quorum nomina scripsi, ut quam honorificentissime pro tuâ naturâ, et quam liberalissime, tractes. Bonos viros ad tuam necessitudinem adjunxeris: municipiumque gratissimum beneficio tuo devinxeris: mi verò etiam eo gratius feceris, quod, cum semper tueri municipes meos consuevi, tum hic annus præcipue ad meam curam, officiumque pertinet. Nam constituendi municipii causa hoc anno ædilem filium meum fieri volui, et fratris filium, et M. Cæsium hominem mihi maxime necessarium; (is enim

magistratus in nostro municipio, nec alius ullus creari solet) quos cohonestaris, in primisque me, si res publica municipii tuo studio, et diligentia bene administrata erit. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 11.*

NOTAS.

Meos : á mis compatriotas , paisanos.

Sarta tecta : los reparos de los Templos.

CARTA XII.

Argumento.

Recomienda á Quinto Fufidio uno de los Diputados de Arpinas.

M. T. C. Bruto S. D.

A Lia epistolâ communiter commendavi tibi legatos Arpinatum, ut potui diligentissime; hac separatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius commendo; non, ut aliquid de illâ commendatione diminuam, sed, ut hanc addam. Nam et privignus est M. Cæsii, mei maximè et familiaris, et necessarii, et fuit
in

in Ciliciâ mecum tribunus militum, quo in munere ita se tractavit, ut accepisse ab eo beneficium viderer, non dedisse. Est præterea, quod apud te valet plurimum, à nostris studiis non abhorrens. Quare velim, eum quam libentissimè complectare; operamque des, ut in eâ legatione, quam suscepit contra suum commodum sequutus auctoritatem meam, quam maxime ejus excellat industria. Vult enim, id quod optimo cuique naturâ tributum est, quam maximam laudem, cum à nobis, qui eum impulimus, tum à municipio, consequi: quod ei continget, si hac meâ commendatione tuum erga se studium erit consequutus. Vale.

Lib. 13. Ep. 12.

NOTAS.

Auctoritatem: consejo.

Excellat: se distinga.

Id: lo que naturalmente quieren todos, y mas los mejores.

CARTA XIII.

Argumento.

Recomienda á L. Castronio.

M. T. C. Bruto S. D.

L. Castronius Pætus longe princeps municipii Lucensis est honestus, gravis, plenus officii, bonus plane vir, et cum virtutibus, tum etiam fortunà, si quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem est familiarissimus, sic prorsus, ut nostri ordinis observet neminem diligentius. Quare et ut meum amicum, et ut tuâ dignum amicitia, tibi commendo. Cui quibuscunque rebus commodaveris, tibi profectò jucundum, mihi certe erit gratum. Vale. L. 13.
Ep. 13.

NOTAS.

Si: *si esto hace algo al caso.*
Observet: *respeta.*

CARTA XIV.

Argumento.

Informa bien á César de Apolonio, y le recomienda.

M. T. C. Cæsari Imp. S. D.

P Crassum ex omni nobilitate adolescentem dilexi plurimum: et ex eo cum ab ineunte ejus ætate bene speravissem, tum optime existimare cœpi ex iis judiciis, quæ de eo feceram, cognitis. Ejus libertum Apollonium jam tum equidem, cum ille viveret, et magni faciebam, et probabam. Erat enim et studiosus Crassi, et ad ejus optima studia vehementer aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. Post mortem autem Crassi eo mihi etiam dignior visus est, quem in fidem, atque amicitiam meam reciperem, quod eos à se observandos, et colendos putabat, quos ille dilexisset, et quibus carus fuisset. Itaque et ad me in Ciliciam venit, multisque in rebus mihi magno usui fuit et fides ejus, et prudentia: et, ut opinor, tibi Alexandrino bello, quantum studio,

dio, et fidelitate consequi potuit, non defuit. Quod cum speraret te quoque ita existimare, in Hispaniam ad te maxime ille quidem suo consilio, sed, etiam me auctore est profectus. Cui ego commendationem non sum pollicitus: non, quin eam valituram apud te arbitrarer; sed neque mihi egere commendatione videbatur, qui et in bello tecum fuisset, et propter memoriam Crasside tuis unus esset: et, si uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id consequi posse. Testimonium mei de eo iudicii, quod et ipse magni aestimabat, et ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognovi, et studiis optimis deditum, idque à puero. Nam domi meæ cum Diodoro Stoico, homine meo iudicio eruditissimo, multum à puero fuit. Nunc autem incensus studio rerum tuarum, eas litteris Græcis mandare, cupiebat. Posse arbitror: valet ingenio; habet usum; jam pridem in eo genere studii, litterarumque versatur; satisfacere immortalitati laudam tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meæ testimonium: sed tu hoc facilius multo pro tua

sin-

singulari prudentiâ judicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quidquid ei commodaveris, erit mihi majorem in modum gratum. Vale. *Lib. 13. Ep. 16.*

NOTAS.

Ex iis judiciis: *despues de verificados, despues de haber salido verdaderos los juicios, concepto.*

Quem: *de recibirle.*

Habet: *está exercitado.*

CARTA XV.

Argumento.

Recomienda á Manio Curio.

M. T. C. Sulpicio S. D.

M. Curius, qui Patris negotiatur, multis, et magnis de causis, à me diligitur. Nam et amicitia pervetus mihi cum eo est, ut primùm in forum venit, instituta: et Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miserrimo bello domus ejus tota mihi patuit: quâ, si opus fuisset, tam essem usus, quam meâ. Maximum autem mihi vinculum cum eo est quasi sanctionis cujusdam necessitudinis, quod est Attici nostri familiarissimus, eumque unum præter

ceteros observat, ac diligit. Quem si tu jam forte cognovisti, puto me hoc, quod facio facere seriùs. Eâ enim est humanitate, et observantiâ, ut eum tibi jam ipsum per se commendatum putem. Quod tamen si ita est, magnopere à te quæso, ut ad voluntatem, si quam in illum ante has meas litteras contulisti, quam maximus postea commendatione cumulus accedat. Sin autem propter verecundiam suam minùs se tibi obtulit, aut eum nondum satis habes cognitum, aut quæ causa est, cur majoris commendationis indigeat, sic tibi eum commendo, ut neque majore studio quemquam, neque justioribus de causis commendare possim. Faciamque id, quod debent facere ii, qui religiose, et sine ambitione commendant. Spondebo enim tibi, vel potius spondeo, in meque recipio, eos esse M. Curii mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum et amicitia tuâ, et tam accuratâ commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero, has litteras tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse. Vale. *L. 13. Ep. 17.*

NOTAS.

Patris : *en Patras.*

Hoc : *el recomendarle.*

Aut quæ : *ó si hay algun motivo.*

Scribens : *quando la escribia.*

CARTA XVI.

Argumento.

Recomienda á Atico.

M. T. C. Sulpicio S. D.

NON concedam, ut Attico nostro, quem elatum lætitiâ vidi, jucundiores tuæ suavissime ad eum, et humanissime scriptæ litteræ fuerint, quam mihi. Nam, etsi utrique nostrum prope æque gratæ erant; tamen ego admirabar magis, te, quasi rogatus, aut certe admonitus, liberaliter Attico respondisses (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) ultro ad eum scripsisse, eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per litteras detulisse. De quo non modo, rogare te, ut eo studiosiùs meâ quoque causâ facias, non debeo; (nihil enim cumulatiùs fieri potest, quam

quam polliceris) sed, ne gratias quidem agere, quod tu, et ipsius causâ, et tuâ spon feceris. Illud tamen dicam, mihi id, quod fecisti, esse gratissimum. Tale enim tuum iudicium de homine eo, quem ego unice diligo, non potest mihi non summe esse jucundum. Quod cum ita sit, esse gratum necesse est. Sed tamen, quando mihi per conjunctione nostrâ, vel peccare apud te inscribendo, licet; utrumque eorum, quæ negavi mihi facienda esse, faciam. Nam et ad id, quod Attici causâ te ostendisti esse futurum, tantum velim addas, quantum ex nostro amore accessionis fieri potest: et, quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc plane ago: teque ita existimare volo, quibuscunque officiis in Epiroticis, reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore. Vale. *Lib. 13. Ep. 18.*

NOTAS.

Elatum: fuera de sí, transportado.

Summe: por extremo.

Vel: aun el errar.

Quantum: quanto se puede añadir por nuestro cariño.

CARTA XVII.

Argumento.

*Recomienda la casa, y hacienda de M.
Emilio, y á su Liberto Cayo
Hammonio.*

M. T. C. Sulpicio S. D.

M. Æmilius Avianus ab ineunte adoles-
centia me observavit, semperque di-
lexit, vir cum bonus, tum perhumanus, et
in omni genere officii diligendus. Quem si
arbitrarer esse Sicyone, et nisi audirem, ibi
eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cybiræ
commorari, nihil esset necesse plura me ad
te de eo scribere. Perficeret enim ipse pro-
fectò suis moribus, suâque humanitate, ut
sine cujusquam commendatione diligeretur
abs te non minus, quam et à me, et ce-
teris suis familiaribus. Sed, cum illum abesse
putem, commendo tibi majorem in modum
domum ejus, quæ est Sicyone, remque fa-
miliarem, maxime C. Avianum Hammonium,
libertum ejus: quem quidem tibi etiam suo
nomine commendo. Nam, cum propterea mihi
est

est probatus, quod est in patronum suo officio, et fide singulari, tum etiam quod in me ipsum magna officia contulit, mihi que molestissimis temporibus ita fideliter benevoleque præsto fuit, ut si à me mandatus missus esset. Itaque peto à te, ut eum Harmonium et in patroni ejus negotio sic tuerere, ut ejus procuratorem, quem tibi commendo, et ipsum suo nomine diligas, habeasque in numero tuorum: hominem prudentem, et officiosum cognosces, et dignum, qui à te diligatur. Vale. L. 13. Ep. 2

NOTAS.

Suo: por sí mismo.

In me: me ha. becho muchos servicios.

CARTA XVIII.

Argumento.

Recomienda á T. Manlio, porque es su amigo, y tambien lo es de otro amigo de Ciceron llamado Varron Murena.

M. T. C. Sulpicio S. D.

T Manlium, qui negotiatur Thespiis, vehementer diligo. Nam et semper me

coluit, diligentissimeque observavit, et à studiis nostris non abhorret. Accedit eo, quod Varro Murena magnopere ejus causa vult omnia: qui ita existimavit, etsi suis litteris, quibus tibi Manlium commendabat, valde confideret, tamen meâ commendatione aliquid accessionis fore. Me quidem cum Manlii familiaritas, tum Varronis studium commovit, ut ad te quam accuratissime scriberem. Gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum; id est, si T. Manlium quàm maxime, quibuscumque rebus honeste, ac pro tuâ dignitate, poteris, juveris, atque ornaveris. Ex ipsius præterea gratissimis, et humanissimis moribus, confirmo tibi, eum te, quem soles fructum à bonorum virorum officiis expectare, esse capturum. Vale. *Lib. 13. Ep. 22.*

NOTAS.

Magnopere: *le ama muchísimo.*

Si: *si bicieres por esta mi recomendacion, quanto por la que mas.*

Ac pro: *y sin menoscabo de tu dignidad.*

CARTA XIX.

Argumento.

*Recomienda á L. Cosinio liberto de
Amigo.*

M. T. C. Sulpicio S. D.

L. Cossinio, amico, et tribuli meo, va-
de familiariter utor. Nam et inter
nosmetipsos vetus usus intercedit; et Atti-
cus noster majorem etiam mihi cum Cos-
sinio consuetudinem fecit. Itaque tota Cos-
sinii domus me diligit, in primisque liber-
tus ejus L. Cossinius Anchialus, homo e-
patrono, et patroni necessariis, quo in nu-
mero ego sum, probatissimus. Hunc tibi
ita commendo, ut, si meus libertus esset,
eodemque apud me loco esset, quo et est
apud patronum suum, majore studio com-
mendare non possem. Quare pergratum mi-
hi feceris, si eum in amicitiam tuam rece-
peris; atque eum, quod sine molestia tua
fiat, siquá in re opus ei fuerit, juveris.
Id et mihi vehementer gratum erit, et ti-
bi postea jucundum. Hominem enim summa
pro-

probitate, humanitate, observantiâque cognosces. Vale. *Lib. 13. Ep. 23.*

NOTAS.

Tribuli: de mi Tribu: todos los Romanos estaban distribuidos en cierto número de Tribus. Quod: en quanto buenamente puedas.

CARTA XX.

Argumento.

Recomienda á Hagesareto natural de Larisa.

M. T. C. Ser. Sulpicio S. D.

HAgesaretus Larissæus, magnis meis beneficium ornatus in consulatu meo, memor, et gratus fuit, meque postea diligentissime coluit. Eum tibi magnopere commendo, ut et hospitem, et familiarem meum, et gratum hominem, et virum bonum, et principem civitatis suæ, et tua necessitudine dignissimum. Pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 25*

CARTA XXI.

Argumento.

Pide á Sulpicio que favorezca á L. Naucinio para entrar en una herencia.

M. T. C. Sulpicio. S. D.

L Messinius ea mecum necessitudine conjunctus est, quod mihi quæstor fui. Sed hanc causam, quam ego, ut à majoribus accepi, semper gravem duxi, fecit virtute, et humanitate sua justio- rem. Ita que eo sic utor, ut nec familiarius ullo nec libentius. Is quanquam confidere videbatur, te suâ causâ, quæ honeste posses, libenter esse facturum: magnum tamen esse speravit apud te meas quoque literas pondus habituras. Id cum ipse ita judicabat: tum pro familiari consuetudine sæpe ex me audierat, quàm suavis esset inter nos, et quanta conjunctio. Peto igitur á te, tanto scilicet studio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi necessario, et tam familiari, ut ejus negotia, quæ sunt in Achaja ex eo, quod hæ-

nares est M. Mindio fratri suo, qui Eli-
de negotiatus est, explices, et expedias tum
jure, et potestate, quam habes, tum etiam
Mauctoritate, et consilio tuo. Sic enim præ-
scripsimus iis, quibus ea negotia mandavi-
mus, ut omnibus in rebus, quæ in ali-
quam controversiam vocarentur, te arbitro,
et, quod commodo tuo fieri posset, te dis-
ceptatore uterentur. Id ut honoris mei cau-
sa suscipias, vehementer te etiam atque etiam
rogo. Illud præterea, si non alienum à tua
dignitate putabis esse, feceris mihi pergra-
tum; si qui difficiliore erunt, ut rem si-
ne controversia confici nolint, si eos, quan-
do cum senatore res est, Romam rejeceris.
Quod quo minore dubitatione facere pos-
sis, litteras ad te à M. Lepido consule, non
quæ te aliquid juberent, (neque enim id
tuæ dignitatis esse arbitrabamur) sed quo-
dam modo quasi commendatitias sumpsimus.
Scriberem, quam id beneficium bene apud
Messinium positurus esses, nisi et te sci-
re confiderem, et mihi peterem. Sic enim
velim existimes, non minùs me de illius re
laborare, quàm ipsum de sua. Sed cum
illum studeo quàm facillime ad suum per-
ve-

venire: tum illud laboro, ut non minimam
hac mea commendatione se consequutum
bitretur. *Lib. 13. Ep. 26.*

NOTAS.

Suâ causâ: por él mismo.

Quæ in: de que hubiese alguna controversia.

Quod commodo: en quanto.

Disceptatore: fuez.

Difficiliores: mas dificiles de convenirse.

Rejeceris: remitirlos á Roma para que en
se vea la causa.

Quam id: quan bien emplearias tu beneficio.

Ad suum: á lo que le corresponde de justicia.

CARTA XXII.

Argumento.

*Le da las gracias de haber favorecido
su respeto á unos recomendados, y le
pide prosiga favoreciéndolos.*

M. T. C. Sulpicio S. D.

Licet eodem exemplo sæpius tibi huius
generis litteras mittam, quum gratias
agam, quòd meas commendationes tam dili-
genter observes; quod feci in aliis, et fa-
ciam, ut video, sæpius: sed tamen no-
par

parcam operæ, et, ut vos in vestris formulis, sic ego in epistolis de eadem re alio modo. C. Avianus igitur Hammonius incredibiles mihi gratias per litteras egit, et suo, et Æmilii Aviani, patroni sui, nomine, nec liberaliùs, nec honorificentius potuisse tractari nec se præsentem, nec rem familiarem absentis patroni sui. Id mihi cum jucundum est eorum causâ, quos ego tibi summa necessitudine, et summa conjunctione adductus, commendaveram; quod M. Æmilius unus est ex meis familiarissimis, atque intimis, maxime necessarius, homo et magnis meis beneficiis devinctus, et prope omnium, qui mihi aliquid debere videntur, gratissimus: tum multo jucundius, te esse in me tali voluntate, ut plùs prosis amicis meis, quam ego præsens fortasse prodessem: credo, quod magis ego dubitarem, quid illorum causâ facerem, quam tu, quid meâ. Sed hoc non dubito, quin existimes, mihi esse gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines esse putes: quod ita esse tibi promitto, atque confirmo. Quare velim, quidquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut, te ob-

tinente Achajam, conficiant. Ego cum tu
 Servio jucundissime, conjunctissimeque vi
 vo; magnamque cum ex ingenio ejus, sin
 gularique studio, tum ex virtute, et pro
 bitate voluptatem capio. Vale. *Lib. 13*
Ep. 27.

NOTAS.

Eodem: lo mismo unas que otras.

Non parcam: no escusaré el trabajo.

De eadem re: sup. scribam,

Tuo: tu hijo,

CARTA XXIII.

Argumento.

Recomienda á Manlio.

M. T. C. Acilio Proconsuli S. D.

L Manlius est Sosis. Is fuit Catinensis,
 sed est unâ cum reliquis Neapolita
 nis civis Romanus factus, Decurioque Nea
 poli. Erat enim adscriptus in id municipium
 ante civitatem sociis, et Latinis datam. Ejus
 frater Catinæ nuper mortuus est. Nullam
 omnino arbitramur de ea hæreditate con
 troversiam eum habiturum: et est hodie in

bonis. Sed, quando habet præterea negotia vetera in Sicilia sua; et hanc hæreditatem fraternam, et omnia ejus tibi commendo, in primisque ipsum, virum optimum, mihi que familiarissimum, his studiis litterarum, doctrinæque præditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, sive aderit, sive non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeque necessariis scias esse: itaque tractes, ut intelligat, meam commendationem sibi magno adjumento fuisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 30.*

NOTAS.

Decurio: *Regidor.*

Et est: *y está en posesion.*

In meis: *que es uno de mis íntimos.*

CARTA XXIV.

Argumento.

Recomienda á C. Flavio.

M. T. C. Acilio Procos. S. D.

C. Flavio, honesto, et ornato equite Romano, utor valde familiariter. Fuit enim generi mei C. Pisonis pernecessarius: me-

meque diligentissime observat et ipse, L. Flavius, frater ejus. Quapropter vel honoris mei causa, quibus rebus honeste et pro tua dignitate poteris, quàm honestissime, et quàm liberalissime C. Flavium tractes. Id mihi sic erit gratum, gratius esse nihil possit. Sed præterea affirmo, neque id ambitione adductus facio, sed tum familiaritate, et necessitudine, tum etiam veritate, te ex C. Flavii officio, et observantiâ, et præterea splendore atque inter suos gratiâ, magnam voluptatem esse capturum. Vale. *Lib. 13. Ep. 31*

CARTA XXV.

Argumento.

Recomienda á dos amigos, con quienes tenia hecho tratado de hospitalidad.

M. T. C. Acilio Procos. S. D.

IN Alesina civitate tam lautâ, quam nobili, conjunctissimos habeo et hospitio, et familiaritate M. et C. Clodios, Archagathum, et Filonem. Sed vereor, ne, quia complures tibi præcipue commendo, ex qua

quare videar ambitione quadam commen-
dationes meas; quamquam à te quidem cu-
mulate satisfit et mihi, et meis omnibus.
Sed velim, sic existimes, hanc familiam, et
hos mihi maxime esse conjunctos vetustate,
officiis, benevolentia. Quamobrem peto á te
majorem in modum, ut his omnibus in re-
bus, quantum tua dignitas, fidesque patie-
tur, commodes. Id si feceris, erit mihi ve-
hementissime gratum. Vale. *Lib. 13. Ep. 32.*

NOTAS.

Lautâ: rica.

Archagathum, et Philonem: son los apellidos de los dos Clodios.

Exæquare: que bago todas las recomendaciones por un mismo raseró.

CARTA XXVI.

Argumento.

Recomienda los negocios de Nason, y los libertos de éste, que cuidan de ellos.

M. T. C. Acilio Procos. S. D.

CN. Otacilio Nasone utor familiarissime,
ita prorsus, ut illius ordinis nullo fa-
miliariùs. Nam et humanitate ejus, et pro-
bi-

bitate in consuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil jam opus est expectare, quibus eum verbis tibi commendem, quos sic utar, ut scripsi. Habet is in provincia tuâ negotia, quæ procurant liberti Hilarius Antigonus, Demonstratus: quos tibi, negotiaque omnia Nasonis, non secus commendo, ac si mea essent. Gratissimum mihi feceris, si intellexero, hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

Lib. 13. Ep. 33.

CARTA XXVII.

Argumento.

Recomienda á Demetrio Megās, que habia sido hecho ciudadano Romano por privilegio de César, para que no le parase perjuicio el decreto éste, en que anuló dichos privilegios.

M. T. C. Acilio Procos. S. D.

CUM Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem à Cæsare impetravit: quâ

quâ in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Quumque propter quosdam sordidos homines, qui Cæsaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum incisa essent, revelli jussisset; eidem Dolabellæ, me audiente, Cæsar dixit, nihil esse, quod de Mega vereretur; beneficium suum in eo manere. Hoc te scire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes. Ceterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut majore studio neminem commendarim. Gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat, meam commendationem magno sibi ornamento fuisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 36.*

NOTAS.

Sordidos: *soeces, viles.*

Revelli: *arrancar, esto es, que no valieran los privilegios concedidos para ser ciudadanos Romanos.*

Vereretur: *que no rezelase no fuese legítimamente concedido el privilegio de Megas.*

CARTA XXVIII.

Argumento.

*Recomienda á Opio, y los negocios
Egnacio.*

M. T. C. Q. Gallo S. D.

ETsi plurimis rebus spero fore, ut per-
piciam, quod tamen jampridem per-
picio, me à te amari: tamen nunc ea ca-
sa tibi datur, in qua facilè declarare pos-
sis tuam erga me benevolentiam. L. Oppi-
M. filius Philomeli negotiatur, homo mihi
familiaris. Eum tibi unice commendo: et
que magis, quod cum ipsum diligo, tum
quod negotia procurat L. Egnatii Rufi: qui
ego uno equite Romano familiarissime utor
et qui cum consuetudine quotidiana, tum
officiis plurimis, maximisque mihi conjunc-
tus est. Oppium igitur præsentem ut dili-
gas, Egnatii absentis rem ut tueare, æque
à te peto, ac si mea negotia essent. Velim
memoriæ tuæ causâ, des litterarum aliquid
quæ tibi in provincia reddantur: sed ita con-
scribas, ut tum, cum eas leges, facilè re-
cor-

ordari possis hujus meæ commendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 43.*

NOTAS.

Ea: se te presenta un asunto.

CARTA XXIX.

Argumento.

Recomienda á Anchialo, siervo de Egnacio, y los negocios de este, que tenia el esclavo á su cuidado.

M. T. C. Appulejo Proquæstori S. D.

L Egnatio uno equite Romano vel familiarissime utor. Ejus Anchialum servum, negotiaque, quæ habet in Asia, tibi commendo non minore studio, quam si rem meam commendarem. Sic enim existimes velim, mihi cum eo non modò quotidianam consuetudinem summam intercedere, sed etiam officia magna, et mutua nostra inter nos esse. Quamobrem etiam atque etiam à te peto ut cures, ut is intelligat, me ad te satis diligenter scripsisse; nam de tuâ
er-

erga me voluntate non dubitabat. Id
 facias, te etiam atque etiam rogo. Va
Lib. 13. Ep. 45.

CARTA XXX.

Argumento.

*Recomienda á los de Chipre, y con par
 ticularidad á los de Paphos.*

M. T. C. C. Sextilio Rufo Quæstori S. D.

OMnes tibi commendo Cyprios, sed ma
 gis Paphios: quibus tu quæcumque
 commodaris, erunt mihi gratissima. Eoque
 facio libentiùs, ut eos tibi commendem, quod
 et tuæ laudi, cujus ego fautor sum, con
 ducere arbitror, cum primus in eam insti
 lam quæstor veneris, ea te instituere, quæ
 sequantur alii: quæ, ut spero, faciliùs con
 sequere, si et P. Lentuli, necessarii tui, le
 gem, et ea, quæ à me constituta sunt, se
 qui volueris. Quam rem tibi confido mag
 næ laudi fore. Vale. *Lib. 13. Ep. 48.*

CARTA XXXI.

Argumento.

Recomienda á Quinto Pompeyo.

M. T. C. Curio Proconsuli S. D.

Q Pompejus Sexti filius multis, et veteribus causis necessitudinis mihi conjunctus est. Is cum antea meis commendationibus, et rem, et gratiam, et auctoritatem suam tueri consueverit; nunc profecto, te provinciam obtinente, meis litteris assequi debet, ut nemini se intelligat commendatiorem unquam fuisse. Quamobrem à te majorem in modum peto, ut, cum omnes meos æque, ac tuos, observare pro nostrâ necessitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intelligat, nullam rem sibi majori usui, aut ornamento, quam meam commendationem, esse potuisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 49.*

CARTA XXXII.

Argumento.

Recomienda á Manio Curio.

M. T. C. Aucto Proconsuli S. D.

SUmpsi hoc mihi pro tua in me ob-
 vantia, quam penitus perspexi, quod
 diu Brundusii fuimus, ut ad te familiariter
 et quasi pro meo jure scriberem, si qua
 esset, de qua valde laborarem. M. Curio
 qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris
 est, ut nihil possit esse conjunctius. Multi-
 ta illius in me officia, multa in illum me
 quodque maximum est, summus inter
 amor, et mutuus. Quæ cum ita sint, non
 ullam in amicitia mea spem habes; si
 quæ in me officia, et studia Brundusii con-
 tulisti, vis mihi etiam gratiora efficere
 quanquam sunt gratissima; si me à
 omnibus amari vides: hoc mihi da, ac
 largire, ut M. Curium sartum et tectum
 ut ajunt, ab omnique incommodo, detur-
 mento, molestia sincerum, integrum
 conserves. Et ipse spondeo, et omnes b

tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia, et ex tuo in me officio maximum re fructum, summamque voluptatem esse capturum. Vale. *Lib. 13. Ep. 50.*

NOTAS.

Sumpsit: *me tomé la libertad.*

Quasi: *y como si se me debiera de justicia.*

Sartum: *sin menoscabo.*

CARTA XXXIII.

Argumento.

Recomienda á Publio Mesieno.

M. T. C. P. Cæsius S. D.

Publium Messienum, equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumque per familiarem tibi commendo ea commendatione, quæ potest esse diligentissima. Peto à te et pro nostra, et pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, ejusque rem, famamque tueare. Virum bonum, tuâque amicitia dignum tibi adjunxeris, mihi que gratissimum feceris. Vale. *Lib. 13. Ep. 51.*

CARTA XXXIV.

Argumento.

Recomienda á Aristóteles.

M. T. C. Regi S. D.

A. Licinius Aristoteles, Melitensis, at-
 tiquissimus est hospes meus, et præ-
 terea conjunctus magno usu familiaritati.
 Hæc cum ita sint, non dubito, quin tu
 satis commendatus sit. Etenim ex multis cog-
 nosco, meam commendationem plurimum
 apud te valere. Hunc ego à Cæsare libera-
 vi. Frequens enim fuerat nobiscum: atque
 etiam diutius in causa est, quam nos, com-
 moratus. Quo melius te de eo existimatu-
 rum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut in-
 telligat, has sibi litteras plurimum profuisse.
 Vale. *Lib. 13. Ep. 52.*

NOTAS.

Nobiscum: en el partido de Pompeyo.

In: en dicho partido.

CARTA XXXV.

Argumento.

Recomienda á Genucilio Curvo.

M. T. C. Q. Thermo Proprætori S. D.

L. Genucilio Curvo jam pridem familiarissime utor, optimo viro, et homine gratissimo. Eum tibi penitus commendo, atque trado. Primùm, ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua, dignitasque patietur: patietur autem in omnibus. Nihil enim abs te unquam, quod sit alienum tuis, aut etiam suis moribus, postulabit. Præcipue autem tibi commendo negotia ejus, quæ sunt in Hellesponto: primum, ut obtineat id juris in agris, quod ei Pariana civitas decrevit, et dedit, et quod semper obtinuit sine ulla controversia; deinde, siquid habebit cum aliquo Hellespontio controversiæ, ut in illam *διοίκησιν* rejicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te ejus causas perscribere debere. Summa illa sit: quidquid officii, beneficii,

honoris in Genucilium contuleris , id iudicium
 existimabo in me ipsum , atque in rem meam
 contulisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 53.*

NOTAS.

Quod : que desdiga de tus costumbres.

Id : la justicia.

In : remitas el negocio á aquel tribunal.

διοικησιον , latine jurisdictionem : *Diócesis* , ju-
 risdiccion , y el lugar , donde se exerce , como aqu

Summa : en suma quantos buenos oficios , bene-
 ficios , honras le hicieres &c.

CARTA XXXVI.

Argumento.

Recomienda á Anneyo , que tenia pleyto
 con los Sardos.

M. T. C. Thermo Proprætori S. D.

ETsi mihi videor intellexisse , cum tecum
 Ephesi de re M. Anneii , legati mei,
 locutus sum , te ipsius causa vehementer om-
 nia velle ; tamen et M. Annejum tanti fa-
 cio , ut mihi nihil putem prætermittendum,
 quod illius intersit : et me à te tanti fieri
 puto , ut non dubitem , quin ad tuam vo-
 luntatem magnus cumulus accedat commen-
 da-

lationis meæ. Nam, cum jamdiu diligenter
 M. Annejum, deque eo sic existimarem, ut
 res declarat, quòd ultro ei detulerim le-
 gationem, cum multis petentibus denegas-
 sem; tum verò, postea quàm mecum in bel-
 lo, atque in re militari fuit, tantam in eo
 virtutem, prudentiam, fidem, tantamque
 erga me benevolentiam cognovi, ut homi-
 nem neminem pluris faciam. Eum cum Sar-
 dianis habere controversiam, scis: causam
 tibi exposuimus Ephesi: quam tu tamen
 coram faciliùs, meliùsque, cognosces. De re-
 liquo mihi mehercule diu dubium fuit, quid
 ad te potissimum scriberem. Jus enim quem-
 admodum dicas, clarum, et magna cum
 tua laude notum est. Nobis autem in hac
 causa nihil aliud opus est, nisi te jus ins-
 tituto tuo dicere. Sed tamen, cum me non
 fugiat, quanta sit in Prætore auctoritas,
 præsertim istâ integritate, gravitate, cle-
 mentiâ, quâ te esse inter omnes constat:
 peto abs te pro nostrâ conjunctissimâ ne-
 cessitudine, plurimisque officiis paribus, ac
 mutuïs, ut voluntate, auctoritate, studio tuo
 perficias, ut M. Annejus intelligat, te et sibi
 amicum esse, quod non dubitat (sæpe enim

mecum locutus est) et multo amiciores
 his meis litteris esse factum. In tuo totis
 imperio, atque provinciâ nihil est, quo
 mihi gratius facere possis. Jam, apud ipsum
 gratissimum hominem, atque optimum viro
 rum quàm bene positurus sis studium tuum
 atque officium, dubitare te, non existimo
 Vale. *Lib. 13. Ep. 55.*

NOTAS:

Jus: porque es cosa sabida y notoria, como ha-
ces tu justicia.

Instituto: segun tu costumbre.

Positurus: has de poner tu cariño.

CARTA XXXVII.

Argumento.

*Recomienda á Cluvio á fin de que cobre
 ciertas cantidades de dinero, que le
 debian.*

M. T. C. Thermo Proprætori S. D.

CLuvius Puteolanus valde me observat,
 valdeque est mihi familiaris. Is ita sibi
 persuadet, quod in tuâ provinciâ negotiū
 habet, nisi, te provinciam obtinente, meis
 com-

commendationibus confecerit, id se in per-
tortis, et desperatis habiturum. Nunc, quan-
tuo mihi ab amico officiosissimo tantum oneris
imponitur, ego quoque tibi imponam
viro tuis in me summis officiis; ita tamen,
ut tibi nolim molestus esse. Mylasii, et
Alabandenses pecuniam Cluvio debent. Di-
cebat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem,
e curaturum, ut Ecdici Mylasii Romam
mitterentur. Id factum non est. Legatos au-
tē missos esse: sed malo Ecdicos, ut ali-
quid confici possit. Quare peto à te, ut
eos, et Alabandenses, jubeas Ecdicos Ro-
mam mittere. Præterea Philotes Alabandensis
ὑποθήκας Cluvio dedit: hæ commissæ
sunt. Velim cures, ut aut de hypothecis
decedat, easque procuratoribus Cluvii tra-
dat, aut pecuniam solvat. Præterea Hera-
cleotæ, et Bargyletæ, qui item debent, aut
pecuniam solvant, aut fructibus suis satis-
faciant. Caunii præterea debent; sed ajunt,
se depositam pecuniam habuisse. Id velim
cognoscas: et, si intellexeris, eos neque
ex edicto, neque ex decreto depositam ha-
buisse, des operam, ut usuræ Cluvio, in-
stituto tuo, conserventur. His de rebus eo
ma-

magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeji etiam nostri necessarii: et quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam Cluvius: cui satisfactum esse à nobis volo. His de rebus te vehementer etiam que etiam rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 56.*

NOTAS.

Quod: *el orden es*: se habiturum esse in re perditis, et desperatis id negotium, quod ne tui habet in tua provincia, nisi confecerit meis commendationibus, te obtinente provinciam. *Qué rá por perdido el negocio &c.*

Ecdici: *Procuradores del comum.*

ὑποθήκας, lat. hypothecas: *hipotecas*, *bierras*, que se obligan al acreedor para su seguridad.

Hæ: *parece, que es, que ya cumplió el tiempo de la paga del dinero, para cuyo resguardo se habían obligado las hipotecas.*

CARTA XXXVIII.

Argumento.

*Pide á Silio haga de modo , que Hispon
concluya con unas ciudades ciertos
conciertos.*

M. T. C. Silio Propræt. S. D.

CUM P. Terencio Hispone , qui operas
in scriptura pro magistro dat , mihi
summa familiaritas , consuetudoque est : mul-
taque , et magna inter nos officia paria , et
mutua , intercedunt. Ejus summa existimatio
agitur in eo , ut pactationes cum civitatibus
reliquis conficiat. Non me præterit , nos eam
rem Ephesi expertos esse , neque ab Ephesiis
ullo modo impetrare potuisse. Sed , quando ,
quemadmodum omnes existimant , et ego
intelligo , tuâ cum summâ integritate , tam
singulari humanitate , et mansuetudine con-
sequutus es , ut , libentissimis Græcis , nu-
tu , quod velis , consequare ; peto à te
majorem in modum , ut honoris mei cau-
sâ hac laude Hisponem affici velis. Præte-
rea

rea cum sociis scripturæ mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam quod ea societas universa in mea fide sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissime. Ita et Hispanem meum perornaris, et societatem mihi conjunctionem feceris; tuque ipse et ex ejus observantia gratissimi hominis, et ex sociorum gratitudine hominum amplissimorum, maximum fructum capies, et me summo beneficio accersis. Sic enim velim existimes, ex tua provincia, omnique isto imperio, nihil esse, quod mihi gratius facere possit. Vale. *Lib. 13. Ep. 65.*

NOTAS.

Qui: que corre con el asiento de las alcabalas los pastos publicos haciendo las veces de Directores.
 Libentissimis: con muchísimo gusto de los Griegos.
 Cum: con los de la Compañía, que corre con el asiento de los pastos de la República.

CARTA XXXIX.

Argumento.

Recomienda á Cecina para que cobre unos dineros, que se le debian.

M. T. C. P. Servilio Isaurico Procos. S. D.

A Cæcinam, maxime proprium clientem familiæ vestræ, non commendarẽ tibi, quum scirem, qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse; nisi me et patris ejus, quo sum familiarissime usus, memoria, et hujus fortuna ita moveret, ut hominis omnibus mecum studiis, officiisque conjunctissimi movere debeat. A te hoc omni contentione peto, sic, ut majore cura, majore animi labore, petere non possim; ut ad ea, quæ tuâ sponte sine cujusquam commendatione faceres in hominem tantum, et talem, calamitosum, aliquem afferant cumulum meæ litteræ, quo studiosiùs eum, quibuscunque rebus possis, juves. Quod si Romæ fuisses, etiam salutem A. Cæcinæ essemus, ut opinio mea fert, per te consequuti. De qua tamen magnam

nam spem habemus freti clementiâ
 gæ tui. Nunc, quando justitiam tuam
 quutus, tutissimum sibi portum provin
 istam esse, duxit: etiam atque etiam te
 go, atque oro, ut eum et in reliquiis
 teris negotiationis colligendis juves, et ce
 rebus tegas, atque tueare. Hoc mihi gra
 facere nihil potes. Vale. *Lib. 13. Ep.*

NOTAS.

*Fortuna: la desgracia de estar desterrado
 haber seguido el partido de Pompeyo, y haber
 crito contra César.*

*Collegæ: César, que habia sido Colega de
 lio Servilio en el Consulado.*

Istam: esa tuya en Asia.

CARTA XL.

Argumento.

Recomienda á Andron.

M. T. C. Servilio S. D.

EX provincia mea Ciliciensi, cui sc
 τρεῖς διοικήσεις Asiaticas attributas fu
 se, nullo sum familiaris usus, quam An
 drone, Arthemonis filio, Laodicensi: eum
 que habui in ea civitate tum hospitem, tum

vehementer ad meæ vitæ rationem, et con-
 uetudinem accommodatum. Quem quidem
 multò etiam pluris, posteaquam decessi,
 facere cœpi, quod multis rebus expertus
 sum gratum hominem, meique memorem.
 Itaque eum Romæ libentissime vidi. Non
 te enim fugit, qui plurimis in ista pro-
 vincia benigne fecisti, quàm multi grati
 reperiantur. Hæc propterea scripsi, ut me
 non sine causa laborare intelligeres, et ut
 tu ipse eum dignum hospitio tuo judicares.
 Feceris igitur mihi gratissimum, si ei de-
 clararis, quanti me facias: id est, si re-
 ceperis eum in fidem tuam, et, quibuscun-
 que rebus honeste, ac sine molestiâ tuâ, po-
 teris, adjuveris. Hoc mihi vehementer erit
 gratum: idque ut facias, te etiam atque etiam
 rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 67.*

NOTAS.

τρεῖς: lat. tres jurisdictiones.

Attributas: *agregadas, incorporadas.*

CARTA XLI.

Argumento.

Recomienda á Tito Agusio.

M. T. C. Servilio Collegæ S. D.

MUltos tibi commendem necesse est quando omnibus nota nostra necessitudo est, tuaque in me benevolentia. Sed tametsi omnium causâ, quos commendare debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agusius et comes meus fuit illo miserrimo tempore, et omnium itinerum, navigationum, laborum periculorum meorum socius: neque hoc tempore discessisset à me, nisi ego ei permissem. Quare sic tibi eum commendo, unum de meis domesticis, et maxime necessariis. Pergratum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat, hanc commendationem sibi magno usui, atque adjumento fuisse. Vale. *Lib. 13. Ep. 71.*

NOTAS.

Illo: *en aquel tiempo lastimoso de mi destierro.*

CARTA XLII.

Argumento.

*Recomienda á L. Opio , y los negocios
de L. Egnacio.*

M. T. C. Q. Philippo Proconsuli S. D.

ETsi non dubito , pro tua in me obser-
vantia , proque nostra necessitudine,
quin commendationem meam memoriâ te-
neas : tamen etiam atque etiam eundem ti-
bi L. Oppium , familiarem meum , præsen-
tem , et L. Egnatii familiarissimi mei ab-
sentis negotia commendo. Tanta mihi cum
eo necessitudo est , familiaritasque , ut , si
mea res esset , non magis laborarem. Qua-
propter gratissimum mihi feceris , si curaris,
ut is intelligat , me à te tantùm amari,
quantùm ipse existimo. Hoc mihi gratius fa-
cere nihil potes. Idque ut facias , te vehe-
menter rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 74.*

CARTA XLIII.

Argumento.

Pide á Ticio favorezca á Aviano acerca del lugar y tiempo, en que habia de entregar cierta cantidad de trigo.

M. T. C. T. Titio, T. F. Legato S. D.

ETsi non dubito, quin apud te mea commendatio prima satis valeat; tamen obsequor homini familiarissimo C. Aviano Flacco: cujus causâ omnia tum cupio, tum me hercule etiam debeo. De quo et præsertim tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti; et scripsi ad te accuratè antea. Sed putat, interesse sua, me ad te quàm sæpissime scribere. Quare velim mihi ignoscas, si illius voluntati obtemperare minus videbor meminisse constantiæ tuæ. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, et de tempore, Aviano commodes: quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompejus isti negotio præfuit. Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris, ut Aviano
nus,

pus, quando se à me amari putat, me à te amari sciat. Erit id mihi pergratum. Vale.

Lib. 23. Ep. 75.

NOTAS.

Obsequor : *doy gusto.*

CARTA XLIV.

Argumento.

Recomienda á Demócrito natural de Sicion.

M. T. C. Allieno Proconsuli S. D.

DEmocritus Sicyonius non solum hospes meus est, sed etiam, quod non multis contingit, Græcis præsertim, valde familiaris. Est enim in eo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas, et observantia : meque præ ceteris et colit, et observat, et diligit. Eum tu non modo suorum civium, verum etiam prope Achajæ principem cognosces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio, et munio. Cognitum per te ipsum, quæ tua natura est, dignum tuâ amicitia, atque hospitio judicabis. Peto igitur à te, ut, his

litteris lectis, recipias eum in tuam fidem polliceare, omnia te facturum meâ causâ. De reliquo, si id, quod confido fore, dignum eum tuâ amicitia, hospitioque cognoveris, peto, ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale. *Lib. 13. Ep. 78.*

NOTAS.

Quæ: segun tu genio.

CARTA XLV.

Argumento.

Recomienda á los hijos de C. Aviano.

M. T. C. Allieno Proconsuli S. D.

ET te scire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum: et ego ex ipso audieram, optimo, et gratissimo homine, quàm à te liberaliter esset tractatus. Ejus filios, dignissimos illo patre, meosque necesarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut majore studio nullos commendare possim. C. Avianus in Sicilia est: Marcus est nobiscum. Ut illius dignitatem præsentis or-
nes,

nes, rem utriusque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in ista provincia facere nihil potes. Idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 79.*

NOTAS.

Dignissimos: *dignos hijos de tal padre.*

LIBRO II.

DE LAS CARTAS NARRATORIAS

x NUNCIATORIAS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Dicele á Apio que le será buen amigo, y le expone los motivos que tiene para amarle, y estimarle.

M. T. C. Proconsul Appio pulchro
Imperatori S. D.

PRidie Nonas Junias, cum essem Brun-
dusii, litteras tuas accepi: quibus erat
scriptum, te L. Clodio mandasse, quæ il-
lum mecum loqui velles. Eum sane expec-



tabam, ut ea, quæ à te afferret, quamprimum cognoscerem. Meum studium erga te et officium, tametsi multis jam rebus spero tibi esse cognitum; tamen in iis maximè declarabo, quibus plurimùm significare poterò, tuam mihi existimationem, et dignitatem carissimam esse. Mihi et Q. Fabius Virgilianus, et C. Flaccus Lucii filius, et diligentissime M. Octavius Cneii filius demonstravit, me à te plurimi fieri: quod ego multis argumentis jam ante judicaram, maximeque illo libro augurali, quem ad me amantissime scriptum suavissimum misisti. Mea in te omnia summa necessitudinis officia constabunt. Nam, cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere cœpisti, quotidie pluris feci: tum accesserunt etiam conjunctiones necessariorum tuorum. Duos enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompejum, filix tuæ socerum, et M. Brutum generum tuum. Collegii quoque conjunctio, præsertim tam honorifice à te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attulisse videtur ad voluntates nostras copulandas. Sed, si Clodium convenero, ex illius sermone ad te scribam plura: et ipse

ope

operam dabo, ut te quamprimum videam.
 Quod scribis manendi tibi causam eam fuisse,
 ut me convenires: id mihi, ne mentiar,
 gratum est. Vale. *Lib. 3. Ep. 4.*

NOTAS.

Augurali: *Apio dedicó á Ciceron un libro sobre los agüeros.*

Duarum: *Pompeyo era viejo, y Bruto mozo.*

Collegii: *Ciceron, y Apio eran ambos del colegio de los Augures.*

CARTA II.

Argumento.

Habla de cierta proposicion suya de que se habia burlado Trebacio.

M. T. C. Trebatio S. D.

Illuseras heri, inter scyphos quod dixeram, controversiam esse, possetne hæres, quod furtum antea factum esset, recte furti agere. Itaque, etsi domum bene potus, seroque redieram; tamen id caput, ubi hæc controversia est, notavi, et descriptum tibi misi: ut scires, id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Ælium, M. Ma-

nilium, M. Brutum sensisse. Ego tam
 Scævolaë, et Testæ assentior. Vale. *Lib.*
Ep. 22.

NOTAS.

Inter: *miéntras los brindis.*

Scyphus: *es el vaso.*

Esse: *que era disputable.*

Antea: *ántes de heredar.*

Caput: *capítulo, ó pasage.*

Descriptum: *copiado.*

CARTA III.

Argumento.

Dice á Celio , que no recibe carta suya, aunque no cree que él no le haya escrito la novedad de tanta monta de haber sido hecho Edil : noticiale su feliz expedicion contra los Amanienses : que fué aclamado por General por sus soldados , y atacó á la Ciudad de Pindeniso. Pídele al fin que procure le envíen sucesor , y en caso , que en esto haya dificultad , que no se le prorogue el tiempo del Gobierno.

M. T. C. Imperator Cælio Rufo , Ædili curuli designato S. D.

TU vide , quàm ad me litteræ non perferantur. Non enim adduci possum , ut abs te , posteaquam Ædilis factus es , nullas putem datas ; præsertim quum esset tanta res , tantæ gratulationis , de te , quia , quod sperabam ; de Hillo (balbus enim sum) quod non putaram. Atqui sic habeto , nullam me epistolam accepisse tuam post comitia ista præclara , quæ me lætitiâ extulerunt : ex quo

quo vereor, ne idem eveniat in meas
ras. Equidem numquam domum misi
epistolam, quin esset ad te altera: nec
hi est te jucundius quidquam, nec ca
Sed balbi non sumus: ad rem redeat.
Ut optasti, ita est. Velles enim, ais,
tummodo ut haberem negotii, quod
ad laureolam satis. Parthos times, quia
fidis copiis nostris: ergo ita accidit.
Parthico bello nunciato, locorum quorundam
angustiis, et naturâ montium frons
ad Amanum exercitum adduxi, satis
be ornatum auxiliis, et quadam auctoritate
apud eos, qui me non norant, nominis
tri. Multum est enim in his locis: *Hic
est ille, qui urbem? quem senatus?* et
cetera. Cum venissem ad Amanum, mons
mihi cum Bibulo communis est, quo
visus aquarum divortiis, Cassius nos
quod mihi magnæ voluptati fuit, feliciter
ab Antiochia hostem rejecerat. Bibulus
vinciam acceperat. Interea cum meis copiis
omnibus vexavi Amanienses, hostes semper
ternos: multi occisi, capti; reliqui dissipati:
castella munita improviso adventu capta,
ta, et incensa. Ita victoria justa imperatoris

ellatus apud Issum (quo in loco sæpe,
ex te audiui, Clitarchus tibi narravit,
num ab Alexandro esse superatum) ab-
i exercitum ad infestissimam Ciliciæ par-
Ibi quintum, et vigesimum jam diem
eribus, vineis, turribus oppugnabam op-
um munitissimum Pindenissum, tantis
ibus, tantoque negotio, ut mihi ad sum-
am gloriam nihil desit, nisi nomen op-
li: quod si, ut spero, cepero, tum ve-
litteras publice mittam. Hæc ad te in
æsentis scripsi, ut speres, te assequi id,
mod optasti. Sed, ut redeam ad Parthos,
ec æstas habuit hunc exitum satis felicem.
a, quæ sequitur, magno est in timore.
quare, mi Rufe, vigila, primum, ut mihi
uccedatur: sin id erit, ut scribis, et, ut
go arbitror, spissius; illud, quod facile
st, ne quid mihi temporis prorogetur. De
epublica ex tuis litteris, ut antea tibi scrip-
s, cum præsentia, tum etiam futura ma-
gis expecto. Quare, ut ad me omnia quàm
diligentissime perscribas, te vehementer ro-
go. Vale. *Lib. 2. Ep. 10.*

NOTAS.

Quàm : otros ponen quare , con lo que
fácil la traduccion.

Tanta res : la consecucion del Edilato.

Quia : sup. evenit.

Quod non : sup. quia evenit.

Hillo : dice Hillo en lugar Hirro , baciendo
tartamudo.

Sic : ten entendido.

Comitia : en que saliste Edil.

Negotii : en la guerra.

Laureolam : el triunfo , en que iban con
de laurel : no falta quien crea , que se indique
la Ovacion triunfo menor.

Ille : aquel Ciceron , que salvó la Ciudad
quien el Senado honró tanto?

Communis : que toca á mi Gobierno , y
Bibulo , que era el de Siria.

Clitarchus : historiador de Alexandro Magno.

Tibi narravit : has leído en Clitarco.

Nomen : el que fuera famoso este lugar.

Spissius : mas dificultoso.

CARTA IV.

Argumento.

*que le faltan palabras para signifi-
el deseo de salir de su Gobierno, y
se hacen las diligencias por coger las
zas para los juegos, que como Edil
habia de dar Celio al Pueblo.*

T. C. Imperator Cœlio, Ædili cu-
ruli S. D.

Ut aresne unquam accidere posse, ut mihi
verba deessent; neque solùm ista ves-
toria, sed hæc etiam levia nostratia?
esunt autem propter hanc causam, quod
irifice sum sollicitus, quidnam de provin-
is decernatur. Mirum me desiderium tenet
bis, incredibile meorum, atque in primis
i: satietas autem provinciæ: vel quia vi-
emur eam famam consequuti, ut non tam
cesio quærenda, quàm fortuna metuenda
t: vel quia totum negotium non est dig-
um viribus nostris, qui majora in repu-
lica onera sustinere et possimus, et solea-
mus: vel quia belli magni timor impendet:
quod

quod videmur effugere, si ad constan-
 diem decedemus. De Pantheris per eos
 venari solent, agitur mandato meo di-
 ter: sed mira paucitas est: et eas, quae
 valde ajunt queri, quod nihil cuiquam
 sidiarum in mea provincia, nisi sibi
 Itaque constituisse dicuntur in Caria
 nostra provincia decedere: sed tamen
 fit, et in primis à Patisco. Quidquid
 tibi erit: sed, quid plane esset, nesci-
 mus. Mihi mehercule magnæ curæ est
 litas tua. Ipsa dies me admonebat: scilicet
 enim hæc ipsis Megalensibus. Tu velim
 me de omni reipublicæ statu quàm dili-
 tissime perscribas: ea enim certissima
 bo, quæ ex te cognovero. Vale. *L. me*

Ep. 11.

NOTAS

Levia: comunes, vulgares.

Dignum: correspondiente ó nuestras fuerzas

Megalensibus ludis: el mismo dia de los juegos

*Megalenses, que daban al Pueblo los Ediles
 honor de la madre de los Dioses.*

CARTA V.

Argumento.

*Dicele, que le escriba las novedades, que
aya: que no quiera gobiernos, sino es-
tarse en Roma: que él está arrepentido
de haber hecho lo contrario.*

M. T. C. Imperator Cœlio, Ædili Cu-
ruli S. D.

Sollicitus equidem eram de rebus urba-
nis: ita tumultuosæ conciones, ita mo-
lestæ Quinquatrus afferebantur: nam cite-
riora nondum audiebamus. Sed tamen nihil
me magis sollicitabat, quàm in his moles-
tius non me, siqua ridenda essent, ridere
tecum. Sunt enim multa, sed ea non audeo
scribere. Illud moleste fero, nihil me adhuc
his de rebus habere tuarum litterarum. Qua-
re, etsi, cum tu hæc leges, ego jam an-
num manus confecero; tamen obviæ mihi
velim sint litteræ tuæ, quæ me erudiant
de omni republica, ne hospes plane veniam.
Hoc meliùs, quàm tu, facere nemo potest.
Diogenes tuus, homo modestus, à me cum
Phi-

Philone Pessinunte discessit. Iter habet ad Dejotarum regem, quanquam omnia benigna, nec copiosa cognorant. Urbi mi Rufe, cole, et ista in luce vive. Omnis enim peregrinatio (quod ego ab adolescentia judicavi) obscura, et sordida est, quorum industria Romæ potest illustris. Quod cum probe scirem, utinam in sententia permansissem: cum una mehercule ambulatione, atque uno sermone non omnes fructus provinciæ non confero. Spem me integritatis laudem consequutum: erat minor ex contemnenda, quàm ex servata provincia. Spes triumphis? inquit. Satis gloriose triumpharem, si non esset tamdiu quidem in desiderio rerum carissimarum. Sed, ut spero, propediem videbo. Tu mihi obviam mitte epistolas dignas. Vale. *Lib. 2. Ep. 12.*

NOTAS.

Ita tumultuosæ: porque nos han contado, que han sido muy alborotadas las juntas, y que ha habido muchos trabajos en las fiestas de Minerva, que duraban cinco dias.

Citeriora: noticias mas recientes.

Hospes: en ayunas de noticias.

Cole: ama.

In ista : *ai*, donde se luce.

Spes : *sup.* non satis est, ut in Provinciam ea-

tur ?

CARTA VI.

Argumento.

Dícele á Peto, que le va á ver ; y que supo, que estaba en cama.

M. T. C. Papirio Pæto S. D.

Heri veni in Cumanum : cras ad te for-
tasse. Sed, cum certum sciam, fa-
ciam te paulo ante certiozem. Etsi M. Ce-
parius, cum mihi in silva Gallinaria obviam
venisset, quæsissemque, quid ageres, dixit,
te in lecto esse, quod ex pedibus laborares;
tuli scilicet moleste, ut debui; sed tamen
constitui ad te venire, ut et viderem te, et
viserem, et cœnarem etiam. Non enim ar-
bitror, coquum etiam te arthriticum habe-
re. Expecta igitur hospitem cum minime
edacem, tum inimicum cœnis sumptuosis.
Vale. *Lib. 9. Ep. 23.*

NOTAS.

Cras : *sup.* veniam.

Ex : *de gota.*

Arthriticum : *gotoso.*

CARTA VI.

Argumento.

*Avísale á Planco de lo accepta que fué al
nado su carta: y le exhorta á que por sí
y deshaga, sin aguardar su orden.*

M. T. C. Planco S. D.

Nihil post hominum memoriam gloriosius, nihil gratius, ne tempore eodem ipso opportunius accidere vidi, quam tuas, Plance, litteras. Redditæ sunt frequenti senatu Cornuto, cum is frigidè sane, et inconstantes recitasset litteras Lepidi. Sub eas statim recitatæ sunt tuæ, sine magnis quidem clamoribus. Cum recitarentur enim ipsis essent, et studiis, beneficiisque in rempublicam, gratissimæ: tum erant gravissimis verbis, et sententiis. Flagitare senatus institit Cornutum, ut referret statim tuis litteris. Ille se considerare ait. Vult. Cùm ei magnum convicium fieret cuncto senatu, quinque tribuni plebis retulerunt. Servilius rogatus rem distulit. Ego eam sententiam dixi, cui sunt assensi ad unum: quæ fuerit, ex Senatusconsulto cognoscetur.

Tu quanquam consilio non eges, vel abundas potiùs, tamen hoc animo esse debes, ut nihil huc rejicias: neve in rebus tam subiectis, tamque angustis à senatu consilium pendendum putes. Ipse tibi sis senatus: quocumque te ratio reipublicæ ducet, sequare. Cures, ut ante factum aliquid à te egregium audiamus, quàm futurum putarimus. Illud tibi promitto, quidquid erit à te factum, id senatum non modo ut fideliter, sed etiam ut sapienter factum comprobaturum. *Vale. Lib. 10. Ep. 16.*

CARTA VIII.

Argumento.

Le dice, que le fuéron de mucho gusto las gracias, que le habia dado, y muy grata su carta al Senado: exhórtale à llevar al cabo la guerra, acabando con M. Antonio.

M. T. C. Planco Imperatori S. D.

Quanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cùm re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum; tamen

(fatendum est enim) fuit ea mihi per
 cunda. Sic enim vidi, quasi ea,
 oculis cernuntur, me à te amari. Dic
 quid antea? Semper quidem, sed numquam
 illustrius. Litteræ tuæ mirabiliter gratæ
 senatui, cum rebus ipsis, quæ erant gra-
 vissimæ, et maxime fortissimi animi, su-
 mique consilii, tum etiam gravitate sen-
 tentiarum, atque verborum. Sed, mihi Pla-
 ce, incumbe, ut belli extrema perficias:
 hoc erit summa et gratia, et gloria. C
 pio omnia reipublicæ causâ; sed me
 cule in eâ conservandâ jam defatigatus
 multo plus faveo patriæ, quàm tuæ
 riæ: cujus maximam facultatem tibi
 immortales, ut spero, dedere: quam
 plectere, obsecro. Qui enim Antonium
 presserit, is hoc teterrimum bellum,
 riculosissimumque confecerit. Vale. *Lib. 10*
Ep. 19.

NOTAS.

Antea: *sup.* faciebam?

Quidem: *sup.* me amabas.

CARTA IX.

Argumento.

Dicele á Bruto , por qué no le escribió : le exhorta á trabajar por la libertad de la República , y le ofrece sus buenos oficios.

M. T. C. Bruto Imperatori S. D.

LUpus , familiaris noster , cum à te venisset , cumque Romæ quosdam dies commoraretur : ego eram in iis locis , in quibus maxime me tutò esse arbitrabar. Eo factum est , ut ad te Lupus sine meis litteris rediret , cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem veni ad v. Id. Dec. , nec habui quidquam antiquius , quàm ut Pansam statim convenirem : ex quo ea de te cognovi , quæ maximè optabam. Quare hortatione tu quidem non eges si ne illa quidem in re , quæ à te gesta est post hominum memoriam maxima , hortatorem desiderasti. Illud tamen breviter significandum videtur , populum Romanum omnia à te expectare , atque in

te aliquando recuperandæ libertatis omnem
 spem ponere. Tu, si dies, noctesque
 mineris, quod te facere certò scio, quæ
 tam rem gesseris; non obliviscere profecto,
 quantæ tibi etiam nunc gerendæ sit.
 Si enim iste provinciam nactus erit, quæ
 quidem ego semper amicus fui, antequam
 illum intellexi non modò apertè, sed etiam
 libenter cum republica bellum gerere; spero
 reliquam nullam video salutis. Quamobrem
 te obsecro iisdem precibus, quibus senatus
 populusque Romanus, ut in perpetuum
 Rempublicam dominatu regio liberes: et
 principiis consentiant exitus. Tuum est hoc
 munus, tuæ partes; à te hoc civitas, vel
 omnes potiùs gentes non expectant solummodo
 sed etiam postulant. Quanquam, cum horum
 tatione non egeas, ut supra scripsi, non
 utar eâ pluribus verbis: faciam illud, quod
 meum est, ut tibi omnia mea officia, studia,
 curas, cogitationes pollicear, quæ ad
 tuam laudem, et gloriam, pertinebunt. Quamobrem
 velim tibi ita persuadeas, me cum
 reipublicæ causâ, quæ mihi vitâ meâ carior
 est; tum quod tibi ipsi faveam, tuamque
 dignitatem amplificari velim, tuis opti-

timis consiliis , amplitudini , gloriæ nullo
loco defuturum. Vale. *Lib. II. Ep. 5.*

NOTAS.

Antiquius : *de que mas cuidase , que mas de-
sease.*

Illa : *la muerte de César.*

Provinciam : *M. Antonio quería quitarle su Pro-
vincia á Bruto.*

Partes : *Tu papel.*

Postulant : *lo piden de justicia , pues tomaste
la cosa á tu cargo matando á César.*

CARTA X.

Argumento.

*Escribió esta carta Ciceron , quando vol-
via de su gobierno de la Cilicia , y esta-
ban para romper Pompeyo , y César. Ha-
bla de su llegada á Athenas : recibo de
una carta de Terencia , y de una
berencia.*

M. T. C. Terentiæ , Tulliolæ , suis S. D.

SI tu , et Tullia , lux nostra , valetis :
ego , et suavissimus Cicero valemus.

Prid. id. Octob. Athenas venimus , cum sa-
ne adversis ventis usi essemus , tardeque,

et incommode, navigassemus. De navi et
 euntibus nobis Acastus cum litteris præ
 fuit, uno, et vigesimo die, sane stren
 Accepi tuas litteras, quibus intellexi,
 vereri, ne superiores mihi redditæ non essent.
 Omnes sunt redditæ: diligentissimeque à
 præscripta sunt omnia: idque mihi grati
 simum fuit. Neque sum admiratus, hæc
 epistolam, quam Acastus attulit, breves
 fuisse. Jam enim me ipsum expectas, si
 nos ipsos: qui quidem quamprimum ad vos
 venire cupimus: etsi, in quam rempubli
 cam venimus, intelligo. Cognovi enim ex
 multorum amicorum litteris, quas attulit
 Acastus, ad arma rem spectare; ut mihi,
 cum venero, dissimulare non liceat, quid
 sentiam. Sed, quando subeunda fortuna est,
 eò citiùs dabimus operam, ut veniamus,
 quò faciliùs de totâ re deliberemus. Tu ve
 lim, quod commodo valetudinis tuæ fiat,
 quàm longissime poteris, obviam nobis pro
 deas. De hæreditate Prætiana, quæ quidem
 mihi magno dolori est, (valde enim illum
 amavi) hoc velim cures; si auctio ante meum
 adventum fiet, ut Pomponius, aut, si is
 minùs poterit, Camillus, nostrum negotium

curet. Nos, cum venerimus, reliqua per nos agemus. Sin tu jam Romam profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. Nos, si Dii adjuvabunt, circiter id. Nov. in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima, et optatissima Terentia, et Tulliola, si nos amatis, curate, ut valeatis. Athenis ad xv. Kal. Nov. *Lib. 14. Ep. 5.*

NOTAS.

Subeunda: es preciso probar fortuna.

Quod: en quanto lo permita tu salud.

CARTA XI.

Argumento.

Dicelas á su muger, é hija, que deliberen sobre si aguardarán en Roma la llegada de César victorioso, ó se saldrán antes: y que sobre esto consulten á ciertos amigos.

Tullius Terentiæ, et pater Tulliolæ, duabus animis suis, & Cicero Matri optimæ, suavissimæ Sorori S. D.

SI vos valetis, nos valemus. Vestrum jam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum. Si ille Romam
mo-

modeste venturus est, recte in præsentia d
mi esse potestis: sin homo amens diripien
dam urbem daturus est, vereor, ut Dol
bella ipse satis vobis prodesse possit. Etiam
illud metuo, ne jam intercludamini, ut, cum
velitis, exire non liceat. Reliquum est, quod
ipsæ optime considerabitis, vestri simili
scæminæ sintne Romæ. Si enim non sunt
videndum est, ut honeste vos esse possitis.
Quomodocumque nunc se res habet, m
dò ut hæc nobis loca tenere liceat, bell
sime vel mecum, vel in nostris prædiis esse
poteritis. Etiam illud verendum est, ne
breui tempore fames in urbe sit. His de
rebus velim cum Pomponio, cum Camillo
cum quibus vobis videbitur, consideretis
ad summam, animo forti sitis. Labienus rem
meliorem fecit. Adjuvat etiam Piso, quod
ab urbe discedit, et sceleris condemnat ge
nerum suum. Vos meæ carissimæ animæ
quàm sæpissime ad me scribite, et vos quid
agatis, et quid istic agatur. Quintus pater,
et filius, et Rufus vobis salutem dicunt.
Valet. VIII. Kal. Quinct. Minturnis. *Lib. 14.*
Ep. 14.

NOTAS.

Ille : César.

Intercludamini : se os corte el paso.

Vestri : de vuestra clase.

Labienuus : este , que habia sido Lugar-Teniente de César en Francia , se pasó en la guerra civil al bando de Pompeyo.

CARTA XII.

Argumento.

Dicele á Tiron lo peligroso , que le es ponerse en camino despues de la enfermedad , y le pide le ayude en los estudios , como habia acostumbrado.

Cicero Tironi S. D.

EGO verò cupio, te ad me venire: sed viam timeo: gravissime ægrotasti: inediâ, et purgationibus, & vi ipsius morbi, consumptus es. Graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, siqua culpa commissa est. Nam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuò adreditum dies quinque. Ego in Formiano ad III. Kalen. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Litterulæ meæ, sive nos-

nostræ, tui desiderio oblanguerunt. Hac
 men epistolâ, quam Accastus attulit, oculos
 paulum sustulerunt. Pompejus erat apud
 me, cum hæc scribebam: hilarè, et libenter
 ei cupienti audire nostra, dixi, sine
 te omnia mea muta esse. Tu, musis nostris,
 para, ut operas reddas. Nostra ad diem
 dictam fient. Docui enim te, fides *ἐτυμολογία*
 quod haberet. Fac plane ut valeas: nos a
 summum. Vale. XIV. Kal. Jan. *Lib. 12.*
Ep. 12.

NOTAS.

Offensiones: *recaidas.*

Siqua: *si se hace algun exceso.*

Oculos: *volvieron algo en sí.*

Docui: *le habia enseñado, que la voz fides venia, ó traia su etimología del verbo fio, porque hay fidelidad, quando se hace lo que se promete.*
ἐτυμολογία, lat. originem: etimología, derivacion, origen.

ad: *sup. valemus.*

CARTA XIII.

Argumento.

Dicele el cuidado , con que está por su enfermedad , y que haga por sanar.

Tullius Titoni S. D.

MEnandrus postridie ad me venit , quàm expectaram. Itaque habui noctem plenam timoribus , ac miseriis. Tuis litteris nihilo sum factus certior , quomodo te haberes ; sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione , litterisque omnibus , careo : quas ante , quàm te videro , attingere non possum. Medico , mercedis quantum poscet , promitti jubeto. Id scripsi ad Mummium. Audio , te animo angi ; et medicum dicere , ex eo te laborare. Si me diligis , excita ex somno tuas litteras , humanitatemque , propter quam mihi es carissimus : nunc opus est , te animo valere , ut corpore possis. Id cum tuâ , tum meâ causâ facias , à te peto. Acastum retine , quo commodiùs tibi

tibi ministretur. Conserva te mihi ; de
 promissorum adest ; quem etiam repræsen-
 tabo , si adveneris. Etiam atque etiam vale
 III. Id. hora III. *Lib. 16. Ep. 14.*

NOTAS.

Quomodo : *del estado, en que te hallabas.*

Animo : *que estás enfermo en el ánimo.*

Acastum : *quédate con Acasto para que este
 mejor asistido.*

Promissorum : *de la libertad prometida.*

Repræsentabo : *adelantaré , anticiparé.*

CARTA XIV.

Argumento.

El mismo de las pasadas.

Tullius Tironi S. D.

OMnia à te data mihi putabo , si te va-
 lentem videro. Summâ curâ expecta-
 bam adventum Menandri , quem ad te mi-
 seram. Cura , si me diligis , ut valeas , et,
 cum te bene confirmaris , ad nos venias.
 Vale. IV. Id. Aprilis. *Lib. 16. Ep. 15.*

NOTAS.

Valentem : sano , bueno.

CARTA XV.

Argumento.

Aconséjale , que haga la declaracion de la hacienda ante el Censor , y le dice que piensa conservar la amistad de Antonio.

Tullius Tironi S. D.

TU verò confice professionem , si potes ; etsi hæc pecunia ex eo genere est , ut professione non egeat. Veruntamen Balbus ad me scripsit , tantâ se epiphora oppressum , ut loqui non possit , Antonius de lege quid egerit. Liceat modò rusticari. Ad Bithynicum scripsi. De Servilio tu videris , qui senectutem non contemnis. Etsi Atticus noster , quia quondam me commoveri $\pi\alpha\upsilon\lambda\iota\kappa\omicron\iota\varsigma$ intellexit , id semper putat : nec videt , quibus præsidiis philosophiæ septus sim ; et hercule , quod timidus ipse est, $\sigma\omicron\upsilon\beta\omicron\pi\omicron\iota\epsilon\iota$ Ego tamen Antonii inveteratam

si-

sine ulla offensione amicitiam retinere sat
 volo: scribamque ad eum: sed non ante
 quam te videro; nec tamen te avoco à syn-
 grapha: γόνυ κνήμης. Cras specto Leptan-
 etenim ad cujus rutam pulegio mihi tui se-
 monis utendum est. Vale. *Lib. 16. Ep. 2.*

NOTAS.

Professionem: *declaracion de la hacienda ante*
el Censor; la que hacian los Ciudadanos Romanos
de cinco en cinco años.

Epiphorâ: *fluxion.*

πανικός, lat. panicus: *terrores panicos.*

ἄστυβροχί, lat. tumultum excitat: *pone miedo*

à Syngrapha: *del vale para la cobranza de*
deuda.

γόνυ κνήμης, sup. ἐγγύτερον; lat. genu tibiâ propriâ
la rodilla está mas cerca, que la canilla: esto es,
primero es lo que mas importa.

Rutam: *Ruda, yerba de mal olor: metafóricamente,*
conversacion desabrida.

Pulegium: *poleo, yerba de buen olor: aquí me-*
tafóricamente significa conversacion suave.

LIBRO III.

DE LAS CARTAS EXHORTATORIAS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Dícele á Curion , que le falta asunto para escribirle , y concluye exhortándole á que aspire á la verdadera gloria.

M. T. C. Curioni S. D.

EPistolarum genera multa esse , non ignoras : sed unum illud certissimum , cuius causâ inventa res ipsa est , ut certiores faceremus absentes , si quid esset , quod eos scire aut nostra , aut ipsorum interesset. Hujus generis litteras à me profecto non expectas. Tuarum enim rerum domesticarum habes et scriptores , et nuncios : in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo , quæ me magnopere delectant : unum familiare , et jocosum : alterum severum , et grave. Utro me minùs deceat uti , non intelligo. Jocer-
ne

ne tecum per litteras ? Civem meum
 non puto esse , qui temporibus his
 possit. An gravius aliquid scribam ?
 est , quod possit graviter à Cicerone
 tibi ad Curionem , nisi de republica ?
 in hoc genere hæc mea causa est , ut
 que ea , quæ nunc sentio , velim scribere.
 Quamobrem , quoniam mihi nullum
 bendi argumentum relictum est , ut
 clausulâ , qua soleo , teque ad studium
 meæ laudis cohortabor. Est enim tibi
 adversaria constituta et parata incredi-
 quædam expectatio. Quam tu una re
 lime vinces , si hoc statueris , quarum
 dum gloriam adamaris , quibus artibus
 laudes comparantur , in iis esse elabo-
 dum. In hanc sententiam scriberem
 nisi te tuâ sponte satis incitatum esse
 derem : & hoc , quidquid attigi , non
 inflammandi tui causâ , sed testificandi
 ris mei. Vale. *Lib. 2. Ep. 4.*

NOTAS.

Certissimum : *el mas sabido.*

Temporibus his : *en estos tiempos , en que
 dividida en bandos la república entre César , y
 peyo.*

Utar eâ : no haré otra cosa , que concluir , como
uelo, mis cartas.

Quarum : el órden es : Elaborandum esse in iis
artibus , quibus comparantur eæ laudes , quarum
audum adamaris gloriam.

CARTA II.

Argumento.

*Exhorta al sufrimiento á Fabio , que ha-
bia salido desterrado por sentencia , ha-
ciéndole presente lo que habia conseguido,
los males , que amenazaban á la Repúbli-
ca , y los bienes que le habian
quedado.*

M. T. C. T. Fabio S. D.

ETsi egomet , qui te consolari cupio,
consolandus ipse sum : propterea quod
nullam rem graviùs jamdiu tuli , quàm in-
commodum tuum : tamen te magnopere non
hortor solum , sed etiam pro amore nos-
tro rogo , atque oro , te colligas , virum-
que præbeas , et , qua conditione omnes ho-
mines , et quibus temporibus nati sumus,
cogites. Plus tibi virtus tua dedit , quàm
fortuna abstulit : propterea quòd adeptus

es, quod non multi homines novi : amisi-
 ti, quod plurimi homines nobilissimi. E-
 denique videtur conditio impendere legum
 judiciorum, temporum, ut optime actum
 cum eo videatur esse, qui quàm levissimam
 pœnâ ab hac republica discesserit. Tu vero
 rō, qui et fortunas, et liberos habeas, et
 nos, ceterosque necessitudine, et benevo-
 lentiâ tecum conjunctissimos; quique mag-
 nam facultatem sis habiturus, nobiscum
 et cum omnibus tuis, vivendi; et cum unum
 sit judicium ex tam multis, quod repre-
 hendatur, ut quod unâ sententiâ, eâque
 dubiâ, potentiæ alicujus condonatum existi-
 metur : omnibus his de causis debes istam
 molestiam quàm levissime ferre. Meus ani-
 mus erit in te, liberosque tuos semper
 quem tu esse vis, et qui esse debet. Vale.
Lib. 5. Ep. 18.

NOTAS.

Colligas : *te animes.*

Optime : *que parece que ha salido muy bien librado.*

Quod reprehendatur : *y siendo éste entre tantos el único juicio de que se murmura, como que se está en la opinion de que en él se fué solo á dar gusto á cierto poderoso; pues solo saliste mal por un voto, y ese obscuro.*

CARTA III.

Argumento.

Muéstrase muy satisfecho de la buena correspondencia de Rufo, que habia sido su Questor, quando gobernaba la Cilicia; inclínale á seguir en la guerra civil el partido de Pompeyo, como mas justo; mas sin estrecharle.

M. T. C. Rufo S. D.

ETsi mihi numquam dubium fuit, quin tibi essem carissimus; tamen quotidie magis id perspicio: extatque id, quod mihi ostenderas quibusdam litteris, hoc te studiosiorem in me colendo fore, quam in provincia fuisses, (etsi meo iudicio nihil ad tuum provinciale officium addi potest) quo liberius iudicium esse posset tuum. Itaque me et superiores litteræ tuæ admodum delectaverunt, quibus, et expectatum meum adventum abs te amanter, videbam; et, cum aliter res cecidisset, ac putasses, te meo consilio magnopere esse lætatum: et his proximis litteris magnum cepi fructum et iudicium.

dicii, et officii tui: iudicii, quòd intelligo, te (id quod omnes fortes, ac boni viri facere debent) nihil putare utile esse, nisi, quod rectum, honestumque sit: officii quòd te mecum, quodcumque cepissem consilii, polliceris fore; quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quidquam potest. Mihi consilium captum jamdiu est: de quo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio consilii tali tempore, quasi quædam admonitio videtur esse officii, vel potiùs efflagitatio ad coeundam societatem vel periculi, vel laboris. Cum verò ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libenter amplector talem animum: sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod ostendis, magnam habebò gratiam: si non feceris, ignoscam; et alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse, arbitror. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est; ita tamen, ut, si nos ii sumus, qui esse debemus, (id est, studio digni, et litteris nostris) dubitare non possimus, quin

ea maxime conducant, quæ sunt rectissima. Quare tu, si simul placebit, statim ad me venies: sin idem placebit, atque eodem, nec continuò poteris, omnia tibi ut nota sint, faciam. Quidquid statueris, te mihi amicum; sin id, quod opto, etiam amicissimum, judicabo. Vale. *Lib. 5. Ep. 19.*

NOTAS.

Fructum: *satisfaccion.*

Extat: *se verifica.*

Quo: *quanto pudieses determinar con mas libertad: no siendo ya Quëstor de Ciceron.*

Non quo: *no porque se te debiese ocultar.*

Consilii: *determinacion en la guerra civil.*

Alterum: *el no seguir el partido que Ciceron, que se arrimó á Pompeyo.*

Alterum: *el seguirle.*

CARTA IV.

Argumento.

Aconseja á Toranio con varias razones, que se mantenga en la Sicilia, donde está, y le consuela en su desgracia.

M. T. C. Toranio S. D.

DEderam triduo ante pueris Cn. Plan-
cii litteras ad te: eo nunc ero bre-
vior, teque, ut antea consolabar, hoc tem-

pore monebo. Nihil puto tibi esse utile
quàm ibidem opperiri, quoad scire possis
quid tibi agendum sit. Nam, præter nau-
gationis longæ, et hyemalis, et mini-
portuosæ periculum, quod vitaveris; Non
illud quidem non quantivis, subitò, cu-
certi aliquid audieris, te istinc posse pro-
ficisci. Nihil est præterea, cur advenien-
tibus te offerre gestias. Multa præterea
metuo, quæ cum Chilone nostro commu-
nicavi. Quid multa? loco opportuniore
his malis nullo esse potuisti: ex quo te
quocunque opus erit, facillime, et expe-
ditissime conferas. Quòd si recipiet ille se,
ad tempus aderis: sin (quoniam multa ac-
cidere possunt) aliqua res eum vel impe-
diet, vel morabitur: tu ibi eris, ubi om-
nia scire possis. Hoc mihi prorsus valde
placet. De reliquo, ut te sæpe per litteras
hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te
in hac causa nihil habere, quod timendum
sit, præter communem casum civitatis: qui
etsi est gravissimus; tamen ita vivimus, et
id ætatis jam sumus, ut omnia, quæ non
nostrâ culpâ nobis accident, fortiter ferre
debeamus. Hic tui omnes valent, summa-
que

te pietate te desiderant, et diligunt, et
 vult. Tu et cura, ut valeas, et te istinc
 temere commoveas. Vale. *Lib. 6. Ep. 21.*

NOTAS.

Non quantivis *sup.* pretii est: *es de la mayor
 portancia.*

Gestias: *tengas grandes ganas.*

Advenientibus: *á César, y los suyos, quando
 guen victoriosos de la guerra de España.*

Ille: *César.*

CARTA V.

Argumento.

Dicele á Trebacio, que le recomienda en sus
 cartas á César: que eche á un lado el sen-
 timiento de la ausencia, y desempeñe el fin,
 que fué, de merecerse el favor de César.

Concluye encargándole se guarde en
 la guerra.

M. T. C. Cajo Trebatio S. D.

In omnibus meis epistolis, quas ad Cæ-
 sarem, aut Balbum mitto, legitima quæ-
 lam est accessio commendationis tuæ, nec
 vulgaris, sed cum aliquo insigni indi-
 cio meæ erga te benevolentia. Tu modò
 neptias istas, et desideria urbis, et ur-
 ba-

banitatis deponere: et, quo consilio pro-
tus es, id assiduitate, et virtute consec-
re. Hoc tibi tam ignoscemus nos an-
quàm ignoverunt Medæ, quæ Corinthi-
arcem altam, habebant matronæ opulen-
tissimas: quibus illa manibus gypsatis-
simis persuasit, ne sibi vitio verterent, quod
abesset à patria;

*Nam multi suam rem bene gessere, et
republicam patriam procul:*

*Multi, qui domi ætatem agerent, pro-
pterea sunt improbatissimi.*

Quo in numero tu certe fuisses, nisi te
trusissemus. Sed plura scribemus aliàs.
qui ceteris cavere didicisti, in Britannia
ab essedariis decipiaris, caveto. Et quan-
do Medeam agere cœpi, illud semper me
moro; *QUI ipse sibi sapiens prodesse
non quit, nequidquam sapit.* Cura, ut valeas.
Lib. 7. Ep. 6.

NOTAS.

Legitima: que es de derecho.

Ineptias: tonterías.

*Medæ: bija de Aetas Rey de Colchos, que
abandonó su tierra por irse con su amante Jason.*

Gypsatisissimis: blanquíssimas con los afeytes.

Quæ: este es pasage de alguna tragedia anti-

Printheum : ciudad muy fuerte de la Grecia , á
por eso llama arcem altam.

avere : porque era Jurisconsulto.

assedariis : los que peleaban desde los carros ar-

CARTA VI.

Argumento.

dele á Curion , que se vaya á Roma , por-
que no se pierda el chiste, y gracejo.

M. T. C. Curio S. D.

Acilè perspexi ex tuis litteris (quod
semper studui) et me à te plurimi fie-
et te intelligere , quàm mihi carus es-
Quod quando uterque nostrum conse-
utus est : reliquum est , ut officiis cer-
emus inter nos ; quibus æquo animo vel
vincam te , vel vincar abs te. Acilio non
uisse necesse meas dari litteras , facilè pa-
or. Sulpicii tibi operam intelligo ex tuis
litteris non multùm opus fuisse propter
ita contractas , ut , quemadmodum scri-
is , nec caput, nec pedes. Equidem vellem,
pedes haberent , ut aliquando redires. Vides
nim exaruisse jam veterem urbanitatem : ut
Pomponius noster suo jure possit dicere:

Ni-

Nisi nos pauci retineamus gloriam quam Atticam. Ergo is tibi, nos ei sumus dimisimus. Veni, igitur, quæso, ne tantum semen urbanitatis unà cum republica in te sit. Vale. Lib. 7. Ep. 31.

NOTAS.

Contractas : embrolladas.

Nec : no tenían pies , ni cabeza.

CARTA VII.

Argumento.

Dice á Peto , que ha abierto como una escuela , en que enseña á declamar á algunos jóvenes. Da las razones , que tuvo por ellas , que son : hacerse amigos , que le ayuden en el tiempo presente : lograr mas utilidad , y adelantar en la oratoria ; y últimamente regalarse bien en las mesas de sus discípulos. Convidale al fin á que se vaya á Roma.

M. T. C. Papirio Pæto S. D.

CUM essem otiosus in Tusculano , propter cetera quòd discipulos obviam miseramini ut iidem me quàm maxime conciliarent

ari suo ; accepi tuas litteras plenissimas
tatis : ex quibus intellexi , probari tibi
m consilium , quòd , ut Dioysius ty-
rus , cum Syracusis expulsus esset , Co-
m dicitur ludum aperuisse : sic ego , su-
is judiciis , amisso regno forensi , ludum
si habere cœperim. Quid quæris ? me
oque delectat consilium. Multa enim con-
quor : primùm , id quod maxime nunc
as est , munio me ad hæc tempora. Id
usmodi sit nescio. Tantum video , nul-
s adhuc consilia me huic antepondere : ni-
fortè mori melius fuit. In lectulo , fateor :
non accidit. In acie non fui. Ceteri
idem , Pompejus , Lentulus tuus , Scipio,
franius , fœde perierunt : at Cato præ-
are. Jam istud quidem , cum volumus,
cebit : demus modo operam , ne tam ne-
esse nobis sit , quàm illi fuit : id quod
gimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud:
se melior fio , primùm valetudine , quàm,
intermissis exercitationibus , amiseram : dein-
e ipsa illa , si qua fuit in me facultas oratio-
is , nisi me ad has exercitationes retulis-
em , exaruisset. Extremum illud est , quod
nescio an primum putes : plures jam pa-
vo-

vones confeci, quàm tu pullos collumb
 Tu istic te Atteriano jure delectato
 me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es
 disce jam προλεγόμενα, quas quæris.
 sus Minervam. Sed, quando, ut video,
 timationes tuas vendere non potes,
 ollam denariorum implere: Romam tibi
 migrandum est. Satius est hic crudum
 quam istic fame. Video, te bona perdis
 se: spero idem istuc familiares tuos.
 tum igitur de te est, nisi provides. Per
 mulo isto, quem tibi reliquum dicis
 (quando cantherium comedisti) Romam
 vehi. Sella tibi erit in ludo, tanquam
 podidascalo, proxima: eam pulvinus se
 tur. Vale. *Lib. 9. Ep. 18.*

NOTAS.

Discípulos: á los amigos de César, á qui
 instruía en la oratoria.

Obviam: á recibir á César.

Ludum: escuela.

Regno: Ciceron por su eloquencia habia sido
 decirlo así, el Rey de los Tribunales.

Cujusmodi: si es bueno, ó malo.

Cato: se mató á sí mismo por no venir á
 nos de César.

Istud: el matarme.

Confeci: comí.

- Jure : *caldo de tu cocinero Aterio.*
 προλογόμενα lat. prologomena : *preliminares.*
 Sus. sup. docet : *enseño, á quien sabe mas que yo,*
 Cruditate sup. mori.
 Æstimationes : *las tierras que te se diéron en
 gar del dinero.*
 Idem : *que lo mismo sucederá á tus amigos.*
 Actum : *perdido estás.*
 Cantherium : *el caballo capon.*
 Hypodidascolo : *pasante, repetidor.*
 Pulvinus : *se pondrá en ella su almohada.*

CARTA VIII.

Argumento.

*Dicele á Planco la molestia, que recibe de
 M. Antonio, el qual, muerto J. César,
 tenia oprimida con armas la República: pin-
 ta el mal estado de ésta, y concluye con
 animarle á defenderla.*

M. T. C. Munatio Planco Imperatori Con-
 suli designato S. D.

ET abfui proficiscens in Græciam : et,
 posteaquam de medio cursu reipubli-
 cæ sum voce revocatus, nunquam per M.
 Antonium quietus fui : cujus tanta est non
 insolentia, (nam id quidem vulgare vitium
 est) sed immanitas, non modo ut vocem,
 sed

sed ne vultum quidem liberum possit
 re cujusquam. Itaque mihi maxime
 est, non de mea quidem vita, cui satis
 ci vel ætate, vel factis, vel (si quid etiam
 hoc ad rem pertinet) gloriâ: sed me patris
 sollicitat, in primisque, mi Plance, expe-
 tatio consulatus tui: quæ ita longa est,
 optandum sit, ut possimus ad id tempus
 publicæ spiritum ducere. Quæ potest enim
 spes esse in ea republica, in qua homines
 impotentissimi, atque imperantissimi arma
 oppressa sunt omnia? et in qua nec senatus
 nec populus vim habet ullam? Nec leges
 ullæ sunt, nec judicia, nec omnino simulacrum
 lacrum aliquod, aut vestigium civitatis.
 Sed, quando acta omnia mitti ad te arbi-
 trabar; nihil erat, quod singulis de rebus
 scriberem. Illud autem erat amoris mei
 (quem à tua pueritia susceptum non servavi
 vi solum, sed etiam auxi) monere te, atque
 hortari, ut in rempublicam omni cogitatione,
 curâque incumberes. Quæ si ad
 tuum tempus perducitur, facilis gubernatio
 est: ut perducatur autem, magnæ tum
 diligentia est, tum etiam fortunæ. Sed ea
 te aliquanto ante, ut spero, habebimus: et,

preterquam quod reipublicæ consulere de-
 mus, tamen tuæ dignitati ita favemus,
 omne nostrum consilium, studium, of-
 ficiū, operam, laborem, diligentiam ad
 complitudinem tuam conferamus. Ita facilli-
 me et reipublicæ, quæ mihi carissima est,
 amicitia nostræ, quam sanctissime nobis
 colendam puto, me intelligo satisfacturum.
 Furnium nostrum tanti à te fieri, quantum
 ipsius humanitas, et dignitas postulat, nec
 miror, et gaudeo: teque hoc existimare vo-
 lo, quidquid in eum iudicii, officiique con-
 tuleris, id ita me accipere, ut in me ipsum
 te putem contulisse. Vale. *Lib. 10. Ep. 1.*

NOTAS.

Voce: *Cicero se volvió del camino para favo-
 recer en Roma la causa de la libertad.*

Expectatio: *Planco habia sido señalado Cónsul
 por Cesar anticipadamente; mas aun no habia
 llegado el tiempo.*

Judicii: conferre iudicium: *es hacer concepto.*

CARTA IX.

Argumento.

Dícele, quo no sabe qué estime mas, si afecto, que á él le tiene Planco, ó el que á la República, á la qual le exhorta favorezca, quanto pueda.

M. T. C. Planco Imperatori Consuli
signato S. D.

BInas à te accepi litteras eodem exemplo: quod ipsum argumento mihi fuit diligentiae tuae. Intellexi enim te laborare ut ad me tuae expectatissimae litterae perferrentur: ex quibus cepi fructum duplicem, mihi que in comparatione difficile ad iudicandum, amoremne erga me tuum an animum in rempublicam pluris aestimandum putarem. Est omnino patriae caritas meo quidem iudicio maxima; sed amor voluntatisque conjunctio plus certe habet suavitatis. Itaque commemoratio tua paternae necessitudinis, benevolentiaeque ejus quam erga me à pueritia contulisses, ceterarumque rerum, quae ad eam sententiam

pertinebant, incredibilem mihi lætitiã attulerat. Rursus declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus esses, mihi erat jucundissima: eoque major erat hæc lætitiã, quod ad illa superiora accedebat. Itaque te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam oro, (quod feci iis litteris, quibus tu humanissime respondisti) ut totã mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil est, quod tibi majori fructui, gloriæque, esse possit. Nec quiquam ex omnibus rebus humanis est præclarius, aut præstantius, quàm de republica bene mereri. Adhuc enim patitur tua summa humanitas, et sapientiã, me, quod sentiam, libere dicere. Fortuna suffragante, videris res maximas consequutus: quod quanquam sine virtute non potuisses; tamen ex maxima parte ea, quæ es adeptus, fortunæ, temporibusque tribuuntur. His temporibus difficillimis reipublicæ quidquid subveneris, id erit totum, et proprium tuum. Incredible est omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. Magna spes in te, et in tuo exercitu, magna expectatio; cujus, per deos, gratiæ, gloriæque

cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium: sic faveo, ut mihi: sic hortor, ut et pro patria, et amicissimum. Vale. *Lib. 10. Ep. 5.*

NOTAS.

Eodem: de las quales la una era copia de la otra.

Rursus: por otra parte.

Illa; el amor, que tuvo á Ciceron el padre de Planco, y el mismo Planco.

De Republica: servir bien á la República.

CARTA X.

Argumento.

Dicele la grande alabanza, que mereció por su buena voluntad de favorecer á la República, de quien recibirá los mas distinguidos honores. Exhórtale á llevar á efecto sus desos, y le ofrece sus buenos officios.

M. T. C. Planco Imperatori Consuli designato S. D.

ET si satis ex Furnio nostro cognoveram, quæ tua voluntas, quod consilium de republica esset; tamen, lectis tuis litteris,

liquidius de toto sensu tuo judicavi. Quamobrem, quanquam in uno praelio omnis fortuna reipublicæ disceptat; (quod quidem, cum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore) tamen ipsâ famâ, quæ de tua voluntate percrebuit, magnam es laudem consequutus. Itaque, si consulem Romæ habuissemus, declaratum esset à senatu cum tuis magnis honoribus, quàm gratus esset conatus, et apparatus tuus. Cujus rei non modò non præteriit tempus, sed ne maturum quidem etiam nunc meo quidem iudicio fuit. Is enim denique honos mihi videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris defertur, et datur. Quare sit modò aliqua respublica, in qua honos elucere possit; omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari potest honos, non invitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis est præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem: subveni patriæ: opitulare collegæ: omnium gentium consensum, et incredibilem conspirationem adjuva. Me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus

in rebus tibi amicissimum, fidelissimumque cognosces. Ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officiis, vetustate conjuncti, patriæ caritas accessit; eaque effecit, ut tuam vitam anteferrem meæ IV. Kal. April. *Lib. 10. Ep. 10.*

NOTAS.

In uno: *contra M. Antonio.*

Disceptat: *se va á decidir la suerte de la República.*

Conspirationem: *union de esfuerzos.*

CARTA XI.

Argumento.

Alábale por el socorro, que dió á la República: exhórtale á que acabe en un todo con los enemigos de ella.

M. T. C. Planco Imperatori Consuli designato S. D.

O Gratam famam biduo ante victoriam de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis. Atqui, etiam hostibus fuis, spes omnis in te est. Fugisse enim ex prælio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces. Est autem non minùs gratum

tum extrema delere, quàm prima depelle-
re. Equidem expectabam jam tuas litteras,
idque cum multis: sperabamque etiam Le-
pidum, temporibus admonitum, tecum, et
reipublicæ satis esse facturum. In illam igi-
tur curam incumbe, mi Plance, ut ne qua
scintilla teterrimi belli relinquatur. Quod si
erit factum, et rempublicam divino benefi-
cio affeceris, et ipse æternam gloriam con-
sequere. III. Id. Maj. Vale. *Lib. 10. Ep. 14.*

NOTAS.

Atqui: pues.

Victoriam: en la batalla de Modena contra M.
Antonio.

Latronum: da este título Ciceron á M. Anto-
nio, y á los que le seguian en la guerra.

Temporibus: de la prosperidad, con que la re-
publica va venciendo á sus enemigos.

CARTA XII.

Argumento.

Exhorta á Cornificio á trabajar en favor de la República: dale noticia de una embaxada enviada por el Senado á M. Antonio: y concluye recomendando á Pinarío.

M. T. C. Cornificio S. D.

EGo nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, sed ne ornandi quidem. Sed mea studia erga te, et officia, malo tibi ex tuorum litteris, quàm ex meis, esse nota. Te tamen hortor, ut omni curâ in rempublicam incumbas. Hoc est animi, hoc est ingenii tui, hoc ejus spei, quam habere debes amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re aliàs ad te pluribus. Cum enim hæc scribebam, in spectatione erant omnia: nondum legati redierant; quos senatus non ad pacem deprecandam, sed ad bellum denuntiandum miserat, nisi legatorum nuntio paruisset. Ego tamen, ut primùm occasio data est,

meo

meo pristino more rempublicam defendi: me principem Senatui, Populoque Romano professus sum: nec, posteaquam suscepi causam libertatis, minimum tempus amisi tuendæ salutis, libertatisque communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio commendo, ut majori non possim. Cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter studia communia sum amicissimus. Is procurat rationes, negotiaque Dionysii nostri, quem et tu multum amas, et ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare: sed commendo tamen. Facies igitur, ut ex Pinarii, gratissimi hominis, litteris tuum et erga illum, et erga Dionysium studium perspiciamus. Vale. *Lib. 12. Ep. 24.*

NOTAS.

Hoc: esto corresponde á tu ánimo, ingenio, &c.

Pluribus: sup. verbis scribam.

Denunciandum: declarar, intimar.

Malo: sup. scire.

CARTA XIII.

Argumento.

Dícele á Tiron lo que siente su ausencia y le manda haga por la salud, y si diere, sin perjuicio de ésta, por alcanzarle.

Tullius, et Cicero meus, et frater, et
trius filius Tironi suo S. D.

PAulo faciliùs putavi posse me ferre
siderium tui: sed plane non fero
quanquam magni ad honorem nostrum
terest, quamprimùm ad urbem me ven
tamen peccasse mihi videor, qui à te disc
serim. Sed, quia tua voluntas ea videba
esse, ut prorsus, nisi confirmato corpo
nolles navigare, approbavi tuum consiliu
neque nunc muto, si tu in eadem es se
tentia. Sin, posteaquem cibum cepisti,
deris tibi me posse consequi, tuum con
lium est. Marionem ad te eo misi, ut
tecum ad me quamprimum veniret: aut
tu morare, statim ad me rediret. Tu aut
hoc tibi persuade, si commodo valetud

fieri possit, nihil me malle, quàm te
 mecum: sin intelliges opus esse, te Pa-
 is convalescendi causa paulum commo-
 ri, nihil me malle, quàm te valere. Si
 atim navigas, nos Leucade consequere: sin
 firmare vis, et comites, et tempestates,
 et navem idoneam ut habeas, diligenter vi-
 debis. Unum illud, mi Tiro, videto, (si
 ne amas) ne te Marionis adventus, et hæ-
 litteræ moveant. Quod valetudini tuæ ma-
 xime conducet, si feceris, maxime optem-
 peraris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio
 considera. Nos ita te desideramus, ut ame-
 mus: amor, ut valentem videamus, horta-
 tur: desiderium, ut quamprimum. Illud igi-
 tur potius. Cura ergo potissimum, ut va-
 leas. De tuis innumerabilibus in me officiis
 erit hoc gratissimum. III. Non. Novemb.
 Vale. *Lib. 16. Ep. 3.*

NOTAS.

Peccasse: *que bice mal en.*

Idoneam: *acomodada.*

CARTA XIV.

Argumento.

*Encárgale, que emplee su ingenio en
nerse bueno y sano.*

Tullius Tironi S. D.

ÆGypta ad me venit pridie (Id. A
lis. Is etsi mihi nuntiavit, te
febri carere, et belle habere: tamen, q
negavit, te potuisse ad me scribere, cu
mihi attulit: et eò magis, quòd Herm
quem eodem die venire oportuerat,
venerat. Incredibili sum sollicitudine de
valetudine: quà si me liberaris, ego te o
curâ liberabo. Plura scriberem, si jam
tarem, libenter te legere posse. Ingeni
tuum, quod ego maximi facio, confer
te mihi, tibi que conservandum. Cura
etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scriptâ jam epistolâ, Hermia venit. A
cepi tuam epistolam vacillantibus litteris
nec mirum tam gravi morbo. Ego ad
Ægyptam misi (quod nec inhumanus est,
te visus est mihi diligere) ut is tecum esse

cum eo coquum, quo uterere. Iterum
e. *Lib. 16. Ep. 13.*

NOTAS.

Egypta: un esclavo llamado así.

Belle: te sentias grandemente.

LIBRO IV.

DE LAS CARTAS PETITORIAS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

*aceron habia de suceder á Apio en el Co-
gerno de la Cilicia, y le pide en esta car-
ta, se la dexee en el mejor estado posible
para tener ménos, que hacer en él.*

*L. T. C. Proconsuli Appio Pulchro Im-
peratori S. D.*

CUM et contra voluntatem meam, et
præter opinionem accidisset, ut mihi
cum imperio in provinciam proficisci necesse
esset: in multis, et variis molestiis, co-
gitationibusque meis, hæc una consolatio oc-
currebat, quod neque tibi amicior, quàm
ego

ego sum, quisquam posset succedere: que ego ab ullo provinciam accipere, mallet eam mihi quam maxime aptam, plicatamque tradere. Quod si tu quoque dem de mea voluntate erga te spem habea ea te profecto nunquam falleret. A te ximopere pro nostra summa conjunctione tuâque singulari humanitate etiam etiam peto, et quaeso, ut quibusque rebus potes (potes autem plurimis) precipias, et consulas rationibus meis. Vides Senatusconsulto provinciam esse habendam si eam, quoad ejus facere potueris, expeditissimam mihi tradideris, faciliorem mihi quasi decursus mei temporis. Quocirca eo genere efficere possis, tui consilii. Ego te, quod tibi veniet in mentem interesse, valde rogo. Pluribus verbis describerem, si aut tua humanitas longior orationem expectaret; aut id fieri non amicitia pateretur; aut res verba desideret, ac non pro se ipsa loqueretur. Ego velim tibi persuadeas, si rationibus meis te provisum esse intellexero, magnam ex eo, et perpetuam voluptatem, esse caperum. Vale. *Lib. 3. Ep. 2.*

NOTAS.

Quoad : en quanto pudieres hacer.

Decursus : es correr cuesta abaxo , que se hace con poco trabajo , y aquí significa pasar el tiempo de su gobierno sin molestia.

CARTA II.

Argumento.

Ciceron habia sido desterrado de Roma por Clodio Tribuno de la plebe , y desde el lugar de su destierro escribe ésta , pidiendo á Metelo , que era Cónsul , ayude á su restitucion.

M. T. C. Q. Metello Nep. Consuli S. D.

Litteræ Quinti fratris , et T. Pomponii necessarii mei , tantum mihi spei dede-
rant , ut in te non minus auxilii , quàm in tuo collega mihi constitutum fuerit. Itaque ad te litteras statim misi , per quas , ut fortuna postulabat , et gratias tibi egi , et de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum litteræ , quàm sermones eorum , qui hac iter faciebant , animum tuum immutatum significabant ; quæ res fecit , ut tibi litteris obstrepere non
au-

auderem. Nunc mihi Quintus frater
 mitissimam tuam orationem, quam in
 natu habuisses, perscripsit: quâ indu
 ad te scribere sum coactus; et abs te, qu
 tum tua fert voluntas, peto, quæsoque
 tuos mecum serves potiùs, quàm propter
 rogantem crudelitatem tuorum me opp
 nes. Tu, tuas inimicitias ut reipublicæ
 nares, te vicisti; alienas ut contra rem
 blicam confirmes, adduceres? Quod si
 hi tuâ clementiâ opem tuleris, omnibus
 rebus me fore in tua potestate tibi confir
 sin mihi neque magistratum, neque sen
 tum, neque populum auxiliari propter
 vim, quæ me cum republica vicit, licet
 rit: vide, ne, cum velis revocare temp
 omnium conservandorum, cum, qui se
 vetur, non erit, non possis. Vale. *Lib.*
Ep. 4.

NOTAS.

Collega: *P. Lentulo.*

Obstrepere: *molestarte.*

Arrogantem: *soberbia.*

Ut: *á deponer tu enemistad por la República.*

CARTA III.

Argumento.

Fidele á Q. Valerio, que no incluya en el repartimiento de las tierras, que se hace á los Soldados, una heredad de Curcio.

M. T. C. Q. Valerio, Q. filio Orcaë, Legato Proprætori S. D.

NON moleste fero, eam necessitudinem, quæ mihi tecum est, notam esse quam plurimis; neque tamen ob eam causam (quod tu optime existimare potes) te impedio, quominus susceptum negotium pro tua fide, et diligentia, ex voluntate Cæsaris, qui tibi rem magnam, difficilemque commisit, gerere possis. Nam, cum multi à me petant multa, quòd de tua erga me voluntate non dubitent, non committo, ut ambitione meâ conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiarissime sum usus. Ejus et Syllani temporis injustissima calamitate dolui: et, cum iis, qui similem injuriam acceperant, amissis omnibus
I for-

fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adiutor columnitatis fui. Is habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tanquam è nauigio reliquias contulisset. Hoc autem tempore eum Cæsar in senatum legit; quod ordinem ille, istâ possessione amissâ, tueri vix potest. Gravissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem fortunâ, minimeque convenit, ex eo agro, Cæsaris jussu dividatur, eum moveri, Cæsaris beneficio senator sit. Sed mihi nunus libet multa de æquitate rei scribere, causâ potiùs apud te valuisse videar, quam gratiâ. Quamobrem te majorem in modum rogo, ut C. Curtiî rem meam putes esse; quicquid meâ causâ faceres, ut id, C. Curtiî causâ cum feceris, meum existimes. Quod ille per me habuerit, id me habere abs te putato. Hoc te vehementer etiam, atque etiam rogo. Vale. *Lib. 13. Ep. 5.*

NOTAS.

Pro : como pide tu fidelidad.

Conturbem: embarace.

Tueri: mantener.

CARTA IV.

Argumento.

Pidele á Rutilio , que no incluya en el repartimiento unas tierras , que Albino suegro de P. Sextio , grande amigo de Ciceron , habia comprado á M. Laberio.

M. T. C. M. Rutilio S. D.

CUM et mihi conscius essem , quanti te facerem , et tuam erga me benevolentiam expertus essem ; non dubitavi à te petere , quod mihi petendum esset. P. Sextium quanti faciam , ipse optime scio ; quanti autem facere debeam , et tu , et omnes homines sciunt. Is , cum ex aliis , te mei studiosissimum esse , cognosceret , petivit à me , ut ad te quàm accuratissime scriberem de re C. Albini senatoris : cujus ex filia natus est L. Sextius , optimus adolescens , filius P. Sextii. Hoc idcirco scripsi , ut intelligeres , non solum me pro P. Sextio laborare , sed Sextium etiam pro Albino. Res autem hæc est. A M. Laberio C. Albinus prædia in æstimationem accepit , quæ prædia

dia Laberius emerat à Cæsare de bonis
 tianis. Ea si dicam non esse è republica
 vidi, docere te videar, non rogare. Sed
 men, cum Cæsar Syllanas venditiones,
 assignationes ratas esse velit, quò firmi
 existimentur suæ: si ea prædia dividenda
 quæ ipse Cæsar vendidit, quæ tandem
 ejus venditionibus esse poterit auctoritas?
 hoc quale sit, tu pro tua prudentia con-
 siderabis. Ego te plane rogo, atque
 ut majore studio, justiore de causa, ma-
 gis ex animo, rogare nihil possim, ut ab-
 bino parcas, prædia Laberania ne attingas.
 Magnâ me affeceris non modo lætitiâ, sed
 etiam quodammodo gloriâ, si P. Sextius
 homini maxime necessario per me satisfacere
 rit, cum ego illi plurimum debeam. Quod
 ut facias, te vehementer etiam atque etiam
 rogo. Majus mihi dare beneficium nullum
 potes. Id mihi intelliges esse gratissimum.
 Vale. *Lib. 13. Ep. 8.*

NOTAS.

Res: el caso es este.

In æstimationem: en lugar de dinero tierras,
 que lo valian.

CARTA V.

Argumento.

Carta de L. Ticio, que favorezca al liberto de L. Ticio, para que cobre un dinero, que se le debia á este último.

M. T. C. Bruto S. D.

L Titio Strabone, equite Romano in primis honesto, et ornato, familiarissime utor. Omnia mihi cum eo intercedunt jura summæ necessitudinis. Huic in tuâ provinciâ pecuniam debet P. Cornelius. Ea res à Volcatio, qui Romæ jus dicit, rejecta in Galliam est. Peto à te hoc diligentius, quam si mea res esset, quò est honestius de amicorum pecunia laborare, quam de sua, ut negotium conficiendum cures, ipse suscipias, transigas: operamque des, quòd tibi æquum, et rectum videbitur, ut quàm commodissimâ conditione libertus Strabonis, qui ejus rei causâ missus est, negotium conficiat, ad nummosque perveniat. Id et mihi gratissimum erit; et tu ipse L. Titium cognosces ami-

citiâ tuâ dignissimum. Quod ut tibi sit, ut omnia solent esse, quæ me scis, te vehementer etiam, atque etiam go. Vale. *Lib. 13. Ep. 14.*

NOTAS.

Jus dicit: *es fuez.*

Rejecta: *fué remitida.*

Quòd : *en quanto.*

CARTA VI.

Argumento.

Pide á Culeolo, que favorezca á Luccejo.

M. T. C. L. Culeolo Proconsuli S. D.

Luccejus meus familiarissimus, mo hominum gratissimus, mirum tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatissime, et liberalissime, procuratoribus suis pollicitum esse. Cum optio tua tam ei grata fuerit, quam gratiam ipsam existimas fore, cum, ut spero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino contenderunt Bulliones, sese Luccejo Pompei arbitrato satisfacturos. Sed vehementer opto est nobis, et voluntatem, et auctoritatem

imperium tuum, accedere. Quod ut facias, te etiam, atque etiam rogo. Illudque mihi gratissimum est, quod ita sciunt Lucceji procuratores, et ita Luccejus ipse ex litteris tuis, quas ad eum misisti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem, aut gratiam valere plûs quàm meam. Id ut re experiaur, iterum, et sæpius te rogo. Vale.
 Lib. 13. Ep. 42.

NOTAS.

Oratio: *sus palabras.*

Rem: *las obras.*

CARTA VII.

Argumento.

Pide á Servilio, que favorezca á una Señora llamada Cerelia.

M. T. C. Servilio Collegæ S. D.

CERELLIAE, necessariae meae, rem, nominata, possessiones Asiasticas commenda-
 vi tibi praesens in hortis tuis, quàm potui diligentissime, tuque mihi pro tua consuetudine, proque tuis in me perpetuis, maxi-

misque officiis, omnia te facturum lib-
 lissime, recepisti. Meminisse te id, spero:
 enim solere. Sed tamen Cerelliae procura-
 res scripserunt, te propter magnitudinem
 vinciae, multitudinemque negotiorum, etiam
 atque etiam esse commonefaciendum. Pro-
 igitur, ut memineris, te omnia, quae
 fides pateretur, mihi cumulate recepisti.
 Equidem existimo, habere te magnam
 cultatem (sed hoc tui est consilii, et
 dicitur) ex eo Senatusconsulto, quod in
 rebus C. Vennonii factum est, Cerelliae con-
 modandi. Id Senatusconsultum tu interpre-
 tabere pro tua sapientia. Scio enim, ex
 ordinis auctoritatem semper apud te magis
 fuisse. Quod reliquum est, sic velim exi-
 times, quibuscunque rebus Cerelliae benig-
 ne feceris, mihi te gratissimum esse factu-
 rum. Vale. *Lib. 13. Ep. 72.*

NOTAS.

Etiam: repetidas veces.

CARTA. VIII.

Argumento.

*Pide á Marcelo , que procure , que se de-
porete accion de gracias á los Dioses por los
buenos sucesos , que tuvo en la guerra,
haciéndole la mayor honra , que
sea posible.*

M. T. C. Imperator C. Marcello C. filio
Consuli designato S. D.

QUando id accidit, quod mihi maxi-
me fuit optatum, ut omnium Mar-
cellorum, Marcellinorum etiam (mi-
rificus enim generis, ac nominis vestri fuit
erga me semper animus) quando ergo ita
accidit, ut omnium vestrum studio tuus
consulatus satisfacere posset, in quem meæ
res gestæ, lausque, et honor earum potissi-
mum incideret, peto à te id, quod facil-
limum factu sit, non aspernante (ut confi-
do) senatu, ut quam honorificentissimum
Senatusconsultum, litteris meis recitatis, fa-
ciendum cures. Si mihi tecum minus esset,
quàm est cum tuis omnibus, allegarem ad
te

te illos, à quibus intelligis, me præc
 diligi. Patris tui beneficia in me sunt
 plissima: neque enim salutem meam, neque
 nori, amicior quisquam dici potest. Fr
 tuus quanti me faciat, semperque fecer
 esse hominem, qui ignoret, arbitror ne
 nem. Domus tua denique tota me sem
 omnibus summis officiis prosequuta est.
 que vero tu in me diligendo cuiquam
 cessisti tuorum. Quare à te peto major
 in modum, ut me per te quam ornati
 mum velis esse: meamque et in suppli
 catione decernenda, et in ceteris rebus, et
 timationem satis tibi esse commendatam
 tes. Vale. *Lib. 15. Ep. 10.*

NOTAS.

Esse : *el orden es* : arbitror esse neminem, ignoret, quanti &c.

Concessisti : *cediste.*

CARTA IX.

Argumento.

Dale á Paulo la enborabuena del Consulado, y le pide, que haga, que no le prolonguen el tiempo de su Gobierno.

M. T. C. Imperator L. Paulo Consuli designato S. D.

ETsi mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus pro tuis summis in rempublicam meritis, et pro amplissima familiae dignitate, summo studio, cunctis suffragiis consulem facturum esset; tamen incredibili lætitiâ sum affectus, cum id mihi nuntiatum est: eumque honorem tibi deos fortunare volo, à teque ex tuâ, majorumque tuorum dignitate, administrari. Atque utinam præsens illum diem mihi optatissimum videre potuissem, proque tuis amplissimis erga me studiis, atque beneficiis tibi operam meam, studiumque navare. Quam mihi facultatem quando hic necopinatus, et improvisus provinciæ casus

eri.

eripuit; tamen, ut te consulem rempu-
cam pro tua dignitate gerentem videre
sim, magnopere à te peto, ut operam
efficias, ne quid mihi fiat injuriæ, neve
temporis ad meum annum munus accedat.
Quod si feceris, magnus ad tua pristina
erga me studia cumulus accedet. Val.
Lib. 15. Ep. 12.

NOTAS.

A teque: y que lo desempeñes, como corres-
ponde á tu dignidad, y á la de tus mayores.
Munus: al año de mi gobierno.

CARTA X.

Argumento.

Dícele à Paulo, quanto se hubiera holgado
de estar en Roma, quando Paulo pre-
tendia el Consulado, para pagarle los
muchos favores, que habia recibido de él.
pídele, que le favorezca en que se decre-
te accion de gracias, y no se le pro-
longue el tiempo de su Gobierno.

M. T. C. Imperator Paulo S. D.

Maxime mihi fuit optatum, Romæ esse
tecum, multas ob causas, sed præ-
cipue, ut et in petendo, et gerendo con-
su-

alatu meum tibi debitum studium perspi-
ere posses. Ac petitionis quidem tuæ ra-
tio mihi semper fuit explorata: sed tamen
curare operam volebam. In consulatu yero
cupio equidem te minus habere negotii: sed
noleste fero, me consulem tuum studium
adolescentis perspexisse; te meum, cum id
ætatis sim, perspicere non posse. Sed ita
fato nescio quo contigisse arbitror, ut tibi
ad me ornandum semper detur facultas; mi-
hi ad remunerandum nihil suppetat præ-
ter voluntatem. Ornasti consulatum, ornas-
ti reditum meum. Incidit meum tempus re-
rum gerendarum in ipsum consulatum tuum.
Itaque, cum et tua summa amplitudo, et
dignitas, et meus magnus honos, magna-
que existimatio postulare videatur, ut à te
pluribus verbis contendam, ac petam, ut
quàm honorificentissimum senatusconsultum
de meis rebus gestis faciendum cures: non
audeo vehèmenter à te contendere, ne aut
ipse tuæ perpetuæ consuetudinis erga me
oblitus esse videar, aut te oblitum putem.
Quare, ut te velle arbitror, ita faciam: at-
que ab eo, quem omnes gentes sciunt de
me optime meritum, breviter petam. Si alii
con-

consules essent, ad te potissimum, Pam
mitterem, ut eos mihi quàm amicissimos re
deres: nunc, cum tua summa potestas, sum
maque auctoritas, notaque omnibus nos
necessitudo sit, vehementer te rogo, ut
quàm honorificentissime cures decernenda
de meis rebus gestis, et quàm celerrimè
Dignas res esse et honore, et gratulatione
cognosces ex iis litteris, quas ad te, et
collegam, et senatum publice misi, omnia
que mearum reliquarum rerum, maximè
que existimationis meæ procurationem sus
ceptam velim habeas: in primisque tibi
ræ sit, quod abs te superioribus quoque
teris petivi, ne mihi tempus prorogetur. C
pio te consulem videre, omniaque, qu
spero, cum absens, tum etiam præsens,
consule, assequi. Vale. *Lib. 15. Ep. 13.*

NOTAS.

Ratio: *exito.*

Reditum: *mi vuelta del destierro.*

LIBRO V.

DE LAS CARTAS GRATULATORIAS,
Y DE ACCION DE GRACIAS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Dale á Curion la enhorabuena de que le
habian hecho Tribuno de la plebe; aconse-
jale con encarecimiento, que no se dexee
gobernar por otros; y concluye pidiéndole
le no permita, que le prolonguen el
tiempo de su gobierno.

M. T. C. Proconsul Curioni Tribuno ple-
bis S. D.

SEra gratulatio reprehendi non solet, præ-
sertim, si nullâ negligentia prætermissa
est. Longe enim absum: audio serò. Sed
et tibi gratulor, et, ut sempiternæ laudi
tibi sit iste tribunatus, exopto; teque hor-
tor, ut omnia gubernes, et moderere pru-
dentiâ tuâ: ne te auferant aliorum consilia.
Nemo est, qui sapientiùs tibi suadere pos-
sit

sit te ipso : nunquam labere , si te audis.
Non scribo hoc temere : cui scribam , sci
novi animum , novi consilium tuum. No
vereor , ne quid timide , ne quid stulte
cias , si ea defendes , quæ ipse recta es
senties. Quòd in id reipublicæ tempus
incideris , sed veneris (iudicio enim tuo ,
casu , in ipsum discrimen rerum contul
tribunatum tuum) profecto vides , qua
ta vis in republica temporum sit , qua
varietas rerum , quàm incerti exitus , qua
flexibiles hominum voluntates ; quid in
diarum , quid vanitatis in vita , non de
bito , quin cogites. Sed , amabo te , cura
et cogita nihil novi ; sed illud idem , qu
initio scripsi ; tecum loquere ; - te adhibe
consilium ; te audi ; tibi obtempera. Al
qui melius dare consilium possit , quàm
non facilè inveniri potest ; tibi vero ipsi ce
te nemo melius dabit. Dii immortales ,
ego non adsum vel spectator laudum tu
rum , vel particeps , vel socius , vel mini
ter consiliorum ? Tametsi hoc minime
deest : sed tamen efficeret magnitudo ,
vis amoris mei , consilio te ut possem
vare. Scribam ad te plura aliàs. Paucis eni
di

diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sane feliciter, et ex mea sententia rempublicam gessimus, unis litteris totius æstatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quàmque difficili in re, atque causa, cognosces ex iis litteris, quas Thraconi liberto tuo dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro, ne patiare, mihi quidquam ad hanc provincialem molestiam temporis prorogari. Præsens tecum egi, cum te tribunum plebis isto anno fore non putarem: itemque petivi sæpius per litteras: sed tum, quasi à Senatore nobilissimo, et adolescente gratiosissimo; nunc à tribuno plebis, et à Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi (quod solet esse difficilius) sed ut ne quid novi decernatur, et ut senatusconsultum, et leges defendas, eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam, atque etiam rogo. Vale. *Lib. 2. Ep. 7.*

NOTAS.

Audio: *me llegan tarde las noticias.*

Minister: *executor.*

K

CAR-

CARTA II.

• Argumento.

Dale á Apio el parabien de haber salido absuelto de la acusacion del delito de soborno. Hace por darle satisfaccion á la queja de que su hija Tulia se hubiese casado con Dolabela, que le habia acusado.

M. T. C. Imperator Appio Pulchro
S. D.

GRatulabor tibi priùs (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me convertar. Ego vero vehementer gratulor de judicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, absolutum te esse; sed illud, quod, quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis, et industriæ ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuisse absconditam malevolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum, atque morum, negotium. Nihil jam sum pri-
dem

dem admiratus magis. De me autem suscipe paulisper meas partes, et eum te esse finge, qui ego sum: si facile inveneris, quod dicas, noli ignoscere hæsitationi meæ. Ego vero velim mihi, Tulliaëque meæ (sicut tu amicissime, et suavissime optas) prospere evenire ea, quæ, me insciente, facta sunt à meis: sed ita cecidisse, ut agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicitate, et opto: veruntamen plùs me in hac spe tua sapientia, et humanitas consolatur, quàm opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus institutæ orationis, non reperio. Neque enim tristius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipse omnibus optimis prosequeris: neque non me tamen mordet aliquid. In quo unum non vereor, ne tu parum perspicias ea, quæ gesta sunt, ab aliis esse gesta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus essem, ad me ne referrent: agerent, quod probassent. In hoc autem mihi illud occurrit: quid tu igitur, si affuisses? Rem probassem: de tempore nihil, te invito, nihil sine consilio egissem tuo. Vides sudare me jamdudum laborantem, quomodo ea

tuear, quæ mihi tuenda sunt, et te non offendam. Leva me igitur hoc onere. Nunquam enim mihi videor tractasse causam difficiliorem. Sed tamen sic habeto: nisi jam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime confecissem: tametsi nihil videbatur ad meum erga te pristinum studium addi posse; tamen, hac mihi affinitate renuntiata, non majore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius dignitatem tuam defendissem. Decedenti mihi, et, jam imperio annuo terminato, ante diem III. non. Sext. cum ad Sidam navi accederem, et mecum Q. Servilius esset, litteræ à meis sunt redditæ. Dixi statim Servilio (etenim videbatur esse commotus) ut omnia à me majora expectaret. Quid multa? Benevolentior tibi, quàm fui, nihilo sum factus: diligentior quidem ad declarandam benevolentiam multò. Nam, ut vetus nostra simultas antea stimulabat me, ut caverem, ne cui suspicionem fecte reconciliatæ gratiæ darem: sic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de summo meo erga te amore detractum esse videatur. Vale.

Lib. 3. Ep. 12.

NOTAS.

Ambitus : de haber logrado el empleo por soborno.

Tabellæ : las tablillas, en que escribían los votos secretos.

Nullam : que no hubieses tenido siquiera un voto contra tí; estando tan expuesto á los tiros de la envidia por tus relevantes prendas, y pudiéndose hacer secretamente.

De me : sobre el cargo, que me haces de haber casado mi hija con tu acusador *Dolabela*.

Suscipe : ponte en mi lugar por un instante.

Hæsitacioni : á mi embarazo.

Ea : el casamiento con *Dolabela*.

De tempore : en que *Dolabela* te acusaba.

Esse commotus : que le habia dado cuidado la noticia del casamiento, como que por esto *Ciceron* hubiese de favorecer ménos á *Apio*, cuyo amigo era *Servilio*.

CARTA III.

Argumento.

Dicele á *Trebiano*, quán obligado está á *Dolabela*, por haber conseguido de *César* por su medio la restitucion de *Trebiano*, de que le da la enhorabuena : consuélale al fin en la pérdida de la hacienda.

M. T. C. *Trebiano* S. D.

Dolabellam antea tantummodo diligebam; obligatus ei nihil eram : nec enim ac-

ciderat mihi opus esse : et ille mihi debebat, quod non defueram ejus periculis. Num tanto sum devinctus ejus beneficio, quod et antea in re, et hoc tempore in salute tantum cumulativissime mihi satisfecit, ut nemini placeam. Qua in re tibi gratulor ita vehementer, ut te quoque mihi gratulari, quam gratias agere, malim. Alterum omnino non desidero : alterum vere facere poteris. Quod reliquum est, quando tibi virtus, et dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tibi sapientiæ, magnitudinisque animi, quid amiseris, oblivisci ; quid recuperaveris, cogitare. Vives cum tuis, vives nobiscum. Pacem acquisivisti dignitatis, quam amisisti rei familiaris : quæ ipsa tum esset jucundior, nulla res esset publica. Vestorius, noster familiaris, ad me scripsit, te mihi maxime gratias agere. Hæc prædicatio tua mihi valde grata est : eaque te uti facile patior cum apud alios, tum mehercule apud Sironem nostrum amicum. Quæ enim facimus, prudentissimo cuique maxime probata esse volumus. Te cupio videre quamprimum.

le. Lib. 6. Ep. 12.

NOTAS.

Alterum omnino: *el que me des las gracias.*

Alterum vere: *el que me des la enborabuena.*

CARTA IV.

Argumento.

Da á Basilio la enborabuena, le muestra su afecto, y le pide noticias.

M. T. C. Basilio S. D.

Tibi gratulor: mihi gaudeo: te amo: tua tueor. A te amari, et, quid agas, quidque istic agatur, certior fieri, volo. Vale. *Lib. 6. Ep. 16.*

CARTA V.

Argumento.

Da el parabien al Lugar de Vayas en Italia célebre por sus baños, y le dice á Dolabela que le envia la oracion, que compuso en favor del Rey Deyotaro.

M. T. C. Dolabellæ S. D.

Gratulor Bajis nostris; siquidem, ut scribis, salubres repente factæ sunt:

nisi forte te amant, et tibi assentantur; et tamdiu, dum tu ades, sunt oblitæ sui. Quod quidem si ita est, minime miror, cœlum etiam, et terras vim suam, si tibi ita conveniat, dimittere. Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putarem. Itaque eam tibi misi. Velim sic legas, ut causam tenuem, et inopem, nec scriptione magnopere dignam. Sed ego hospiti veteri, et amico munusculum mittere volui levidense crasso filo, cujusmodi ipsius solent esse munera. Tu velim animo sapienti, fortique sis: ut tua moderatio, et gravitas aliorum infamet injuriam. Vale. *Lib. 9. Ep. 12.*

NOTAS.

Levidense: de poco precio, grósero, como suelen ser los regalos de Deyotaro. Tenia fama de escoco.

Infamet: desacredite.

CARTA VI.

Argumento.

Dale á Cornificio la enhorabuena del gobierno de la Syria, que César le habia confiado, y le dice, cómo se ha de gobernar, si los Partos bicieren guerra.

M. T. C. Cornificio S. D.

Libentissime legi tuas litteras: in quibus jucundissimum mihi fuit, quod cognovi, meas tibi redditas esse. Non enim dubitabam, quin eas libenter lecturus esses: verebar, ut redderentur. Bellum, quod est in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam esse à Cæsare, ex tuis litteris cognovi. Eandem rem tibi volo bene, et feliciter, evenire. Quod ita fore, confido fretus et industriâ, et prudentiâ tuâ. Sed, de Parthici belli suspitione quod scribis, sane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipse conjectura consequi poteram, tum ex tuis litteris cognovi. Itaque opto, ne se illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones ex perducantur, quas audio duci. Quod

Quòd si pares copias ad confligendum non habebis, non te fugiet, uti consilium M. Bibuli, qui se oppido munitissimo et copiosissimo, tamdiu tenuit, quamdiu in provincia Parthi fuerunt. Sed hæc melius erit, et ex tempore, constitues. Mihi quidem usque curæ erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero. Litteras ad te nunquam habui, cui darem, quin dederim. A te, ut idem facias, peto; imprimisque, ut ita ad tuos scribas, ut me tuum sentiant esse. Vale.

Lib. 12. Ep. 19.

NOTAS.

Me: me dió cuidado.

Uti: seguir el consejo.

CARTA VII.

Argumento.

Da la enhorabuena á Felipe de haberse restituido con felicidad á la patria, y le pide por los hijos de Antipatro Derbetes, con quien estaba muy irritado Felipe.

M. T. C. Philippo Proconsuli S. D.

GRatulor tibi, quòd ex provincia salu-
vum te ad tuos recepisti incolumi fa-
mâ, et republicâ. Quòd si Romæ te vidis-
sem, coram gratias egissem, quòd tibi L.
Egnatius, familiarissimus meus, absens, L.
Oppius præsens, curæ fuisset. Cum Antipa-
tro Derbete mihi non solùm hospitium, ve-
rùm etiam summa familiaritas, intercedit. Ei
te vehementer succensuisse audivi, et mo-
leste tuli. De re nihil possum judicare: nisi
illud mihi certe persuadeo, te talem virum
nihil temere fecisse. A te autem pro vetere
nostrâ necessitudine etiam, atque etiam pe-
to, ut ejus filios, qui in tuâ potestate sunt,
mihi potissimùm condones; nisi quid exis-
ti-

timas, in ea re violari existimationem tuam
 Quod ego si arbitrarer, nunquam te roga-
 rem, mihi que tua fama multò antiquior es-
 set, quàm illa necessitudo est. Sed mihi
 persuadeo (potest fieri, ut fallar) eam re-
 laudi tibi potiùs, quam vituperationi fore.
 Quid fieri possit, et quid meâ causâ facere
 possis (nam, quid velis, non dubito) ve-
 lim, si tibi grave non erit, certio rem me-
 facias. Vale. *Lib. 13. Ep. 73.*

CARTA VIII.

Argumento.

*Da las gracias á Sulpicio, de que baya
 depuesto las sospechas, que tenia de
 Lison; y se le recomienda.*

M. T. C. Sulpicio S. D.

CUM antea capiebam ex officio meo vo-
 luptatem; quòd memineram, quàm
 tibi diligenter Lysonem hospitem, et fa-
 miliarem meum, commendassem: tum verò,
 posteaquam ex litteris ejus cognovi, tibi eum
 falsò suspectum fuisse, vehementissime læ-
 tatus sum, me tam diligentem in eo com-
 men-

commendando fuisse. Ita enim scripsit ad me,
tibi meam commendationem maximo adju-
mento fuisse, quod ad te delatum diceret,
esse contra dignitatem tuam Romæ de te
loqui solitum esse. De quo etsi pro tuâ fa-
cultate, et humanitate, purgatum se tibi scri-
bit esse: tamen primùm, ut debeo, tibi ma-
ximas gratias ago, cum tantùm litteræ meæ
potuerunt, ut, iis lectis, omnem offensio-
nem suspicionis, quam habueras de Lyso-
ne, deponeres: deinde credas mihi affirman-
ti, velim, me hoc non pro Lysonē magis,
quàm pro omnibus, scribere; hominem esse
veterinam, qui unquam mentionem tui sine
tua summa laude fecerit. Lyso verò, cum
mecum prope quotidie esset, unàque vi-
veret: non solùm, quia me libenter audire
arbitratur, sed, quia libentiùs ipse lo-
quebatur, omnia mihi tua et facta, et dicta
laudabat. Quapropter, etsi à te ita tracta-
tur, ut jam non desideret commendationem
meam; unisque se litteris meis omnia con-
sequutum putet: tamen à te peto majorem
in modum, ut eum etiam, atque etiam tuis
officiis, liberalitate complectare. Scriberem
ad te, qualis vir esset, ut superioribus lit-
te-

teris feceram , nisi , eum jam per seipsum
satis esse notum , arbitrarer. Vale. *Lib.*
Ep. 24.

NOTAS.

Omnes : todo el enojo por la sospecha.

Qui : que te haya tomado en boca.

CARTA IX.

Argumento.

*Dale las gracias por haber atendido á
recomendacion por Mesinio : la que venia
en particular para dos cosas : y
cluye recomendando á los Lacedemonios.*

M. T. C. Sulpicio S. D.

ET si libenter petere à te soleo , si
opus est meorum cuipiam , tamen
tò libentiùs gratias tibi ago , cum feceris
aliquid commendatione mea : quod semper
facis. Incredibile est enim , quas mihi gratias
omnes agant etiam mediocriter à me
commendati. Quæ mihi omnia grata ,
de L. Messinio gratissimum. Sic enim
mecum loquutus , te , ut meas litteras
geris , statim procuratoribus suis pollicetur
esse omnia : multò verò plura , et mihi

fecisse. Id igitur (puto enim etiam, atque
etiam mihi dicendum esse) velim existimes
mihi te fecisse gratissimum. Quod quidem
hoc vehementiùs lætor, quod ex ipso Mes-
sino te video magnam capturum voluptatem.
Est enim in eo cum virtus, et probitas,
summumque officium, summaque observan-
tia; tum studia illa nostra, quibus antea
delectabamur, nunc etiam vivimus. Quod
reliquum est, velim augeas tua in eum be-
neficia omnibus rebus, quæ te erunt dignæ.
Sed duo, quæ te nominatim rogo: primum,
ut, si quid satisdandum erit, *amplius eo
nomine non peti*, cures, ut satisdetur fide
mea. Deinde, cum fere consistat hæreditas
in iis rebus, quas avertit Oppia, quæ uxor
Mindii fuit: adjuves, in easque rationem,
quemadmodum ea mulier Romam perduca-
tur. Quòd si putarit illa fore, ut opinio
nostra est, negotium conficiemus. Hoc ut as-
sequamur, te vehementer etiam, atque etiam
rogo. Illud, quod supra scripsi, id tibi
confirmo, in meque recipio, te ea, quæ fe-
cisti Messinii causâ, quæque feceris, ita bene
collocaturum, ut ipse iudices, homini te
gratissimo, jucundissimo, benigne fecisse.

Volo enim ad id, quod meâ causâ feci
hoc etiam accedere. Nec Lacedæmonios
bitare arbitror, quin ipsi suâ, majorum
suorum auctoritate satis commendati sint
dei, et justitiæ tuæ: et ego, qui te opti-
novissem, non dubitavi, quin tibi nota
ma et jura, et merita populorum essent. In
que, cum à me peteret Philippus Lacedæ-
monias, ut tibi civitatem commendare
etsi memineram, me ei civitati omnia
bere; tamen respondi, commendatione
cedæmonios apud te non egere. Itaque
velim existimes, me omnes Achajæ civitates
arbitrari pro horum temporum perturbati-
ne felices, quòd tu iis præsis: eundem
me ita judicare, te, quòd unus optime no-
ses non nostra solum, sed etiam Græcæ
monumenta omnia, tuâ sponte amicum
cedæmoniis et esse, et fore. Quare tantum
à te peto, ut, cum ea facies Lacedæmo-
niorum causâ, quæ tua fides, amplitudo
justitia, postulat; his, si tibi videbitur, sig-
nifices, te non moleste ferre, quod intelli-
gas, ea, quæ facias, mihi quoque gratum
esse. Pertinet enim ad officium meum, esse
existimare, curæ mihi suas res esse. Hoc

vehementer etiam, atque etiam rogo. Val-
 Lib. 13. Ep. 28.

NOTAS.

Plura: *mas de lo prometido.*

Vivimus: *da á entender, que, si no fuera por
 los estudios, no podria vivir en este tiempo, en
 que estaba la Republica tiranizada.*

Amplius: *que no se pedirá mas por este título.*

Ineas: *balles, busques medio.*

CARTA X.

Argumento.

*Da gracias á Culeolo por lo que hizo por
 Luceyo; y le pide, que continúe
 favoreciéndole.*

M. T. C. L. Culeolo S. D.

QUÆ fecisti L. Lucceji causâ, scire te
 plane volo, te homini gratissimo com-
 modasse: et, cum ipsi, quæ fecisti,
 pergrata sunt, tum Pompejus, quotiescun-
 que me videt, (videt autem sæpissime)
 gratias tibi agit singulares. Addo etiam illud,
 quod tibi jucundissimum esse certò scio,
 meipsum ex tua erga Lucejum benignitate
 maxima voluptate affici. Quod superest,
 L. quan-

quanquam mihi non est dubium, quin, c
 antea nostrâ causâ, nunc jam etiam
 constantiæ gratiâ mansurus sis in eadem
 ta liberalitate: tamen abs te vehemen
 etiam, atque etiam peto, ut ea, quæ
 tio ostendisti, deindeque fecisti, etiam
 exitum augeri, et cumulari per te velis
 et Lucejo, et Pompejo, valde gratum f
 teque apud eos præclare positurum, com
 mo, et spondeo. De republica, deque
 negotiis, cogitationibusque nostris
 scripseram ad te diligenter paucis ante
 bus: easque litteras dederam pueris tuis,
 le. *Lib. 13. Ep. 41.*

NOTAS.

Quod superest: *quanto á lo que resta.*

Constantiæ gratia: *por ir consiguiente.*

CARTA XL.

Argumento.

Da las gracias á Thermo por lo que favoreció á Marcilio ; y le pide que haga, que no sea acusada su suegra.

M. T. C. Q. Thermo Proprætori S. D.

CUM mihi multa grata sunt, quæ tu adductus mea commendatione fecisti: tum in primis, quod M. Marcilium amici, atque interpretis mei filium, liberalissime tractavisti. Venit enim Laodiceam, et tibi apud me, mihique propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum est, à te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, ut eò libentius his commodes, operamque des, quoad fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat. Ego, cum antea studiose commendabam Marcilium, tum multò nunc studiosiùs, quod in longa apparitione singularem, et prope incredibilem patris Marcilii fidem, abstinentiam, modestiamque cognovi. Vale. *Lib. 13. Ep. 54.*

NOTAS.

Apparitione : en el exercicio de ministro má

Abstinentiam : desinterés.

CARTA XII.

Argumento.

Da la enborabuena á M. Marcelo de
estuviese nombrado Cónsul su primo her
no : dícele , que se alegra machísimo
la semejanza en conducta de los dos ,
ceron , y M. Marcelo : y le pide , que
ga , que no se le prolongue el tiempo
del Gobierno.

M. T. C. Proconsul M. Marcello Cons
S. D.

TE et pietatis in tuos , et animi in re
publicam , et clarissimi , atque op
mi consulatus , C. Marcello Consule fac
fructum cepisse , vehementer gaudeo. N
dubito , quid præsentés sentiant. Nos qu
dem longinqui , et à te ipso missi in
timas gentes , ad cœlum mehercule te
limus verissimis , ac justissimis laudib
Nam , cum te à pueritia tua unice dilect

im ; tuque me in omni genere semper am-
plissimum esse et volueris , et judicaris ; tum
hoc vel tuo facto , vel populi Romani de
te judicio , multò acriùs , vehementiùsque
diligò ; maximâque lætitiâ afficior , cum
ab hominibus prudentissimis , virisque op-
timis , omnibus dictis , factis , studiis , ins-
titutis , vel me tui similem esse audio , vel
te mei. Unum vero si addis ad præclarissi-
mas res consulatus tui , ut aut mihi succe-
dat quamprimum aliquis , aut ne quid ac-
cedat temporis ad id , quod tu mihi et
senatusconsulto , et lege finisti , omnia me
per te consequutum putabo. Cura , ut va-
leas , et me absentem diligas , atque de-
fendas. Quæ mihi de Parthis nuntiata sunt,
quia non putabam , à me etiam nunc scri-
benda esse publice , propterea ne pro fa-
miliaritate quidem nostra volui , ad te scri-
bere ; ne cum ad consulem scripsissem , pu-
blice viderer scripsisse. Vale. *Lib. 15. Ep. 7.*

CARTA XIII.

Argumento.

Este es primo hermano de M. Marcelo, para quien era la Carta precedente: le da enhorabuena de que ha sido nombrado Cónsul.

M. T. C. Proconsul C. Marcello Cons
designato S. D.

Maximâ sum lætitiâ affectus, cum a
divi, te consulem factum esse: eum
que honorem tibi Deos fortunare volo,
que à te pro tua, parentisque tui, dignitate
administrari. Nam, cum te semper dilexi
amavique, quòd mei amantissimum cogitavi
novi in omni varietate rerum mearum; tum
patris tui pluribus beneficiis vel defensione
tristibus temporibus, vel ornatus secundis
necesse est, ut et sim totus vester, et esse
debeam; cum præsertim matris tuæ, gratissimæ,
atque optimæ fœminæ, majora erga salutem,
dignitatemque meam studia quàm erant à muliere postulanda, perspexerim. Quapropter à te peto majorem in moribus

um, ut me absentem diligas, atque defendas. Vale. *Lib. 15. Ep. 8.*

NOTAS.

Fortunare : *te bagan dichoso en este honor.*

Studia : *empeño, y zelo.*

CARTA XIV.

Argumento.

Da la enborabuena á C. Marcello de que hubiese salido Cónsul su hijo.

M. T. C. Proconsul C. Marcello Collegæ
S. D.

MArcellum tuum consulem factum, teque eâ lætitiâ affectum esse, quam maxime optasti, mirum in modum gaudeo: idque cum ipsius causâ, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum iudico: cujus erga me singularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perpexi: totam denique domum vestram vel salutis, vel dignitatis meæ studiosissimam, cupidissimamque, cognovi. Quare gratum mihi feceris, si uxori tuæ Junia, gravissimæ, atque optimæ fœminæ, meis verbis

eris gratulatus. A te id, quod consue-
peto, me absentem diligas, atque defen-
das. Vale. *Lib. 15. Ep. 9.*

CARTA XV.

Argumento.

Da las gracias á C. Marcelo del cuidado, que tuvo en honrarle, y alabar su conducta.

M. T. C. Imperator C. Marcello Consul
S. D.

Quantæ tibi curæ meus honos fuerit, quàm idem exstiteris consul in me ornando, et amplificando, qui fueras semper cum parentibus tuis, et cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovimus tamen ex meorum omnium litteris. Itaque nihil est tantum, quod ego non tuâ causâ debeam, facturisque sim cum studiose, tum libenter. Nam magni interest, cui debeas. Debere autem nemini malui, quàm tibi; cui me cum studia communia, beneficia paterna, tuaque jam ante conjunxerant; tum accedit, meâ quidem sententiâ

maximum vinculum, quod ita rempublicam
 deseris, atque gessisti, (qua mihi carius ni-
 hil est) ut, quantum tibi omnes boni de-
 beant, quominus tantundem ego unus de-
 beam, non recusem. Quamobrem tibi ve-
 rum si sint exitus, quos mereris, et quos
 fore confido. Ego, si me navigatio non
 morabitur (quæ incurrebat in ipsos Etesias)
 propediem te, ut spero, videbo. Vale.
 Lib. 15. Ep. 11.

NOTAS.

Ut: que juzgo deberte todo quanto haces por to-
 dos los buenos.

Quæ: que caia en el tiempo, en que soplan los
 Cierzos.

LIBRO VI.

DE LAS CARTAS CONSOLATORIAS

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Consuela á Lentulo, dándole esperanza de que recobrará su autoridad.

M. T. C. P. Lentulo S. D.

QUæ gerantur, accipies ex Pollione, omnibus negotiis non interfuit solus sed præfuit. Me in summo dolore quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore ut infringatur hominum improbitas et consiliis tuorum amicorum, et ipsa die, quæ debilitantur cogitationes et inimicorum, proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis. Nam etsi minore in re violatur tua dignitas, quam mea salus afflicta sit; tamen est tanta similitudo, ut sperem, te mihi ignoscere, ea non timuerim, quæ ne tu quidem unquam timenda duxisti. Sed præsta te eum

mihi à teneris (ut Græci dicunt) un-
guiculis es cognitus. Illustrabit (mihi cre-
de) tuam amplitudinem hominum injuria.
me omnia summa in te studia, officiaque
specta. Non fallam opinionem tuam. Vale.

Lib. I. Ep. 6.

NOTAS.

Accipies : *oirás de boca de Polion.*

Præfuit : *bizo el primer papel.*

Meorum temporum : *las desgracias, que yo pa-
sécí tiempos pasados.*

A teneris unguiculis : *desde niño.*

CARTA II.

Argumento.

*Consuela á Curion en la muerte de su pa-
dre, y le ofrece tratarle con cariño de tal.*

*Disuádele de que celebre juegos con oca-
sion de ella, como era costumbre.*

M. T. C. Curioni S. D.

GRavi teste privatus sum amoris summi
erga te mei, patre tuo, clarissimo vi-
ro : qui cum suis laudibus, tum vero te
filio, superasset omnium fortunam, si ei
contigisset, ut te ante videret, quàm è vi-
ta

ta discederet. Sed spero, nostram amicitiam non egere testibus. Tibi patrimonium fortunent. Me certe habebis, cui carus sis, et perjucundus, ac fuisti patri. Res studium non defuit declarandorum mearum tuo nomine: sed nec mihi placuit, cuiquam tuorum, quidquam, te absente, scribi, quod tibi, cum venisses, non esset integrum. Meam quidem sententiam aut scribam ad te postea pluribus, aut, ne eam meditare, imparatum te offendam, namque contra istam rationem, meam sententiam: ut aut te in meam sententiam adhibeam, aut certe testatum apud animum tuum relinquam, quid senserim; ut, si quantum (quod nolim) displicere tibi tuum consilium coeperit, possis meum recordari. Brevi tempore sic habeto; in eum statum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quae tibi naturâ, studio, fortunâ, data sunt, felicilius omnia, quae sunt in republica amplissima, consequi possis, quam munerebus: quorum neque facultatem quisquam admiratur (est enim copiarum, non virtutis) neque quisquam est, quin satietate iam defessus sit. Sed aliter, atque ostenderam,

cio, qui ingrediar ad explicandam ratio-
 nem sententiæ meæ. Quare omnem hanc
 disputationem in adventum tuum differo.
 summâ scito in expectatione te esse, eaque
 te expectari, quæ à summa virtute, sum-
 moque ingenio, spectanda sunt. Ad quæ si
 es, ut debes, paratus (quod ita esse con-
 fido) plurimis, maximisque muneribus, et
 bonos amicos, et cives tuos universos, et
 rempublicam afficies. Illud profecto cognos-
 ces, mihi te neque cariorem, neque jucun-
 diorem esse quenquam. Vale. *Lib. 2. Ep. 2.*

NOTAS.

*Rupæ: A tu liberto Rupa no le faltó voluntad
 para publicar los juegos en tu nombre.*

*Quod tibi: que no estuvieses á tiempo de hacer
 lo que te pareciese.*

Imparatum: te cogere desprevenido.

CARTA III.

Argumento.

Consuela á Sulpicio Gobernador de la Aya en el sentimiento de las calamidades públicas, y le aconseja, que se dedique á la Filosofía.

M. T. C. Sulpicio S. D.

VEhementer te esse sollicitum, et in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angí, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quamquam minime miror, et me quodammodo agnosco: doleo tamen, sapientiã præditum prope singulari non bonis delectari potiùs, quàm alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie, et per reipublicæ molestiam traxerit; tamen multa jam consolantur, maximeque conscientia consiliorum meorum. Multò enim ante te, tanquam ex aliqua specula, prospexit tempestatem futuram: neque id solus meã sponte, sed multò etiam magis, minime, et denuntiante te. Etsi enim ab

magnam partem consulatus tui : tamen et
sensu cognoscebam , quæ esset tua in hoc
hostifero bello cavendo , et prædicendo , sen-
tentia : et ipse affui primis temporibus tui
consulatus , cum accuratissime monuisti se-
natum , collectis omnibus bellis civilibus,
et illa timerent , quæ meminissent ; et
ceterent , cum superiores , nullo tali exem-
plo antea in republica cognito , tam crude-
les fuissent , quicunque postea rempublicam
oppressisset armis , multo intolerabiliorem
futurum. Nam , quod exemplo fit , id etiam
more fieri , putant ; et aliquid , atque adeo
multa addunt , et afferunt de suo. Quare
meminisse debes , eos , qui auctoritatem,
et consilium tuum , non sunt sequuti , suâ
stultitiâ occidisse , cum tuâ prudentiâ salvi
esse potuissent. Dices : quid ? me ista res
consolatur in tantis tenebris , et quasi parie-
tinis reipublicæ ? Est omnino vix consolabi-
lis dolor : tanta est omnium rerum amissio,
et desperatio recuperandi. Sed tamen et Cæ-
sar ipse ita de te judicat , et omnes cives
sic existimant : quasi lumen aliquod , ex-
tinctis ceteris , elucere sanctitatem , et pru-
dentiam , et dignitatem tuam. Hæc tibi ad
le-

levandas molestias magna esse debent. Quod
autem à tuis abes, ideo leviùs ferendum
quòd eodem tempore à multis, ac magis
molestiis abes: quas ad te omnes perscrutaberem,
nisi vererer, ne ea cognosceres. Quod
sens, quæ quia non vides, mihi videtur
meliore esse conditione, quàm nos, qui
demus. Hactenus existimo nostram consuetudinem
recte adhibitam esse, quoad certum est
ab homine amicissimo fieres his de rebus
quibus levare possent molestiæ tuæ. Reliquas
sunt in te ipso, neque mihi ignota, minima
solatia, et, ut quidem ego sentio, multò
maxima: quæ ego ipse experiens quotidianè
sic probo, ut ea mihi salutem afferre
videantur. Te autem ab initio ætatis memoria
teneo summe omnium doctrinarum studiosum
fuisse, omniaque, quæ à sapientissimis ad
bene vivendum tradita essent, summo studio,
curâque didicisse: quæ quidem vel optimis
rebus et usui, et delectationi esse possent:
his vero temporibus habemus aliud nihil,
in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter:
nec te tali vestigiâ, vel naturâ, præditum,
hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus à primis temporibus

Quibus ætatis studium tuum dedisti. Tan-
 tum dicam (quod te spero approbaturum)
 ne, posteaquam illi arti, cui studueram,
 nihil esse loci, neque in curia, neque in
 foro viderim, omnem meam curam, atque
 operam, ad Philosophiam contulisse. Tuæ
 scientiæ excellenti, ac singulari, non multò
 plus, quàm nostræ, relictum est loci. Qua-
 re non equidem te moneo; sed mihi ita per-
 suasi, te quoque in iisdem versari rebus,
 quæ etiamsi minus prodessent, animum ta-
 men à sollicitudine abducerent. Servius qui-
 dem tuus, in omnibus ingenuis artibus, in
 primisque in hac, in qua ego me scripsi ac-
 quiescere, ita versatur, ut excellat. A me
 vero sic diligitur, ut tibi uni concedam,
 præterea nemini: mihiq; ab eo gratia re-
 fertur: in quo ille existimat, quòd facilè
 appareat, cum me colat, et observet, ti-
 bi quoque in eo se facere gratissimum. Va-
 le. CAR-
 Lib. 4. Ep. 3.

NOTAS.

Meum: *sup.* dolorem.

Collectis: *haciendo una enumeracion, recorrien-*
do todas las guerras civiles.

Pa-

Parietinis : ruinas.

Molestiis : de ver lo que hacia César, y
suyos.

Reliqua : el estudio de la Filosofía.

Illi : la eloquencia.

Nihil loci : por mandarlo todo César.

Tuus sup. filius.

CARTA IV.

Argumento.

Consuela á Nigidio , que estaba desterrado dándole esperanzas de que César se acordaría de él : prométele á este fin sus buenos oficios , y le exhorta á que tenga buen ánimo.

M. T. C. P. Nigidio Figulo S. D.

QUærenti mihi jamdiu , quid ad te scriberem , non modo cogitationes res ulla , sed ne genus quidem litterarum usitatum , veniebat in mentem. Ubi enim partem , et consuetudinem earum epistolarum , quibus , secundis rebus , uti solebamus , tempus eripuerat : perfecerat fortuna , ne quid tale scribere possem , omnino cogitare. Relinquebatur triste quiddam , et miserum , et his temporibus

entaneum genus litterarum. Id quoque de-
ciebat me : in quo debebat esse aut pro-
missio auxilii alicujus , aut consolatio dolo-
ris tui. Quod pollicerer , non erat. Ipse enim
vari fortunâ abjectus aliorum opibus ca-
ris meos sustentabam : sæpiusque mihi ve-
niebat in mentem queri , quod ita viverem,
quàm gaudere , quod viverem. Quanquam
enim nulla meipsum privatim percudit insig-
nis injuria : nec mihi quidquam tali tempo-
re in mentem venit optare , quod non ul-
timo mihi Cæsar detulerit : tamen nihilo mi-
nus eis conficior curis : ut hoc ipsum , quod
maneam in vita , peccare me existinem.
Careo enim cum familiarissimis multis , quos
aut mors eripuit nobis , aut distraxit fuga ;
cum omnibus amicis , quorum benevolen-
tiam nobis conciliarat per me quondam , te
socio , defensa respublica , versorque in eo-
rum naufragiis , et bonorum direptionibus :
nec audio solum , quod ipsum esset mise-
rum , sed etiam video , quod nihil est acer-
bius , eorum fortunas dissipari , quibus nos
olim adjutoribus illud incendium extinxi-
mus : et , in qua urbe modò gratiâ , auctori-
tate , et gloriâ floruimus , in ea nunc iis

quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius
 Cæsaris summam erga nos humanitatem :
 ea plùs non potest, quàm vis, et mutatio
 omnium rerum, atque temporum. Ita
 orbus iis rebus omnibus, quibus et natura
 me, et voluntas, et consuetudo, assuefecerunt;
 cum ceteris, ut quidem videor, tum
 mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum
 semper aliquid dignum viro nunc non modo
 agendi rationem nullam habeo, sed cogitandi
 quidem: et, qui antea aut obscuris hominibus,
 aut etiam sordidioribus, opitulari poteram,
 nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo,
 et sanctissimo, et maximam quidem gratiam,
 et mihi certe amicissimo, benigne quidem
 polliceri possum. Ergo ereptum est
 litterarum genus. Reliquum est ut te
 consolem, et afferam rationes, quibus te
 à molestiis coner abducere. At ea quidem
 facultas vel tui, vel alterius consolandi,
 te summa est, si unquam in ullo fuit. Ita
 que eam partem, quæ ab exquisita quaedam
 ratione, et doctrina, proficiscitur, non
 attingam: tibi totam relinquam. Quid
 forti, et sapienti homine dignum: quid
 gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua

quid studia, quid artes, quibus à pue-
ritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.
Ego, quod intelligere, et sentire, quia sum
Romæ, et quia curo, attendoque, possum;
id tibi affirmo, te in istis molestiis, in qui-
bus es hoc tempore, non diutius futurum:
in iis autem, in quibus etiam nos sumus,
fortasse semper fore. Videor mihi, perspice-
re primum ipsius animum, qui plurimum
potest, propensum ad salutem tuam. Non
scribo hæc temere. Quò minùs familiaris
sum, hoc sum ad investigandum curiosior.
Quò faciliùs, quibus est iratior, responde-
re tristiùs possit, hoc est adhuc tardior ad
te molestiâ liberandum. Familiares vero ejus,
et ii quidem, qui illi jucundissimi sunt,
mirabiliter de te et loquuntur, et sentiunt.
Accedit eòdem vulgi voluntas, vel potiùs
consensus omnium. Etiam illa, quæ mini-
mum nunc quidem potest, sed possit neces-
se est, respublica, quascumque vires habe-
bit, ab iis ipsis, quibus tenetur, de te pro-
pediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igi-
tur ad id, ut jam tibi etiam pollicear ali-
quid, quod primò omiseram. Nam et com-
plectar ejus familiarissimos, qui me admo-
dum

dum diligunt, multumque mecum sunt: in ipsius consuetudinem, quam adhuc me pudor mihi clausit, insinuabo: et certe ceteras vias persequar, quibus putabo ad quod volumus, pervenire posse. In hoc genere plura faciam, quam scribere a deo. Cetera, quæ tibi à multis prompta certo scio, à me sunt paratissima. Nihil re familiari mea est, quod ego meum malim esse, quam tuum. Hac de re, et hoc genere toto, hoc scribo parcius, quam te (id quod ipse confido) sperare malo, esse usurum tuis. Extremum illud est, ut hortor, et obsecrem, animo ut maximo sine nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti: sed illa etiam, quæ ipso ingenio, studioque, peperisti. Quæ si colliges, et sperabis omnia optime, et, quæ accident, qualiacumque erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia, diligentissimeque, curabor: tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

Lib. 4. Ep. 13.

NOTAS.

Sustentabam : *me iba sosteniendo en mis desgracias con el favor ageno.*

Hoc ipsum : *el mismo vivir tengo por delito.*

Versor : *Ciceron en Roma estaba viendo á los del partido de César apoderarse de los bienes de los que habian seguido á Pompeyo.*

Olim : *quando extinguió Ciceron la conjuracion de Catilina.*

Mihi ipse : *me soy enfadoso á mí mismo.*

Ipsius : *César.*

Non scribo : *no lo digo sin motivo, y fundamento.*

Tuis : *de tu hacienda, siendo restituido á Roma.*

Optime : *mejor, que nadie.*

CARTA V.

Argumento.

Consuela á Ticio en el sentimiento por la muerte de sus hijos.

M. T. C. Titio S. D.

ETsi unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus : quòd tantum ex tuis molestiis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem ; tamen, cum longiùs à summi luctus acerbitate meus abesset dolor,

lor, quàm tuus, statui nostræ necessitudinis esse, meæque in te benevolentia, tacere tanto in tuo mœrore tamdiu: sed adhibere aliquam modicam consolationem quæ levare dolorem tuum posset, si mihi sanare potuisset. Est autem consolatio per vulgata quidem illa maxime, quam semper in ore, atque in animo, habere debemus. Homines nos ut esse meminerimus, ea legematos, ut omnibus fortunæ telis proposita sit vita nostra. Neque esse recusandum quominus ea, qua nati sumus, conditione vivamus; neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus eventisque aliorum memoriâ repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. Neque hæc, neque ceteræ consolationes, quæ sunt à sapientissimis viris usurpata, memoriæque et litteris prodita, tantùm videntur proficere debere, quantum status ipse nostræ civitatis, et hæc perturbatio temporum perditorum: cum beatissimi sint, qui liberos non susceperunt; minùs autem miseri, qui his temporibus amiserunt, quàm si eosdem bonâ, aut denique aliquâ republicâ perdidissent. Quòd si tuum te desiderium movet

aut si tuarum rerum cogitatione mœres; non
facilè exhauriri tibi istum dolorem posse
universum puto. Sin illa te res cruciat (quæ
magis amoris est) ut eorum, qui occiderunt,
miserias lugeas: ut ea non dicam, quæ sæ-
pissime et legi, et audivi, nihil mali esse in
morte, in qua si resideat sensus, immor-
talitas illa potiùs, quàm mors ducenda sit:
sin sit amissus, nulla videri miseria debeat,
quæ non sentiatur: hoc tamen non dubi-
tans confirmare possum, ea misceri, para-
ri, impendere reipublicæ, quæ qui relique-
rit, nullo modo mihi quidem deceptus esse
videatur. Quid est enim jam non modò
pudori, probitati, virtuti, rectis studiis,
bonis artibus, sed omnino libertati, ac sa-
luti, loci? Non mehercule quemquam audi-
vi hoc gravissimo, et pestilentissimo anno
adolescentulum, aut puerum mortuum, qui
mihi non à Diis immortalibus ereptus ex his
miseriis, atque ex iniquissima conditione
vitæ, videretur. Quare si tibi unum hoc de-
trahi potest, ne quid iis, quos amasti, ma-
li putes contigisse: permultum erit ex mœ-
rore tuo diminutum. Relinquetur enim sim-
plex illa jam cura doloris tui, quæ non
cum

cum illis communicabitur, sed ad te ipse proprie referetur: in qua non est jam gravitatis, ac sapientiæ tuæ, quam tu à patre præstitisti, ferre immoderatiùs casum commodorum tuorum, qui sit ab eorum quos dilexeris, miseriâ, maloque sejunctum. Etenim eum semper te et privatis in rebus et publicis præstitisti, tuenda tibi ut sit gravitas, et constantiæ serviendum. Nam, quæ allatura est ipsa diuturnitas, quæ maxime luctus vetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiâque, debemus. Etenim, si nullum unquam fuit, liberis amissis, tam imbecilla mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit; certe nos, quod est diuturnum, id consilio anteferre debemus: neque expectare temporis medicinam, quam re præsentare ratione possumus. His ego litteris si quid profecissem, existimabam optandum quiddam me esse assequutum: sin minus forte valuissent, officio tamen esse functum benevolentissimi, atque amicissimi quem me tibi et fuisse semper, existimes velim, et futurum esse confidas. Vale. *Lib. 5.*

Ep. 16.

NOTAS.

Si minùs : *ya que no.*

Quæ non : *que es propio tuyo.*

Anteferre : *adelantar.*

Repræsentare : *anticipar.*

CARTA VI.

Argumento.

Consuela á su amigo (que estaba como desterrado de Roma, por haber sido del partido de Pompeyo) haciéndole ver, que es gran miseria vivir en el dia en Roma.

M. T. C. A. Torquato S. D.

ETsi ea perturbatio est omnium rerum, ut suæ quemque fortunæ maxime pœniteat; nemoque sit, quin ubivis, quàm ibi, ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore bono vitio Romæ esse miserrimum sit. Nam, etsi quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus, et eadem acerbitas ex interitu rerum et publicarum, et suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, in-

intueri coguntur, nec avertere à miseris cogitationem sinunt. Quare, etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est: tam illo dolore, quo maxime te confici audes, quòd Romæ non sis, animum tuum liberum. Etsi enim cum magna molestia tuos, tuasque, desideras: tamen illa quidem, quæ te inquiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent: nec sunt ullo in proprio periculo: nec debes tu, cum de te cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consiliis cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc inest, justior, quàm tua dignitas postulabat, fuit: non magna signa dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipse, à quo salus petitur, habet explicatam, aut exploratam rationem salutis suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint; ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem sejunctum sit ab omnium interitu: ab altera te ipsum nunquam timuisse certum scio. Reliquum est, ut te idipsum, quod

ego quasi consolationis loco pono, maxime cruciet commune periculum reipublicæ; cuius tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor, ne consolatio ulla possit vera reperiri præter illam, quæ tanta est, quantum in cujusque animo roboris est, atque nervorum. Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene, beateque, vivendum: vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientiam sustinere possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror victoriæ præmiis ductos patriam olim, et liberos, et fortunas, reliquisse: sed quoddam nobis officium justum, et pium, et debitum reipublicæ, nostræque dignitati, videbatur, qui, neque cum id faciebamus, tam eramus amantes, ut explorata nobis esset victoria. Quare, si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse: non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit, quod fieri posse nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio, et veritas præscribit; ut nihil in vita nobis præstandum præter culpam putemus: eaque cum careamus, omnia humana
pla-

placate, et moderate, feramus. Atque hæc
pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus
tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur.
Sed, si est spes aliqua rebus communibus,
ea tu, quicumque status est futurus, carere
non debes. Atque hoc mihi scribitur, ut
ti veniebat in mentem, me eum esse, cuius
tu desperationem accusare solitus es, et
quemque auctoritate tua cunctantem, et
fidem excitare. Quo quidem tempore non
ego causam nostram, sed consilium, impro-
babam. Serò enim nos iis armis adversari
videbam, quæ multò ante confirmata per
nosmetipsos erant; dolebamque pilis, et gla-
diis, non consiliis, neque auctoritatibus nos-
tris, de jure publico disceptari. Neque ego
ea, quæ facta sunt, fore cum dicebam, di-
vinabam futura: sed, quod et fieri posse,
exitiosum fore, si evenisset, videbam, in-
ne accideret, timebam: præsertim, cum,
mihi alterutrum de eventu, atque exitu re-
rum, promittendum esset, id futurum, quod
evenit, exploratiùs possem promittere. Is
enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt
in aciem: usu autem armorum, et militum
robore, inferiores eramus. Sed tu illum ani-
mum

num nunc adhibe, quæso, quo me tum esse portare censebas. Hæc eò scripsi, quòd mihi nunc Philargyrus tuus omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum sollicitum solere esse vehementiùs: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliquã republicâ sis futurus, qui esse debes: aut perditâ, non afflictiore conditione, quàm ceteri. Hoc verò tempus, quo exanimati omnes, et suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quòd et in ea urbe es, ubi nata, et alta est ratio, ac moderatio vitæ: et habes Servium Sulpicium, quem semper unicè dilexisti, qui te profecto et benevolentia, et sapientia, consolatur, cujus si essemus auctoritatem, et consilium sequuti, togati potiùs potentiam, quàm armati victoriam subissemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt, quàm necesse fuit: illa, quæ majora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quàm tibi debeam, neminem. Quibus tantùm debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. Qui sim autem hoc tempore, intelligo; sed, quia nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud

aliud studeat, nisi id, quod agit, non sit navare aliquid, et efficere: omne me consilium, operam, studium certe, existimes tibi, tuisque liberis, esse debita Vale. *Lib. 6. Ep. 1.*

NOTAS.

Quin, *el órden es*: quin malit esse ubivis, quoniam ibi, ubi est.

Is: *César.*

Ab altera: *de la de César.*

Ab altera: *de la de Pompeyo.*

Præstandum: *de nada hemos de dar seguridad sino de no cometer culpa.*

Togati: *ántes nos hubieramos sujetado al poder del César, sin llegar á las armas, haciéndole Consul (como él pretendia) que sufrirle victorioso.*

CARTA VII.

Argumento.

Discúlpase de no haberle escrito con frecuencia; insinúale, que su restitucion en buen estado, y le da consuelo para qualquiera caso, que suceda.

M. T. C. A. Torquato S. D.

PETO à te, ne me putes oblivione tui rariùs ad te scribere, quàm solebam: sed aut gravitate valetudinis (qua tamen jam par-

ulum videor levari) aut quod absum ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. Quare velim ita statutum habeas, me tui memoriam summa cum benevolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curæ, quàm meas, esse. Quòd majore in varietate versata est adhuc tua causa, quàm homines aut volebant, aut opinabantur: mihi crede, non est pro malis temporum, quod moleste feras. Necesse est enim, aut armis urgeri rempublicam sempiternis, aut, his positis, recreari aliquando, aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, à quibus reciperis, vereri debes, nec eos, quos adjuvisti. Sin, armis aut conditione positis, aut defatigatione abjectis, aut victoriâ detractis, civitas respiraverit, et dignitate tua frui tibi, et fortunis, licebit. Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus M. Antonius jam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur; misera est illa quidem consolatio, tali præsertim civi, et viro, sed tamen necessaria, nihil esse præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quæ vis ~~in~~ in his paucis verbis,

(plura enim committenda epistolæ non erant si attendes, quod facis, profecto etiam si meis litteris intelliges, te aliquid habere quod speres; nihil, quod aut hoc, aut alio quo reipublicæ statu timeas. Omnia si interierint, cum, superstitem te esse reipublicæ, ne, si liceat, quidem velis, ferendam esse fortunam, præsertim quæ absit à culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim scribas ad me quid agas, et ubi futurus sis: ut aut quò scribam, aut quò veniam, scire possim. Vale.

Lib. 6. Ep. 2.

NOTAS.

Quòd: *el que haya habido mas altos, y bajos en tu negocio.*

Pro malis: *segun los males del dia.*

Reciperis: *que te reciben; los del partido de César.*

Committenda: *no se puede fiar mas de una Carta.*

CARTA VIII.

Argumento.

Dale la razon, por qué es mas breve en esta carta, que en la pasada: alégale tres razones, que le pueden consolar, el que las cosas estan en terminos, que es la mayor infelicidad el vivir: que el mal es comun: y tienen el testimonio de la buena conciencia.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Superioribus litteris benevolentiam magis adductus, quam quod res ita postularet, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua: neque erat ea mea causa, atque fortuna, ut, cui omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo: sive enim tum nihil opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: sive tum opus fuit, illud satis est, praesertim, cum accesserit nihil novi. Nam, etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo:

summa tamen eadem est, et idem exitus quem ego tam video animo, quàm ea, quae oculis cernimus. Nec vero quidquam video quod non idem te videre certò sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest: tamen et belli exitum video; et, si id minùs, hoc quidem certe, cum sit necesse, alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perspexi, tale video, nihil ut mali videatur esse futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut non sit vivendum, miserrimum est; mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, et ornatiores, parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihil te nunc majore in discrimine esse, quàm quemvis aut eorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor. Nec enim, dum ero, angar ullare, cum omni vacem culpâ: et, si non ero,

sensu omnino carebo. Sed rursus γλαυκί-
 ε'ς Α'αθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui,
 tua omnia, maximæ curæ sunt, et, dum vi-
 vam, erunt. Vale. *Lib. 6. Ep. 3.*

NOTAS.

Earum: de lo que sucedia en la guerra, que entónces hacia César en España contra los del partido de Pompeyo.

Summa: se reduce á lo mismo.

Hæc: de César, ó Pompeyo.

Id vel: el morir.

*Urbe: la Ciudad de Atenas, la universidad en-
 tónces de la Grecia, ó por mejor decir, del mundo.*

Discesserint: de Roma.

*γλαυκί' ε'ς Α'αθήνας lat. noctuas in Athenas lle-
 va lechuzas á Atenas, como, si dixeramos, llevar
 hierro ú Bilbao; porque Atenas abundaba de Le-
 chuzas, aves consagradas á Minerva fundadora
 de esta Ciudad.*

Hæc: sup. scripsi; quando te digo estas cosas.

CARTA IX.

Argumento.

Consuela á su amigo con el testimonio de la buena conciencia, y el desprecio de la muerte.

M. T. C. A. Torquato S. D.

NO. i, quod ad te scriberem, nihil erat et tamen, si quid esset, sciebam, te à tuis certiores fieri solere. De futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum conjectura possis propius accedere, cum res esset ejusmodi, cujus exitus provideri possit. Nunc tantum videmus intelligere, non diuturnum bellum fore: etsi id ipsum nonnullis videatur secus. Equidem, cum hæc scribebam, aliquid jam actum putabam: non quòd ego certò scirem, sed quòd non difficilis erat conjectura. Nam, cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus præliorum sunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum, esse dicuntur, ut uterumque vicerit, non sit mirum futurum.

Illam in dies singulos magis, magisque, opinio
hominum confirmatur, etiamsi inter causas
armorum aliquantum intersit, tamen inter
victorias non multum interfuturum. Alteros
propemodum jam sumus experti: de altero,
nemo est, quin cogitet, quàm sit metuen-
dus iratus victor armatus. Hoc loco si vi-
deor augere dolorem tuum, quem consolando
levare debebam, fateor, me communium
malorum consolationem nullam invenire
præter illam, quæ tamen, si possis
eam suscipere, maxima est, quaque ego
quotidie magis utor; conscientiam rectæ vo-
luntatis maximam consolationem esse rerum
incommodarum: nec esse ullum magnum
malum præter culpam. A qua quando tan-
tum absumus, ut etiam optime senserimus,
eventusque magis nostri consilii, quàm con-
siliium, reprehendatur; et, quando præstitimus,
quod debuimus; moderate, quod evenit, fe-
ramus. Sed hoc mihi tamen non sumo, ut
te consoler de communibus miseriis, quæ
et ad consolandum majoris ingenii, et ad
ferendum singularis virtutis indigent. Illud
cuivis facile est docere, cur præcipue tu do-
lere nihil debeas. Ejus enim, qui tardior

in te levando fuit, quàm fore putaramus, non est mihi dubia de tua salute sententia: aliis autem non arbitror te expectare, qui sentiant. Reliquum est, ut te angat, quod absis à tuis tandiu. Res molesta, præsertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius. Sed, ut antea ad te scripsi, tempus est hujusmodi, ut suam quisque conditionem miserrimam putet: et, ubi quisque sibi esse minime velit. Equidem, nos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco; non solum, quòd in omnibus malis acerbius est videre, quàm audire; sed etiam, quòd ad omnes casus subitorum periculorum magis obiecti sumus, quàm, si abessemus. Etsi meisum consolatorem tuum non tantum litteris, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim in dolore, meministi. In quo prima illa consolatio est, vidisse me plus, quàm ceteros, cum cupiebam quavis iniqua conditione pacem. Quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamen hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avell-

lar,

qua carendum esse doleam, præser-
cum id sine ullo sensu futurum sit.
juvat etiam ætas, et acta jam vita, quæ
in cursu suo bene confecto delectatur;
vetat in eo vim timere, quò nos jam
cura ipsa pene perduxerit. Postremò is vir,
etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut
impudentia videatur, eandem fortunam, si
cogant, recusare. Equidem mihi omnia
propono, nec ullum est tantum malum, quod
non putem impendere: sed, cum plus in me-
tendo mali sit, quàm in illo ipso, quod
timetur, desino; præsertim, cum id impen-
deat, in quo non modò dolor nullus, ve-
rum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc
causis multa, vel plura potiùs, quàm neces-
saria fuit. Facit autem non loquacitas mea,
sed benevolentia longiores epistolas. Servium
discessisse Athenis, moleste tuli. Non enim
dubito, quin magnæ tibi levationi sit soli-
tus esse quotidianus congressus, et sermo
cum familiarissimi hominis, tum optimi, et
prudentissimi viri. Tu velim, te, ut debes,
et soles, tuâ virtute sustententes. Ego, quæ
te velle, quæque ad te, et ad tuos perti-
nere, arbitrabor, omnia studiose, diligen-
ter-

terque curabo; quæ cum faciam, bellum
 lentiam tuam erga me imitabor, merita
 assequar. Vale. *Lib. 6. Ep. 4.*

NOTAS.

Propius: *acertar poco mas ó ménos.*

Bellum: *en España. Véase la carta anterior.*

Sumo: *no presumo.*

Ejus: *César.*

Quibus: *que son la cosa mas graciosa del mundo.*

Conditionem: *suerte.*

Objecti: *expuestos.*

Id: *pensaba Ciceron, que, muriendo el mundo, se acababa todo el hombre.*

In eo: *en la muerte.*

Is: *Pompeyo.*

Illo: *la muerte.*

Merita: *no te pagaré lo que te debo.*

CARTA X.

Argumento.

sueta á Cecina con buenas esperanzas que será restituido á Roma por César, vale por motivos entre otros su dignidad, ingenio, y virtud consumada. Es- ta Cecina con mas temor que otros: por- que habia ofendido á César escribiendo contra él.

M. T. C. A. Cæcinæ S. D.

Quotiescunque filium tuum video (video autem fere quotidie) polliceor ei studium quidem meum, et operam sine exceptione aut laboris, aut occupatio- nis, aut temporis: gratiam autem, at- que auctoritatem, cum hac exceptione, quan- tum valeam, quantumque possim. Liber- tus et lectus est, et legitur à me diligen- ter, et custoditur diligentissime. Res, et fortunæ tuæ, mihi maximæ curæ sunt: quæ quidem quotidie faciliores mihi, et melio- res, videntur, multisque video magnæ esse curæ: quorum de studio, et de sua spe, fi-

filium ad te perscripsisse certò scio. Istam de rebus, quas conjecturâ consequi possumus, non mihi sumo, ut plus prospiciam, quàm te videre, atque intelligere mihi persuaserim; sed tamen, quod fieri potest, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto esse meum, quid sentiam, proponere: ea natura rerum est, et ista temporum cursus, ut non possit ista aut illa aut ceteris fortuna esse diuturna, neque habere in tam bona causa, et in tam bonis civibus, tam acerba injuria. Quare ad te sperem, quam extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem, virtutem tuam (hæc enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua propter eximium ingenium, summamque virtutem: cui mehercule hic, cuius in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quod delectatur, se violatum putaret. Quod ipsum lenitur quotidie: significaturque nobis ab istis qui simul cum eo vivunt, tibi hanc ipsam opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo fore

atque magno, sis. Ita enim natus, ita
 catus, ita doctus es, ita etiam cogni-
 ut tibi id faciendum sit: denique spem
 que habeas firmissimam propter eas cau-
 quas scripsi. A me vero tibi omnia,
 risque tuis, paratissima esse confidas ve-
 Id enim et vetustas nostri amoris, et
 consuetudo in meos, et tua multa er-
 officia postulant. Vale. *Lib. 6. Ep. 15.*

NOTAS.

Diligentissime: parece, que fuese por causa de
 ofendido en él.

Perturbatiore: mas apasionado.

Causa: el partido de Pompeyo justificado.

Injuria: de estar desterrados.

Hic: César.

do: tu ingenio.



CARTA XI.

Argumento.

Muestra su sentimiento, así de que Trebiano no se hubiese retirado ántes de la guerra civil, como de que tardaba en cobrar su antigua dignidad, y haciéndole Ofrece hacer por él quanto pueda, y le da esperanzas de buen suceso, así porque Trebiano no estaba mal con Ciceron, como porque éste tenia obligados de tiempo atras á los que mas privaban con César.

M. T. C. Trebiano S. D.

EGO, quanti te faciam, semperque
cerim, quanti me à te fieri intellex-
rim, sum mihi ipse testis. Nam et con-
siliium tuum, vel casus potiùs diutius in-
miserabilibus commorandi, semper mihi mi-
sero dolori fuit; et hic eventus, quòd tardius
quàm est æquum, et quàm ego vellem,
cuperes fortunam, et dignitatem tuam, mihi
non minori curæ est, quàm tibi semper fu-
erint casus mei. Itaque et Postumuleno,
Sixtio, et sæpissime Attico nostro, pro-

que Theudæ, liberto tuo, totum me
fecerunt: et his singulis sæpe dixi, quacum-
re possem, me tibi, et liberis tuis, sa-
cere cupere: idque tu ad tuos velim
bas, hæc quidem certe, quæ in potes-
mea sunt, ut operam, studium, con-
m, rem, fidem meam sibi ad omnes
paratam putent. Si auctoritate, et gra-
tantum possem, quantum in ea republi-
de qua ita meritus sum, posse deberem:
quoque is esses, qui fuisti, cum omni
du amplissimo dignissimus, tum certe
minis tui facile princeps. Sed, quando eo-
tempore, eademque de causa, nostrum
que cecidit: tibi et illa polliceor, quæ
ra scripsi, quæ sunt adhuc mea; et ea,
præterea videor mihi ex aliqua parte
nere, tanquam ex reliquiis pristinae dig-
tatis. Neque enim ipse Cæsar, ut multis
bus intelligere potui, est alienus à nobis:
omnes fere familiarissimi ejus casu de-
cti magnis meis veteribus officiis me
genter observant, et colunt. Itaque, si
is mihi erit aditus de tuis fortunis (id
de tua incolumitate, in qua sunt omnia)
endi, (quod quidem quotidie magis ex

eorum sermonibus adductor ut sperem) ager per me ipse, et moliar. Singula personam non est necesse: universum studium meum et benevolentiam ad te defero. Sed mea mea interest, hoc tuos omnes scire, quod tuis litteris fieri potest, ut intelligant, omnia Ciceronis patere Trebiano. Hoc eò pertinet ut nihil existiment esse tam difficile, quod non pro te mihi susceptum jucundum futurum. Vale. *Lib. 6. Ep. 10.*

NOTAS.

Totum: *les abrí mi pecho.*

Ordinis: *clase, estado.*

Casu: *porque no pensaba Ciceron necessitatum quando los sirvió.*

Aditus: *entrada á César.*

CARTA XII.

Argumento.

Para consolar á Toranio le trae á la memoria, como los dos fuéron los ínicos, que previeron las malas conseqüencias de la guerra civil, y estaban por la paz: exhórtale á llevar con paciencia quanto le venga, y concluye ofreciendo hacer por él quanto pueda.

M. T. C. Toranio S. D.

ETsi, cum hæc ad te scriberem, aut appropinquare exitus hujus calamitosis-
 simi belli, aut jam aliquid actum, et con-
 fectum videbatur: tamen quotidie comme-
 morabam, te unum in tantu exercitu mi-
 li fuisse assensorem, et me tibi; solosque
 nos vidisse, quantum esset in eo bello ma-
 li, in quo, spe pacis exclusâ, ipsa victo-
 ria futura esset acerbissima; quæ aut inte-
 ritum allatura esset, si victus esses; aut,
 si vicisses, servitutem. Itaque ego, quem
 tum fortes illi viri, et sapientes, Domicii,
 et Lentuli, timidum esse dicebant (et eram
 O pla-

plane : timebam enim , ne evenirent ea
 quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo
 et ad omnem eventum paratus sum. Cum
 aliquid videbatur caveri posse , tum id ne-
 gligi dolebam : nunc verò , eversis omnibus
 rebus , cum consilio profici nihil possim , una
 ratio videtur , quidquid evenerit , ferre mo-
 derate ; præsertim cum omnium rerum mor-
 sit extremum ; et mihi sim conscius , me
 quoad licuerit , dignitati reipublicæ consu-
 luisse ; et , hac amissa , salutem retinere vo-
 luisse. Quæ scripsi , non ut de me ipse di-
 cerem , sed ut tu , qui conjunctissimâ fuis-
 ti mecum et sententiâ , et voluntate , ea-
 dem cogitares. Magna enim consolatio est
 cum recordare , etiamsi secûs acciderit
 te tamen recte , vereque sensisse. Atque
 utinam liceat aliquo aliquando reipublicæ
 statu nos frui , interque nos conferre sol-
 litudines nostras , quas pertulimus tum
 cum timidi putabamur , quia dicebamus ea
 futura , quæ facta sunt. De tuis rebus nihil
 esse , quod timeas , præter universæ reipu-
 blicæ interitum , tibi confirmo. De me au-
 tem sic velim judices ; quantum ego pos-
 sim , me tibi , salutis tuæ , liberisque tuis
 sum.

summo cum studio præsto semper futurum.
Vale. *Lib. 6. Ep. 22.*

NOTAS.

Commemorabam : *traia á la memoria.*

Conferre : *comunicar.*

LIBRO VII.

DE LAS CARTAS EXCUSATORIAS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Responde á la queja de su amigo , de que no le hubiese escrito : dícele , que siente , aunque por otra parte se alegra , de su larga ausencia. Aconséjale brevemente , que desempeñe las grandes esperanzas , que se han concebido de él.

M. T. C. Curioni S. D.

QUamquam , me nomine negligentiae suspectum tibi esse , doleo ; tamen non tam mihi molestum fuit , accusari abs te officium meum , quàm jucundum , requiri ; præsertim cum , in quo accusabar,

culpâ vacarem : in quo autem desiderare te significabas meas litteras , præ te ferres per spectum mihi quidem , sed tamen dulcem et optatum amorem tuum. Equidem neminem prætermisi , quem quidem ad te per venturum putarem , cui litteras non dederim. Etenim quis est tam in scribendo impiger , quàm ego ? à te vero bis , terve ad summum , et eas perbreves accepi. Quare si iniquus es in me iudex , condemnabo eodem ego te crimine : sin me id facere non les ; te mihi æquum præbere debebis. Sed de litteris hactenus. Non enim vereor , non scribendo te expleam ; præsertim , si in eo genere studium meum non aspiciant. Ego te abfuisse tandiu à nobis , et doleo , quòd carui fructu jucundissimæ consuetudinis tuæ et lætor , quòd absens omnia cum maxima dignitate es consecutus : quòdque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respondet. Breve est , quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta est expectatio vel animi , vel ingenii tui , ut ego te obsecrare , obtestarique , non dubitem , sic ad nos confirmatus revertare , ut , quàm expectationem tui concitasti , hanc

sustinere, ac tueri possis. Et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio; te rogo, ut memineris, quantæcunque tibi accessiones fient et fortunæ, et dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruis- ses. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut ætas nostra jam ingravescens in amore, atque in adolescentia conquiescat tua. Vale.

Lib. 2. Ep. 1.

N O T A S.

Notas : *á título de negligente.*

Officium : *correspondencia : el no escribirte.*

Accessiones : *aumentos.*

CARTA II.

Argumento.

Habiendo echado César á Pompeyo de Italia, escribió Celio á Ciceron, aconsejándole no siguiese á Pompeyo. Respóndele en esto Ciceron, que no pensaba en tal cosa, y da varias razones, que tenia para no hacerlo; sin embargo lo executó luego.

M. T. C. Impèrator Cœlio, Ædili Cæ-
ruli, S. D.

Magno dolore me affecissent tuæ litteræ, nisi jam et ratio ipsa depulisset omnes molestias, et diuturna desperationum rerum obduruisset animus ad dolorem novum. Sed tamen, quare acciderit, ut ex meis superioribus litteris id suspicarerere, quod scribis, nescio. Quid enim fuit in illis præter querelam temporum, quæ non animum meum magis sollicitum haberent, quam tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuisse

te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui ab excitatâ fortunâ ad inclinatam, et prope jacentem desciscerem; aut tam inconstantem, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, à meque ipse deficerem, et, quod initio semper fugi, civili bello interessem. Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines? Nosti enim non modò stomachi mei, cujus tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. Accedit etiam molesta hæc pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo si onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus essem. Sed incurrit hæc nostra laurus non solùm in oculos, sed jam etiam in oculos malevolorum. Quod cum ita esset, nihil tamen unquam de profectione, nisi vobis approbantibus, cogitavi. Sed mea prædiola tibi nota sunt: in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. Quòd autem in maritimis facillime sum, moveo nonnullis suspicionem, velle me navigare: quod tamen fortasse non nollem, si possem

sem ad otium. Nam ad bellum quidem
 quî convenit? præsertim contra eum, cui
 spero me satisfacisse; ab eo, cui tamen
 satisfieri nullo modo potest. Deinde sen-
 tentiam meam tu facillime perspicere potui-
 ti jam ab illo tempore, cum in Cumanum
 mini obviam venisti: non enim te celavi; sed
 nonne tum providisti, quàm abhorrerem ad
 urbe relinquenda? quod cum audissem, non
 ne tibi affirmavi, quidvis me potiùs per-
 pessurum, quàm ex Italia ad bellum civile
 exiturum? Quid ergo accidit, cur conse-
 lium mutarem? nonne omnia potiùs, ut in
 sententiâ permanerem? Credas hoc mihi ve-
 lim (quod puto te existimare) ex his mi-
 seriis nihil aliud me quærere, nisi ut ho-
 mines aliquando intelligant, me nihil ma-
 luisse, quàm pacem: eâ desperatâ, nihil
 tam fugisse, quàm arma civilia. Hujus me
 constantiæ, puto fore, ut nunquam pœni-
 teat. Etenim memini, in hoc genere glo-
 riari solitum esse familiarem nostrum Q.
 Hortensium, quòd nunquam bello civili in-
 terfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior,
 quod illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id
 existimari posse non arbitror. Nec me ista

errent, quæ mihi à te ad timorem fidis-
sime, atque amantissime, proponuntur. Nul-
la est enim acerbitas, quæ non omnibus,
hac orbis terrarum perturbatione, impende-
re videatur: quam quidem ego à republi-
ca meis privatis, et domesticis incommo-
dis, libentissime, vel ipsis istis, quæ tu me
mones ut caveam, redemissem. Filio meo,
quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla res-
publica, satis amplum patrimonium relin-
quam memoriam nominis mei: sin autem
nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis
civibus. Nam quod rogas, ut respiciam ge-
nerum meum, adolescentem optimum, mihi
carissimum: an dubitas, cum scias, quanti
cum illum, tum verò Tulliam meam fa-
ciam, quin ea me cura vehementissime sol-
licitet? et eo magis, quod in communibus
miseriis hac tantum oblectabar specula, Do-
labellam meum, vel potiùs nostrum, fore ab
iis molestiis, quas liberalitate suâ contraxe-
rat, liberum. Velim quæras, quos ille dies
sustinuerit, in urbe dum fuit: quàm acer-
bos sibi, quàm mihi ipsi socero non ho-
nestos. Itaque neque ego nunc Hispanien-
sem casum expecto; de quo mihi explora-
tum

tum est, ita esse, ut tu scribis: nec quidem astute cogito. Si quando erit civitas erit profecto nobis locus; sin autem non erit, in easdem solitudines tu ipse (ut arbitror) venies, in quibus nos consedis audies. Sed ego fortasse vaticinor, et haec omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim desperationes eorum, qui senes erant adolescente me. Eos ego fortasse nunc imitator, et utor ætatis vitio. Velim ita sit. Sed tamen togam prætextam texi Oppio, puta te audisse. Nam Curtius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur. Hoc aspersi, ut scires, me tamen in stomacho solere ridere. De Dolabella, quod scripsi suadeo videas, tanquam si res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuscunque erimus in terris; ut nos, liberosque nostros, ita tueare, ut amicitia nostra, et tua fides postulabit. Vale. *Lib. 2. Ep. 16.*

NOTAS.

Ratio: *la razon, el entendimiento.*

Obduruisset: *hubiera criado callo.*

Quod ipse: *el órden es: ut non putem, te videre id, quod ipse videam.*

Ab excitata : de un hombre , que está en su au-
ge , como César , á otro caído , como Pompeyo.

Hæc pompa : á Ciceron , que habia sido declara-
do General (Imperator) por su ejército , le prece-
dian por honra lictores , quando salia en público , lle-
vando en los manojos de varillas , ó fasces , ramos
de laurel.

Voculas : le mormuraban algunos.

Navigare : para irme á juntar con Pompeyo.

Specula : esperancilla.

Hispaniensem : el suceso de la guerra , que Cé-
sar habia ido á hacer á las Españas contra los Lu-
gurtendientes , que allí tenia Pompeyo.

Desperationes : quando Ciceron era mozo , hubo
en Roma las guerras civiles entre Sila , y Mario.

Togam prætextam : de que usaban los Ediles,
y así aquí se toma por el Edilato.

Dibaphum : la toga dos veces teñida , que usaban
los agoreros , lat. augures : da á entender , que
pretendia el Augurato.

Infector : el tintorero : significa , que le falta
favor para el logro.

Aspersi : estas noticillas te doy de paso.

In stomacho : en medio del sentimiento.

In terris : da algun indicio de que se irá con
Pompeyo.

CARTA III.

Argumento.

Habiase quejado Api, de que Ciceron habia permitido, que fueran á Roma á abar su Gobierno los Diputados, que Ciudades de la Cilicia enviaban. Satisfizo le Ciceron, le da noticias, y se las pide como tambien, que haga, que no le prolonguen el tiempo de su Gobierno.

M. T. C. Proconsul Appio Pulchro S. D.

ET si quantum ex litteris tuis intelligere potui, videbam, te hanc epistolam, cum ad urbem esses, esse lecturum, refrigeratum jam levissimo sermone hominum provinciarum: tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione scripsisses, faciendum mihi putavi, ut tuis litteris breviter responderem. Sed prima duo capita epistolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda sunt. Nihil enim habent, quod aut definitum sit, aut certum; nisi me vultu, et taciturnitate significasse, tibi non esse amicum: idque pro tribunali, cum ali-

aliquid ageretur, et nonnullis in conviviiis
intelligere potuisse. Hoc totum nihil esse,
possum, intelligere: sed, cum sit nihil, nec
quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem
scio, meos multos, et illustres, et ex su-
periore, et ex æquo loco, sermones habi-
tos cum tua summa laude, et cum magna
significatione nostræ familiaritatis, ad te ve-
re potuisse deferri. Nam, quod ad legatos
attinet, quid à me fieri potuit aut elegan-
tius, aut justius, quàm ut sumptus egen-
tissimarum civitatum minuerim sine ulla im-
minutione dignitatis tuæ, præsertim ipsis
civitibus postulantis? Nam mihi totum
genus legationum tuo nomine proficiscen-
tium notum non erat. Apameæ cum essem,
multarum civitatum principes ad me detu-
lerunt, sumptus decerni legatis nimis mag-
nos, cum solvendo civitates non essent. Hic
ego multa simul cogitavi. Primùm, te ho-
minem non solùm sapientem, verùm etiam
(ut nunc loquimur) urbanum, non arbi-
trabar genere isto legationum delectari: id-
que me arbitror Synnadis pro tribunali mul-
tis verbis disputavisse: primùm, Appium
Claudium senatui, populoque Romano, non
Myn-

Myndensium testimonio (in ea enim civitate mentio facta est) sed suâ sponte esset laudatum : deinde : me ista vidisse multum accidere, ut eorum causâ legationes Romanæ venirent ; sed his legationibus non meminisse ullum tempus laudandi, aut locum dari : studia mihi eorum placere, quòd te benemeritum grati essent : consilium tantum videri minime necessarium. Si autem vellent declarare in eo officium suum, laudaturum me, si quis suo sumptu functus esset officio : concessurum, si legitimo, non permissurum, si infinito. Quid enim reprehendi potest? Nisi, quod addis, visum esse quibusdam edictum meum quasi consilio ad istas legationes impediendas esse accommodatum. Jam non tam mihi videntur injuriam facere ii, qui hæc disputant, quam sicujus aures ad hanc disputationem pertent. Romæ composui edictum : nihil addidi, nisi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me venissent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Dilegentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus civitatum : quod in capite sunt quædam nova, salutaria

ciatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc vero, ex quo suspicio nata est, me exquisivisse aliquid, in quo te offenderem, translatitium est. Neque enim eram tam desipiens, ut privatæ rei causâ legari putarem, qui et tibi non privato, et pro re non privata sua, sed publica, non in privato, sed in publico orbis terræ consilio, id est, in senatu, ut gratias agerent, mittebantur: neque, cum edixi, ne quis in iussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra, et qui trans Taurum persequi non possent. Nam id est maxime in tuis litteris irridendum. Quid enim erat, quòd me persequerentur in castra, Taurumve transirent; cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum dicecesium, quæ cis Taurum sunt, omniumque earum civitatum magistratus, legationesque convenierint? Nisi forte postea cœperunt legare, quàm ego Taurum transgressus sum, quod certe non ita est. Cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii essem; quibus in oppidis omnibus commoratus sum: omnes jam istius generis legatio-

tiones erant constitutæ. Atque hoc tamen scire volo, me de isto sumptu legationum aut minuendo, aut remittendo decrevisse nihil, nisi quod principes civitatum à me postulassent: ne in venditionem tributorum et illam acerbissimam exactionem, quam non ignoras, capitum, atque ostiorum, inducerentur sumptus minime necessarii. Ego autem, cum hoc suscepissem, non solum justitiâ, sed etiam misericordiâ adductus, levarem miseris perditas civitates, et perditas maxime per magistratus suos, non peritui in illo sumptu non necessario negligens esse. Tu, cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. Sin autem eo genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas: generus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. Ego, si in provincia de tua fama detrahere unquam cogitassem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundusii, neque ad præfectum fabrum Corcyræ, quem in locum me venire velles, retulissem. Quare potes, doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda præclarissime scripti libri

bri, genus hoc totum orationis tollere: *Disputabant, ego contra disserebam; Dicebant, ego negabam.* An mihi de te nihil esse dictum unquam putas? Ne hoc quidem, quod, cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? Quod iisdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarsi? Non dicam plura, ne, in quo te objurgem, id ipsum videar imitari. Illud dicam, ut sentio: si ista, quæ alios loqui dicis, ipse sentis, tua summa culpa est: sin alii tecum hæc loquuntur; tua tamen, quòd audis, culpa nonnulla est. Mea ratio in tota amicitia nostra constans, et gravis, reperietur. Quòd si quis me astutiorum fingit; quid potest esse callidius, quàm, cum te absentem semper defenderim, cum præsertim mihi usuventurum non arbitrarer, ut ego quoque absens à te defendendus essem; nunc committere, ut tu jure optimo me absentem deserere posses? Unum genus excipio sermonis, in quo persæpe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici; si aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum, male dicitur: quod tamen ipsum

non mehercule adhuc accidit, me audiente
 ut aut gravius diceretur, aut in plures, quam
 mecum Corcyrae Clodius est loquutus; cum
 in eo genere maxime quereretur, te aliorum
 improbitate minus felicem fuisse. Hos ego
 sermones, quod et multi sunt, et tuam exis-
 timationem (ut ego sentio) non offendunt
 laccessivi nunquam, sed non valde repressi.
 Siquis est, qui neminem bona fide in gra-
 tiam putet redire posse: non nostram is per-
 fidiam coarguit, sed indicat suam, simulque
 non de me is pejus, quam de te existimat.
 Sin autem quem mea instituta in provincia
 non delectant, et quadam dissimilitudine
 institutorum meorum, ac tuorum, laedi se
 putat, cum uterque nostrum recte fecerit,
 sed non idem uterque sequutus sit: hunc
 ego amicum habere non curo. Liberalitas
 tua, ut hominis nobilissimi, latius in pro-
 vincia patuit. Nostra si angustior est (etsi
 de tua proluxa, beneficaque natura limavit
 aliquid posterior annus propter quandam tris-
 titiam temporum) non debent mirari homi-
 nes, cum et natura semper ad largiendum
 ex alieno fuerim restrictior, et temporibus,
 quibus alii moventur, iisdem ego movear.

esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi.
rebus urbanis quòd me certiozem fecisti,
m per se mihi gratum fuit, tum quòd
gnificasti tibi omnia mea mandata curæ fo-
In quibus unum illud te præcipue rogo,
cures, ne quid mihi ad hoc negotii, aut
eris accedat, aut temporis: Hortensium-
e nostrum collegam, et familiarem, roges,
, si unquam meâ causâ quidquam aut sen-
, aut fecit, de hac quoque sententia bi-
decedat, qua mihi nihil potest esse ini-
cius. De nostris rebus quod scire vis,
orso nonis Octobris Amanum versus pro-
ti sumus. Hæc scripsi postridie ejus diei,
m castra haberem in agro Mopsuestiæ.
quid egero, scribam ad te; neque do-
um unquam ad meos litteras mittam, quin
jungam eas, quas tibi reddi velim. De
arthis quod quæris, fuisse nullos puto. Ara-
es qui fuerunt, admisto Parthico orna-
, dicuntur omnes revertisse. Hostem es-
in Syria negant ullum. Tu velim ad me
quàm sæpissime et de tuis rebus scribas,
de meis, et de omni reipublicæ statu;
quo sum sollicitus eò magis, quòd ex
litteris cognovi, Pompejum nostrum

NOTAS.

Refrigerato : *desvanecida ya la impresion, que tí hubiesen hecho los obispos de los de la Provincia.*

Ex superiore : *así estando sentado en mi Tribunal, como en las conversaciones familiares.*

Ex æquo : *viene á ser lo que decimos mano mano.*

Studia : *sus buenos deseos.*

Si cujus : *si alguna da oídos á &c.*

Venditionem : *otros mejor indictionem, que significa señalamiento, y aquí se puede interpretar repartimiento.*

Capitum, et ostiorum : *por cabezas, y puertas.*

Sin autem : *mas, si tienes gusto en poner en boca de otros (en decir que te han dicho otros) lo que á tí se te pone en la cabeza, introduces en la amistad un género de conversacion, que hace poco caso.*

Doctissimis : *siguiendo el consejo de hombres doctos.*

Tollere : *desterrar éste, y semejantes modos de hablar : disputaban algunos contra tí, yo argüí contra ellos : afirmaban, yo negaba. Estas eran expresiones de la Carta de Apio, que condena Ciceron : pues un amigo no debe hacer caso de obispos, con que le procuran malquistar con su amigo.*

Meus conventus : *teniendo yo cortes, asamblea. Apio exercia su jurisdicción aun despues de haber entrado en el Gobierno su sucesor Ciceron.*

Callidius : *ironía.*

Si cuiquam male : *si por ventura se habla mal de*

alguno de tus lugartenientes.

Laccessivi: nunca les he tirado de la lengua pa-
que hablaran de esto; mas no he puesto el ma-
cuidado en atajar estas conversaciones.

Mea instituta: mis máximas en el Gobierno.

Sententia bima: del parecer de que dure dos
por mi Gobierno.

CARTA IV.

Argumento.

Metelo Celer, que estaba gobernando la Ga-
a, habia escrito á Ciceron quejándose
en altivez de que éste hubiese tirado á su
hermano: satisfacele Ciceron en ésta, tra-
ndole á la memoria lo mucho, que por
habia hecho, mal correspondido: y re-
riéndole el mal procedimiento del herma-
o de Metelo con él: pídele que le haga
justicia, y muestra deseo de continuar
en su amistad.

M. T. C. Q. Metello, Quinti filio Celeri
Proconsuli S. D.

SI tu, exercitusque valetis, bene est. Scri-
bis ad me, te existimasse, pro mutuo
inter nos animo, et pro reconciliata gratia,
nunquam te à me ludibrio læsum iri. Quod

cujusmodi sit, satis intelligere non possumus, sed tamen suspicor ad te esse allatum, in senatu, cum disputarem, permultos esse qui rempublicam à me conservatam dolere dixisse, à te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illi adjunxi: mihi tecum ita dispartitum officium fuisse in reipublicæ salute retinendum, ut ego urbem à domesticis insidiis, et à intestino scelere; tu Italiam et ab armatis hostibus, et ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc nostram tanti, et tam præclari muneris societatem à tuis propinquis labefactatam: qui, cum tu à me rebus amplissimis, atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent, nequa mihi pars abs te voluntatis mutuæ tribueretur. Hoc in sermone cum à me exponeretur, quæ mea expectatio fuisset orationis tuæ, quantoque in errore versatus essem, visa est oratio non injucunda, et mediocris quidam est risus consequutus, non in te, sed magis in errorem meum, et quòd, me abs te cupisse laudari, aperte, atque ingenue confitebar.

Jam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me in clarissimis meis, atque amplissimis rebus, tamen aliquod testimonium tuæ vocis habere voluisse. Quòd autem ita scribis, *pro mutuo inter nos animo*: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio: equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, et redditur. Ego si hoc dicam, me tuâ causâ prætermisisse provinciam, tibi ipse levior videar esse: meæ enim rationes ita tulerunt: atque ejus mei consilii majorem in dies singulos fructum, voluptatemque, capio. Illud dico, me, ut primùm in concione provinciam deposuerim, statim, quemadmodum etiam tibi traderem, cogitare cœpisse. Nihil dico de sortitione vestra: tantùm te suspicari volo, nihil in ea re per collegam meum, me insciente, esse factum. Recordare cetera; quàm cito senatum illo die, facta sortitione, coegerim, quàm multa de te verba fecerim; cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Jam illud senatusconsultum, quod eo die factum est, ea præscriptione est, ut, dum id extabit, officium

cium meum in te obscurum esse non possit. Postea vero quàm profectus es, velim recordere, quæ ego de te in senatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te literas miserim. Quæ cum omnia collegeris, tu ipse velim iudices, satisne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutuò respondisse. Quod scribis de reconciliata nostra gratia; non intelligo, cur reconciliatam esse dicas, quæ nunquam immutata est. Quod scribis, non oportuisse Metellum fratrem tuum ob dictum à me oppugnari: primùm hoc velim existimes, animum mihi istum tuum vehementer probari, et fraternam plenam humanitatis, ac pietatis voluntatem: deinde, si qua ego in re fratri tuo reipublicæ causâ restiterim, peto, ut mihi ignoscas: tam enim sum amicus reipublicæ quàm qui maxime. Si vero meam salutem contra illius impetum in me crudelissimum defenderim, satis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris injuria conqueri. Quem ego cum comperissem, omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare, atque meditari; egi cum Claudia uxore tua, et cum vestra so-

ore Mutia (cujus erga me studium pro
Ch. Pompeji necessitudine multis in rebus
perspexeram) ut eum ab illa injuria deter-
erent. Atque ille (quod te audisse credo)
ridie Kalendas Januarias, qua injuria nemo
quam in aliquo magistratu improbissimus
ivis affectus est, eâ me consulem affecit,
am rempublicam conservassem: atque abe-
ntem magistratu concionis habendæ potes-
te privavit. Cujus injuria mihi tamen ho-
ori summo fuit. Nam, cum ille nihil mihi,
isi ut jurarem, permitteret: magna voce
aravi verissimum, pulcherrimumque jusju-
andum, quod populus item magna voce
me vere jurasse juravit. Hac accepta tam
signi injuriâ, tamen illo ipso die misi ad
Metellum communes amicos, qui agerent
cum eo, ut ab illa mente desisteret. Quibus
ille respondit, sibi non esse integrum: ete-
nim paulo ante in concione dixerat, ei, qui
in alios animadvertisset, indictâ causâ, di-
cendi ipsi potestatem fieri non oportere. Ho-
minem gravem, et civem egregium! qui,
qua poena senatus consensu bonorum om-
nium eos affecerat, qui urbem incendere,
magistratus, ac senatum trucidare, bellum
ma-

maximum conflare voluissent, eâdem die
 num judicaret eum, qui curiam cæde, ur-
 bem incendiis, Italiam bello liberasset. Ita
 que ego Metello fratri tuo præsentî restitit.
 Nam in senatu Kalendis Januariis sic cum
 eo de republica disputavi, ut sentiret sibi
 cum viro forti, et constanti, esse pugnan-
 dum. Ad tertium Nonas Januarias cum age-
 re cœpisset, tertio quoque verbo orationis
 suæ me appellabat, mihi minabatur: nequid
 illi quidquam deliberatius fuit, quàm me
 quacumque ratione posset, non iudicio, ne-
 que disceptatione, sed vi, atque impressio-
 ne, evertere. Hujus ego temeritati si virtute
 atque animo, non restitissem, quis esset, qui
 me in consulatu non casu potiùs existimaret
 quàm consilio, fortem fuisse? Hæc si Me-
 tellum cogitare de me nescisti, debes existi-
 mare, te maximis de rebus á fratre esse cela-
 tum: sin aliquid impertivit tibi sui consilii,
 lenis à te, et facilis, existimari debeo, qui
 nihil tecum de his ipsis rebus expostulem.
 Etsi intelligis, non me dicto Metelli (ut
 scribis) sed consilio ejus, animoque in me
 inimicissimo esse commotum: cognosce nunc
 humanitatem meam; si humanitas appellan-
 da

da est in acerbissima injuria remissio animi,
ac dissolutio. Nulla est à me unquam sen-
tentia dicta in fratrem tuum. Quotiescumque
aliquid est actum, sedens iis assensi, qui
mihi lenissime sentire visi sunt. Addam illud
etiam, quod jam ego curare non debui,
sed tamen fieri non moleste tuli: atque etiam,
ut ita fieret, pro mea parte adjuvi; ut se-
natusconsulto meus inimicus, quia tuus fra-
ter erat, sublevaretur. Quare non ego op-
pugnaui fratrem tuum; sed fratri tuo repug-
naui: nec in te (ut scribis) animo fui mobi-
li; sed ita stabili, ut in mea erga te vo-
luntate etiam desertus ab officiis tuis per-
manerem. Atque hoc ipso tempore tibi pe-
ne minitanti nobis per litteras hoc rescri-
bo, atque respondeo: Ego dolori tuo non
solùm ignosco, sed summam etiam lau-
dem tribuo. Meus enim me sensus, quan-
ta vis fraterni sit amoris, admonet. A te
peto, ut tu quoque æquum te judicem do-
lori meo præbeas: si acerbe, si crudeliter,
si sine causa, sum à tuis oppugnatus, ut
statuas mihi non modo non cedendum, sed
etiam tuo, atque exercitus tui, auxilio in
ejusmodi causa utendum fuisse. Ego te mi-
hi

hi semper amicum esse volui : me ut tibi amicissimum esse intelligeres , laboravi. Maneo in voluntate , et , quoad voles tu , permanebo : citiùsque amore tui fratrem tuum odisse desinam , quam illius odio quidquam de nostra benevolentia detrahatur. Vale.

Lib. 5. Ep. 2.

NOTAS.

Te existimasse : palabras de la Carta de Metello Celer.

Cujusmodi : que venga á ser.

In clarissimis : en el estorbar la conjuracion de Catilina , que habia resuelto acabar con la República.

Prætermisisse : dexé el Gobierno , para que lo lograras tú.

Concionis : solian los Magistrados , quando acababa el tiempo de su empleo , hablar al Pueblo.

Sibi non : que no estaba en su mano.

Hominem : ironía.

Levissime : mas suavemente : con ménos rigor.

Sensus : lo que pasa por mi corazon.

CARTA V.

Argumento.

Se disculpa con Sextio de no haberle escrito ántes , y le anima á llevar con paciencia su destierro.

M. T. C. P. Sextio P. filio S. D.

NON oblivione amicitiaë nostræ , neque intermissione consuetudinis meæ , superioribus temporibus ad te nullas litteras misi ; sed , quòd priora tempora in ruinis reipublicæ , nostrisque , jacuerunt : posteriora autem me à scribendo tuis injustissimis , atque acerbissimis incommodis retardarunt. Cum verò et intervallum jam satis longum fuisset , et tuam virtutem , animique magnitudinem , diligentius essem mecum recordatus : non putavi esse alienum institutis meis , hæc ad te scribere. Ego te , P. Sexti , et primis temporibus illis , quibus in invidiam absens , et , in crimen vocabare , defendi : et , cum in tui familiarissimi iudicio , ac periculo , tuum nomen conjungeretur , quàm potui accuratissime te , tuamque causam , tutatus sum ; et proxime recenti adventu meo ,
cum

cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si adfuissem; tamen nulla re saluti tuæ defui: quumque eo tempore invidiâ annonæ inimici non solùm tui, verùm etiam amicorum tuorum, iniquitas totius judicii, multaque alia reipublicæ vitia plùs, quàm causa ipsa, veritasque, valuissent; Publio tuo neque operâ, neque consilio, neque labore, neque gratiâ, neque testimonio, defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiaë diligenter à me, sancteque servatis, ne hoc quidem prætermittendum esse duxi, te ut hortarer, rogaremque, ut et hominem te, et virum, esse meminisses; id est, ut et communem, incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum, neque præstare ullo pacto potest, sapienter ferres; et dolori fortiter, ac fortunæ, resisteres; cogitaresque et in nostra civitate, et in ceteris, quæ rerum potitæ sunt, multis fortissimis, atque optimis viris, injustis judiciis, tales casus incidisse. Illud utinam ne vere scriberem, eâ te republicâ carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio, vereor, ne, si nihil ad te scripserim, debi-

tum ejus virtuti videar testimonium non
 episse: sin autem omnia, quæ sentio, per-
 scripserim, ne refricem meis litteris deside-
 rium, ac dolorem tuum. Sed tamen pru-
 dentissime facies, si illius pietatem, virtu-
 tem, industriam, ubicumque erit, tuam es-
 se, tecum esse, duces. Nec enim minùs nostra
 sunt, quæ animo complectimur, quàm quæ
 oculis intuemur. Quamobrem et illius exi-
 mia virtus, summusque in te amor magnæ
 tibi consolationi debet esse, et nos, ceteri-
 que, qui te non ex fortuna, sed ex virtute
 pendimus, semperque pendemus, et ma-
 xime animi tui conscientia, cum tibi nihil
 meritò accidisse reputabis: et illud adjunges,
 homines sapientes turpitudine, non casu; et
 delicto suo, non aliorum injuriâ, commove-
 ri. Ego et memoriâ nostræ veteris amicitiae,
 et virtute, atque observantiâ filii tui, moni-
 tus, nullo loco deero neque ad consolan-
 dum, neque ad levandum fortunam tuam.
 Tu siquid ad me fortè scripseris, perficiam,
 ne te frustra scripsisse arbitrere. Vale. *Lib. 5.*
Ep. 17.

NOTAS.

Priora: *el tiempo, en que Ciceron estuvo de-
terrado.*

Posteriora: *en que lo estaba Sextio.*

Tui: *Milon.*

Adventu: *del destierro.*

Invidiâ: *por el aborrecimiento, en que habia
incurrido por razon de los comestibles.*

Neque præstare: *ni asegurar, que no le vendra*

Refricem: *refresque, avive.*

CARTA VI.

Argumento.

*Dícele á Trebiano, que no le consoló, por
saber llevaba con constancia sus trabajos.
Asegúrale, que saldrá presto de ellos; y le
ofrece aprovechar qualquier momento
favorable para su alivio.*

M. T. C. Trebiano S. D.

ANtea misissem ad te litteras, si ge-
nus scribendi invenirem. Tali enim tem-
pore aut consolari amicorum est, aut pol-
liceri. Consolatione non utebar, quòd ex
multis audiebam, quàm fortiter, sapienter-
que ferres injuriam temporum, quàmque
te

te vehementer consolaretur conscientia fac-
torum, et consiliorum tuorum. Quod qui-
dem si facis, magnum fructum studiorum
optimorum capis, in quibus te scio semper
esse versatum: idque ut facias, etiam, at-
que etiam te hortor. Simul et illud tibi ho-
mini peritissimo rerum, et exemplorum, et
omnis vetustatis, ne ipse quidem rudis, sed
in studio minùs fortasse, quàm vellem, at-
in rebus, atque usu plùs etiam, quàm vel-
lem, versatus, spondeo tibi, acerbitatem
istam, et injuriam, non diuturnam fore.
Nam et ipse, qui plurimùm potest, quo-
tidie mihi delabi ad æquitatem, et ad re-
rum naturam videtur, et ipsa causa ea est,
at jam simul cum republica, quæ in per-
petuum jacere non potest, necessario re-
viviscat, atque recreetur: quotidieque fit ali-
quid lenius, et liberalius, quàm timebamus.
Quæ quoniam in temporum inclinationibus
sæpe parvis posita sunt: omnia momenta
observabimus, neque ullum prætermitemus
tui juvandi, et levandi, locum. Itaque illud
alterum, quòd dixi, litterarum genus quo-
tidie mihi, ut spero, fiet proclivius, ut
etiam polliceri possim. Id re, quàm ver-
bis,

bis, faciam libentiùs. Tu velim existimes et plures te amicos habere, quàm qui isto casu sint, ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim; et me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habes et magnum: quod est in uno te. Quæ sunt in fortuna, temporibus regentur, et consiliis nostris providebuntur. Vale. *Lib. 6. Ep. 11.*

NOTAS.

Temporum: en que todo lo dominaba César.

Ipse qui: César.

Causa: la causa de los Pompeyanos.

CARTA VII.

Argumento.

Escribe á Caton las noticias, que tuvo de una invasion de los Parthos en tierras del Pueblo Romano, y las causas, por que se envia cartas, avisando de ello al Senado.

M. T. C. Imperator M. Catoni S. D.

CUM ad me legati missi ab Antiocho Commageno venissent in castra ad Iconium ante diem III. Non. Sept. iique mi-

mihi nuntiassent, Regis Parthorum filium, quocum esset nupta Regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumque præterea gentium magna manu, venisse, Euphratemque jam transire cœpisse; dicique, Armenium Regem in Cappadociam impetum esse facturum: putavi pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi: quòd et ipsum Comma- genum legati dicebant ad senatum statim nuntios, litterasque misisse; et existimabam, M. Bibulum Proconsulem, qui circiter id. Sex. ab Epheso in Syriam navibus profectus erat, quòd secundos ventos habuisset, jam in provinciam suam pervenisse: cujus litteris omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in ejusmodi re, tantoque bello, maximæ curæ est, ut, quæ copiis, et opibus, tenere vix possumus, ea mansuetudine, et continentia nostrâ, sociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut consuesti, nos absentes diligas, et defendas. Vale. *Lib. 15. Ep. 3.*

NOTAS.

Publice: *al Senado.*

Continentiâ: *moderacion.*

CARTA VIII.

Argumento.

Discúlpase de no haber asistido al Senado en un dia , en que podia en él favorecer á Planco , porque M. Antonio tenia gente armada en él.

M. T. C. Planco Imperatori Consuli designato S. D.

MEum studium honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset, si aututò in Senatum, aut honeste, venire potuissem. Sed nec sine periculo quisquam libere de republica sentiens versari potest in summa impunitate gladiatorum: nec nostræ dignitatis videtur esse, ibi sententiam de republica dicere, ubi me et meliùs, et propiùs, audiant armati, quàm Senatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque studium meum desiderabis:

ne

ne in publicis quidem, si quid erit, in quo
me interesse necesse sit, unquam deero, ne
cum periculo quidem meo, dignitati tuæ.
In iis autem rebus, quæ nihilominus, ut
ego absim, confici possunt, peto à te, ut
me rationem habere velis et salutis, et dig-
nitatis meæ. Vale. *Lib. 10. Ep. 2.*

NOTAS.

Pro: como pide nuestra amistad.

Rationem: tengo cuenta con mi vida.

CARTA IX.

Argumento.

Habla de la resolucion, que tomaron Ci-
ceron, y Casio de dexar la guerra, des-
pues que fué vencido Pompeyo en los
campos de Farsalia.

M. T. C. C. Cassio S. D.

ET si uterque nostrum spe pacis, et odio
civilis sanguinis, abesse à belli perti-
nacia voluit, tamen, quando ejus consi-
lii princeps ego fuisse videor, plus fortasse
tibi præstare ipse debeo, quàm à te ex-

pectare. Etsi, ut sæpe soleo mecum recordari, sermo familiaris meus tecum, et iterum mecum tuus adduxit utrumque nostrum ad id consilium, ut uno prælio putaremus, non totam causam, at certe nostrum iudicium, definiri convenire. Neque quisquam hanc nostram sententiam vere unquam reprehendit præter eos, qui arbitrantur, melius esse deleri omnino rempublicam, quam imminutam, et debilitatam, manere. Ego autem ex interitu ejus nullam spem scilicet mihi proponebam, ex reliquiis magnam. Sed ea sunt consequuta, ut magis mirum sit accidere illa potuisse, quam nos non vidisse ea futura, nec, cum homines essemus, divinare potuisse. Equidem fateor meam conjecturam hanc fuisse, ut, illo quasi quodam fatali prælio facto, et victores communi saluti consulere vellent, et victoribus suæ. Utrumque autem positum esse arbitrabar in celeritate victoris. Quæ si fuisset, eandem clementiam experta esset Africa, quam cognovit Asia, quam etiam Achaja, et (ut opinor) ipso legato, ac deprecatore. Amisissis autem temporibus, quæ plurimum valent, præsertim bellis civilibus, interposi-

is annus alios induxit, ut victoriam sperarent, alios, ut ipsum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna sustinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adjunctum iri, aut nescio quem istum Pharnacem Asiæ terrorem illaturum putaret? Nos tamen in consilio pari casu dissimili usi sumus. Tu enim eam partem petisti, ut et consiliis in-teresses, et (quod maxime curam levat) futura animo prospicere posses. Ego, qui festinavi, ut Cæsarem in Italia viderem, (sic enim arbitrabamur) eumque, multis honestissimis viris conservatis, redeuntem ad pacem currentem, ut ajunt, incitarem, ab illo longissime et absum, et abfui. Versor autem in gemitu Italiæ, et in urbis miseris querelis: quibus aliquid opis fortasse ego pro meâ, tu pro tuâ, pro suâ quisque parte ferre potuisset, si auctor affuisset. Quare velim pro tuâ erga me perpetuâ benevolentia, scribas ad me, quid videas, quid sentias, quid expectandum, quid agendum nobis existimes. Magni erunt mihi tuæ litteræ: atque utinam primis illis, quas Luceria miseris, paruissem! sine ulla enim

molestia dignitatem meam retinuissem. Vale
Lib. 15. Ep. 15.

NOTAS.

Definiri : *decidirse.*

Illo : *la batalla de Farsalia.*

Ipsa : *César.*

Ipsam vincti : *el ser vencidos.*

Pharnacem : *bijo de Mitridates Rey del Ponto
 á quien venció César, luego que le dió la batalla
 la qual refiriendo él mismo dixo : veni, vidi, vici,*

LIBRO VIII.

DE CARTAS DE DIFERENTES

ASUNTOS.

CARTA PRIMERA.

Argumento.

Alaba á Trebacio, porque ya tiene constancia en mantenerse con César, pídele le envíe noticias de la guerra Gálica; y le zumba porque le escribió en borrador por miseria.

M. T. C. Trebatio S. D.

A Ccepi à te aliquot epistolas uno tempore, quas tu diversis temporibus dederas: in quibus me cetera delectarunt: significabant enim, te istam militiam jam firmo animo ferre, et esse fortem virum, et constantem. Quæ ego paulisper in te ita desideravi non imbecillitate animi tui, sed magis, ut desiderio nostri te æstuarè putarem. Quare perge, ut ccepisti: forti animo istam tolera militiam. Multa (mihi crede)

assequere. Ego enim renovabo commenda-
 tionem; sed tempore. Sic habeto, non tibi
 majori esse curæ, ut iste tuus à me dis-
 cussus fructuosissimus tibi sit, quàm mihi.
 Itaque, quando vestræ cautiones infirmæ
 sunt, Græculam tibi misi cautionem chi-
 rographi mei. Tu me velim de ratione Gal-
 lici belli certiore facias. Ego enim igna-
 vissimo cuique maximam fidem habeo. Sed
 ut ad epistolas tuas redeam, cetera, belle
 illud miror. Quis solet eodem exemplo plu-
 res dare, qui sua manu scribit? Nam, quod
 in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam
 sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod
 delere malueris, quàm hæc exscribere: nisi
 forte tuas formulas. Non enim puto te meas
 epistolas delere, ut reponas tuas. An hoc
 significas, nihil fieri? frigere te? ne char-
 tam quidem tibi suppeditare? jam ista tua
 culpa est, qui verecundiam tecum extule-
 ris, et non hic nobiscum reliqueris. Ego
 te Balbo, cum ad vos proficiscetur, mo-
 re Romano commendabo. Tu, si interval-
 lum longius erit mearum litterarum, ne sis
 admiratus. Eram enim abfuturus mense Apri-
 lii. Has litteras scripsi in Pomptino, cum
 ad

ad villam M. Æmili Philemonis divertissem: ex quâ jam audieram fremitum clientium meorum; quos quidem tu mihi conciliasti. Nam Ulubris honoris mei causâ vim maximam ranunculorum se commosse constabat. Cura ut valeas. VI. Idus Aprilis, de Pomptino.

Epistolam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conscidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi posset. Sed et Arruntius ita te mandasse ajebat, et tu adscripseras. Verum illud esto. Nihil te ad me postea scripsisse, demiror, præsertim tam novis rebus. Vale. *Lib. 7. Ep. 18. Laudatoria.*

NOTAS.

Cetera: lo demas, fuera de haberme escrito muchas cartas, que eran copias unas de otras: como se ve mas abaxo: sed ut ad, &c.

Æstquare: estabas en brasas.

Mei: de mi puño propio.

Ignavissimo: dice; que cree mas bien á los cobardes, y es porque, quanto ménos hacen, tanto mas libre tienen la atencion.

Palimpsesto: en pergamino ya escrito, y borrado.

Exscribere trasladar.

Ranunculorum: llama á la gente de aquel pais ranaquajos, por estar lleno de lagunas.

CARTA II.

Argumento.

Alaba á Dolabela por haber derribado la columna, que se habia levantado en honor de César.

M. T. C. Dolabellæ Consuli S. D.

ETsi contentus eram, mi Dolabella, tuâ gloriâ: satisque ex ea magnam lætitiâ, voluptatemque, capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quòd vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causâ in hæc loca conveniant; præterea ex municipiis frequentes necessarii mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim, se dubitare, quin tu meis præceptis, et consiliis, obtemperans præstantissimum te civem, et singularem consulem, præbeas. Quibus ego quanquam verissime possum respondere, te, quæ facias, tuo

no iudicio, et tuâ sponte facere, nec cuiquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, et omnis à meis consiliis profecta videatur: neque valde nego. Sum enim avidior etiam, quam satis est, gloriæ. Est tamen non alienum à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni regum regi fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem: mihi verò gloriosum, te juvenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ reæ. L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plene salutavit, oh! mi Cicerone, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud Pororis filium valerem, jam salvi esse possemus. Dolbellæ vero tuo et gratulor, et gratias ago: quem quidem post te Consulem solum possumus vere Consulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarior, ac tum unquam, nihil reipublicæ salutarior. Atque hæc una vox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hæ-

re-

reditatem alienæ gloriæ sinas cernere, m
que aliqua ex parte in societatem tuam
laudum venire patiare. Quanquam, mi De
labella (hæc enim jocatus sum) libent
omnes meas, si modò sunt aliquæ meæ la
des, ad te transfuderim, quàm aliquam pa
tem exhausserim ex tuis. Nam, cum te sem
per tantùm dilexerim, quantùm tu intellig
re potuisti: tum his tuis factis sic incens
sum, ut nihil unquam in amore fuerit a
dentius. Nihil est enim (mihi crede) virtu
te formosius, nihil pulchrius, nihil amab
lius. Semper amavi, ut scis, M. Brutum
propter ejus summum ingenium, suaviss
mos mores, singularem probitatem, atque
constantiam: tamen idibus Martiis tantum
accessit ad amorem, ut mirarer locum fuis
se augendi in eo, quod mihi jam priden
cumulatum esse videbatur. Quis erat, qu
putaret ad eum amorem, quem erga te ha
bebam, posse aliquid accedere? tantum ac
cessit, ut mihi nunc denique amare videar
antea dilexisse. Quare quid est, quod ego t
horter, ut dignitati, et gloriæ servias? pro
ponam tibi claros viros: quod facere so
lent, qui hortantur? neminem habeo cla
rior

norem, quàm te ipsum. Te imitari oportet, tecum ipse certes. Nec licet quidem tibi jam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. Contigit enim tibi, quod haud scio, an nemini, ut summa severitas animadversionis non modò non invidiosa, sed etiam popularis esset, et cum bonis omnibus, tum infimo cuique, gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ; sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenii, atque consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illâ sapientius. Ita pedetentim, et gradatim, tum accessus à te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur et urbem periculo, et civitatem metu: neque solùm ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum: quo facto intelligere debes, in te repositam esse rempublicam, tibi que non modo tuendos, sed etiam ornandos, esse illos viros, à quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura prope-

diem

di m , ut spero. Tu , quoniam rempubli-
cam , nosque conservas , fac ut diligentis-
sime teipsum , mi Dolabella , custodias.
Vale. *Lib. 9. Ep. 14. Laudatoria.*

NOTAS.

Loca : *Vayas.*

Præbeas : *te portes como , &c.*

Alumnum : *discípulo.*

Multa : *habló largamente.*

Atque : *y todos á una voz dicen lo mismo.*

Cernere : *partir contigo , ir á medias contigo.*

Idibus : *dia , en que M. Bruto , y los otros con-
jurados matáron á César en el Senado.*

CARTA III.

Argumento.

*Alaba á Bruto para mover á Casio á seguir
su exemplo.*

M. T. C. Cassio S. D.

Hic mem credo adhuc prohibuisse , quo-
minus de te certum haberemus , quid
ageres , maximeque , ubi esses. Loque-
bantur omnes tamen , credo , quod vo-
lebant , in Syria te esse , habere copias. Id
autem eo faciliùs credebatur , quia simile

vero videbatur. Brutus quidem noster egregiam laudem est consecutus. Res enim tantas gessit, tamque inopinatas, ut eæ, cum per se gratæ essent, tum gratiores propter celebritatem. Quod si tu ea tenes, quæ putamus; magnis subsidiis fulta respublica est. A prima enim ora Græciæ usque ad Ægyptum optimorum civium imperiis muniti erimus, et copiis. Quanquam, nisi me fallebat, res sic se habebat, ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positum videretur: qui, ut sperabamus, erupisset Mutinâ, nihil belli reliquum fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obsidebatur, quòd magno præsidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternæ noster Hirtius: ad Forum Cornelium Cæsar: uterque cum firmo exercitu: magnasque Romæ Pansa copias ex delectu Italiæ comparat. Hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris litteris significat, accurus videbatur. Præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiosissimam reipublicæ. Tuos etiam clientes transpadanos mirifice conjunctos cum causâ habebamus. Erat firmissimus senatus,

exceptis consularibus : ex quibus unus
 Cæsar firmus est , et rectus. Servilii Sulpi-
 cii morte magnum præsidium amisimus.
 Reliqui partim inertes , partim improbi
 nonnulli invident eorum laudi , quos in re-
 publica probari vident. Populi verò Roma-
 ni , totiusque Italiæ , mira consensio est. Ha-
 erant fere , quæ tibi nota esse vellem. Nun-
 quam autem opto , ut ab istis Orientis partibus vir-
 tutis tuæ lumen eluceat. Vale. *Lib. 12. Ep. 5.*

NOTAS.

Obsidebatur : *por M. Antonio.*

Conjunctos : *unidos á nuestro partido.*

Consensio : *union.*

CARTA IV.

Argumento.

Dícele á Valerio , que por qué no le ha de dar el gusto de llamarle Jurisconsulto , como lo hace en el sobrescrito : lo que dicen de él los que vienen de donde está : y que dé la vuelta presto.

M. T. C. Lucio Valerio Jurisconsulto S. D.

CUR enim tibi hoc non gratificer , nescio ; præsertim , cum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti. Lentulo nostro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim desinas jam nostris litteris uti , et nos aliquando revisas : et ibi malis esse , ubi aliquo numero sis , quàm istic , ubi solus sapere videare. Quanquam , qui istinc nunc veniunt , partim te superbum esse dicunt , quòd nihil respondeas ; partim contumeliosum , quòd male respondeas. Sed jam cupio tecum coram jocari. Quare fac , ut quamprimum venias , neque in Apuliam tuam accedas , ut possimus , salvum te venisse , gaudere. Nam , si illò veneris,

tanquam Ulysses, cognosces tuorum neminem. Vale. *Lib. 1. Ep. 10. jocosa.*

CARTAS V.

Argumento.

Chancéase con Trebacio con ocasion de haber escrito que estaba con César en el concepto de gran Jurisconsulto. Dícele tambien, que ha escrito á éste nuevamente recomendándole; que le avise del efecto de su recomendacion, y que, no siguiéndosele grandes ventajas de mantenerse con César, se restituya á Roma.

M. T. C. Trebatio S. D.

LEgi tuis litteras, ex quibus intellexi, te Cæsari nostro valde jurisconsultum videri. Est quòd gaudeas, te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere viderere. Quòd si in Britanniam quoque profectus esses; profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. Veruntamen (rideamus licet: sum enim à te invitatus) subinvideo tibi, ultro te etiam arcessitum ab eo, ad quem ceteri non propter ejus superbiam, sed propter oc-

cupationes, adspirare non possunt. Sed tu in ista epistola nihil mihi scripsisti de tuis rebus: quæ mehercule mihi non minori curæ sunt, quàm meæ. Valde metuo, ne frigeas in hibernis. Quamobrem camino luculento utendum censeo. Idem et Mucio, et Manilio placebat, præsertim qui sagis non abundares: quamquam vos nunc istic satis calere audio. Quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu in remilitari multò es cautior, quam in advocacionibus, qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi: neque spectare essedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam satis jocati sumus. Ego de te ad Cæsarem quàm diligenter scripserim, tute scis; quàm sæpe, ego. Sed mehercule jam intermiseram, ne viderer liberalissimi hominis, meique amantissimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his litteris, quas proxime dedi, putavi esse hominem commonendum. Id feci. Quid profecerim, facias me velim certiore: et simul de toto statu tuo, consiliisque omnibus. Scire enim cupio, quid agas, quid expectes, quàm longum istum

tuum à nobis discessum futurum putes. Sic enim tibi persuadeas velim, unum mihi esse solatium, quare faciliùs possim pati, te esse sine nobis, si tibi esse id emolumento sciam. Sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius: me, qui te non Romam attraham; te, qui non huc advoles. Una mehercule nostra vel severa, vel jocosa congressio pluris erit, quàm non modo hostes, sed etiam fratres nostri Ædui. Quare omnibus de rebus fac ut quamprimum sciam. *Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.* Vale. Lib. 7. Ep. 10. *jocosa.*

NOTAS.

Es quòd : *bien te puedes alegrar : le trata de ignorante.*

Ab eò : *César.*

Camino : *grandes lumbres.*

Sagis : *capotes de soldados : le trata de pobre.*

Calere : *entraís en calor con los ataques de los enemigos.*

Advocationibus : *defensas.*

Natare : *le trata de tímido, porque no quiso pasar con César á la gran Bretaña.*

Andabatam : *se llamaban Andabatæ los que peleaban con los ojos vendados; y el sentido es: que siendo tan amigo de espectáculos Trebacio, que ni aun podían apartarle del espectáculo de los Andabatas, le da miedo mirar los carros de guerra Británicos: otros lo entienden de otro modo.*

Hominem : César.

Congressio : conversacion.

Fratres : Pueblos de la Francia muy amigos de los Romanos , y por eso llamados bernianos.

CARTA VI.

Argumento.

Con ocasion de haberle dicho á Ciceron , que su amigo Trebacio se habia hecho sectario de Epicuro , el qual queria , que cada uno atendiese á su gusto , y no se metiese á gobernar la República , y sentia , que los Dioses no cuidaban de las cosas humanas , se chanea con él en esta Carta , trayendo á propósito varias fórmulas del derecho.

M. T. C. Trebatio S. D.

Mirabar , quid esset , quòd tu mihi literas mittere intermisisses. Indicavit mihi Pansa meus , Epicureum te esse factum. O castra præclara ! Quid tu fecisses , si te Tarentum , et non Samarobrinam , misissem ? Jam tum mihi non placebas , cum idem intuebare , quod et Titius familiaris meus. Sed quonam modo jus civile defendes , omnia tuâ causâ facias , non civium ? Ubi cum

porro illa erit formula fiducia, *Ut inter bonos bene agier oportet?* Quis enim est bonus, qui facit nihil, nisi suâ causâ? Quod jus statues *communi dividundo*, cum commune nihil possit esse apud eos, qui omnia voluptate sua metiuntur? Quomodo autem tibi placebit *Jovem lapidem* jurare, cum scias Jovem iratum esse nemini posse? Quid fiet porro populo Ulubrano, si tu statueris, *πολιτεύεσθαι* non oportere? Quare, si plane à nobis deficis, moleste fero: si Pansæ assentari commodum est, ignosco: modo scribe aliquando ad nos, quid agas, et à nobis, quid agi, quid fieri, aut curari velis. Vale. *Lib. 7. Ep. 12. jocosa.*

NOTAS.

Castra: *bella campaña has becho.*

Tarentum: *Ciudad deliciosa de la Italia.*

Idem: *el interés, y el deleyte.*

Jovem: *jurar por un Jupiter de piedra: pues el verdadero no cuida de las cosas de acá abaxo en sentir de Epicuro.*

Ulubrano: *de donde era Trebacio.*

πολιτεύεσθαι lat. administrare rempublicam: *governar la República.*

A nobis: *si nos dexas en un todo, si abandonas la doctrina de los Académicos, que yo sigo.*

Pansæ: *era sectario de Epicuro.*

CARTA VII.

Argumento.

*Dáale la razon de no haberle escrito : y se
chancea con él , alegándole ciertas
fórmulas del derecho.*

M. T. C. Trebatio S. D.

A Deone me injustum esse existimasti, ut tibi irascerer, quòd parum mihi constans, et nimiùm cupidus decedendi videre, ob eamque causam me arbitrarere litteras ad te jamdiu non misisse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis litteris perspiciebam, molestiam attulit: neque alia fuit ulla causa intermissionis litterarum, nisi quòd, ubi esses, plane nesciebam. Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis. Audi, mi Testa: utrum superbiorem te pecunia facit, an quòd te imperator consulit? Moriar, ni, quæ tua gloria est, puto, te malle à Cæsari consuli, quàm inaurari. Si verò utrumque est, quis te feret præter me, qui omnia ferre possum? Sed ut ad rem redeam, te istic invi-
tum

tum non esse , vehementer gaudeo : et , ut illud erat molestum , sic hoc est jucundum. Tantum metuo , ne artificium tuum tibi parum prosit. Nam , ut audio , istic *Non ex jure manu consertum , sed magis ferro rem repetunt.*

Et tu soles ad vim faciendam adhiberi. Nec est , quod illam exceptionem in interdicto pertimescas, *quod tu prior vi , hominibus armatis , non veneris.* Scio enim te non esse procacem in laccessendo. Sed , ut ego quoque te aliquid de nostris cautionibus admoneam , Treviros vites censeo. Audire capitales esse. Mallem , auro , argento , aere essent. Sed aliàs jocabimur. Tu ad me de istis rebus omnibus scribas velim quàm diligentissime. Ad III. Non. Mart. Vale. Lib. 7. Ep. 13. *jocosa.*

NOTAS.

Non ex : no recobran lo suyo por la via de la Justicia , sino por la fuerza de las armas.

Treviros : hay equívoco en esta palabra , que significa unos Pueblos feroces de la Galia Bélgica , y tambien los Triunviro , que habia en Roma para conocer las causas capitales , y acuñar moneda.

CARTA VIII.

*dele á Celio, que no quiere que le escriba
 noticias vulgares, ni aun particulares pa-
 radas, ó presentes, sino de lo venidero:
 y le inclina á favor de Pompeyo.*

Argumento.

M. T. C. Proconsul Cœlio Rufo S. D.

Quid? tu me hoc tibi mandasse existi-
 mas, ut mihi gladiatorum composi-
 tiones, ut vadimonia dilata, et Chres-
 compilationem mitteres, et ea, quæ no-
 bis, cum Romæ sumus, narrare nemo au-
 deat? Vide, quantum tibi meo iudicio tri-
 buam (nec mehercule injuriâ: πολιτικώτερον
 enim te ad adhuc neminem cognovi) ne il-
 la quidem curo mihi scribas, quæ maxi-
 mis in rebus reipublicæ geruntur quotidie;
 nisi quid ad me ipsum pertinebit. Scribent
 alii: multi nuntiabunt: perferet multa etiam
 ipse rumor. Quare ego nec præterita, nec
 præsentia abs te, sed, ut ab homine lon-

ge in posterum propiciente, futura ex-
 to: ut ex tuis litteris, cum formam rei
 blicæ viderim, quale ædificium futurum
 scire possim. Neque tamen adhuc habeo
 quòd te accusem. Neque enim fuit, quod
 tu plus providere posses, quàm quivis no-
 trum, in primisque ego, qui cum Pompejo
 complures dies nullis in aliis, nisi in
 republica, sermonibus versatus sum: quod
 nec possunt scribi, nec scribenda sunt. Tan-
 tum habeto, civem egregium esse Pompe-
 jum, et ad omnia, quæ providenda sunt
 in republica, et animo, et consilio paratum.
 Quare da te homini: complectetur, mihi
 crede. Jam iidem illi et boni, et mali ci-
 ves videntur, qui nobis videri solent. Ego
 cum Athenis decem ipsos dies fuisset, mu-
 tùmque mecum Gallus noster Caninius; pro-
 ficiscebar inde prid. non. Quinct. cum hoc
 ad te litterarum dedi. Tibi cum omnia me
 commendatissima esse cupio, tum nihil ma-
 gis, quàm ne tempus nobis provinciæ pro-
 rogetur. In eo mihi sunt omnia. Quid, quan-
 do, et quo modo, et per quos, agendum
 sit, tu optime constitues. Vale. Lib. 2. Ep.
 8. *objurgatoria.*

NOTAS.

Quid? Qué? ; *Es eso lo que yo te encargué?*
dixe yo que me escribieras, qué pares habian
ido de Gladiatores, qué dilaciones habia habido
los dias de comparecer en juicio, los robos de
esto, y otras cosas de este jaez?

ῥητορικώτερον lat. reipublicæ peritiorem: *mas po-*
co, mas inteligente en los negocios del Es-

ipsos; justos, ni mas ni ménos.

Caninius; sup. fuisset.

CARTA IX.

Argumento.

en cara á Antonio con su ingratitude
los muchos favores, que le debia: ofre-
sin embargo continuarlos, si enmien-
da su correspondencia, y le recomienda
á Atico.

T. C. C. Antonio M. filio Imperato-
 ri. S. D.

Tsi statueram nullas ad te litteras mit-
 tere, nisi commendatitias (non quòd
 intelligerem satis apud te valere; sed
 iis, qui me rogarent, aliquid de nos-
 tra

tra conjunctione imminutum esse ostendit
 rem) tamen, cum T. Pomponius, homo
 omnium meorum in te studiorum, et
 feriorum maxime conscius, tui cupidus,
 tri amantissimus, ad te proficisceretur,
 quid mihi scribendum putavi; præsertim
 cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non
 sem. Ego si abs te summa officia deside-
 rem, mirum nemini videri debeat. Omnia
 enim à me in te profecta sunt, quæ
 tuum commodum, quæ ad honorem, quæ
 ad dignitatem, pertinerent. Pro his rebus
 nullam mihi abs te relatam esse gratiam
 tu es optimus testis. Contra etiam esse
 quid abs te profectum, ex multis auctoritatibus
 (nam comperisse me non audeo dicere: sed
 fortè id ipsum verbum ponam, quod à
 te, ajunt, falsò in me solere conferri) sciam
 ea, quæ ad me delata sunt, malo te ex Pom-
 ponio, cui non minùs molesta fuerunt,
 quàm ex meis litteris, cognoscere. Meus
 te animus quàm singulari officio fuerit,
 senatus, et populus Romanus testis est. Tu
 quàm gratus erga me fueris, ipse existima-
 re potes: quantum mihi debeas, ceteri existi-
 timent. Ego, quæ tuâ causâ antea feci, so-

antate sum adductus, ut facerem, postea-
 que constantiâ. Sed reliqua (mihi crede)
 multò majus meum studium, majoremque
 gravitatem, et laborem desiderant. Quæ ego,
 si non profunderè, ac perdere videbor, om-
 nibus meis viribus sustinebo: sin ingrata
 esse sentiam, non committam, ut tibi ipse
 insanire videar. Ea quæ sint, et cujus-
 modi, poteris ex Pomponio cognoscere. At-
 que ipsum tibi Pomponium ita commendo,
 ut, quanquam ipsius causâ confido te om-
 nia esse facturum; tamen abs te hoc pe-
 tam, ut, si quid residet in te amoris er-
 ga me, id omne in Pomponii negotio os-
 tendas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.
 Vale. *Lib. 5. Ep. 5. objurgatoria.*

NOTAS.

Aliquid: *que no estaba en su punto nuestra amistad.*

Studiorum: *de mi afecto; y buenos oficios, que por tí bice.*

A me: *bice por tí, me debes.*

Contra: *que en algo has sido contra mí.*

Id ipsum: *Antonio decia, que habia averiguado, que Ciceron no le correspondia como amigo.*

Constantiâ: *por ir conforme con mi modo de obrar de ántes.*

Reliqua: *lo demas, en que te puedo servir.*

CARTA X.

Argumento.

Planco habia escrito al Senado, aconsejando, que se hiciese la paz con M. Antonio; Ciceron le dice, que no es de hacer, si no dexa las armas, y le exhorte con alguna severidad á que se aparte de M. Antonio, y se ponga de parte de la República, pues de no hacerlo así, todos los honores conseguidos se quedarán en solo nombre.

M. T. C. Planco Imperatori Consuli designato S. D.

QUæ loquutus est Furnius noster de animo tuo in rempublicam, ea gratissima fuerunt senatui, populoque Romano probatissima. Quæ autem recitatae sunt litteræ in senatu, nequaquam consentire cum Furnii oratione visæ sunt. Pacis enim auctor eras; cum collega tuus vir clarissimus à fœdissimis latronibus obsideretur qui aut positis armis pacem petere debent aut, si pugnantes eam postulant, victo-
riâ

niâ pax, non pactione parienda est. Sed de pace litteræ vel Lepidi, vel tuæ, quam in partem acceptæ sint, ex viro optimo fratre tuo, et C. Furnio, poteris cognoscere. Me autem impulit tui caritas, ut, quamquam nec tibi ipsi consilium deesset, et fratris, Furniique benevolentia, fidelisque prudentia, tibi præsto esset futura; vellentamen meæ quoque auctoritatis pro plurimis nostris necessitudinibus præceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani, et cum senatus auctoritate, junxeris. Sejunge te, quæso, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum judicium, sed temporum vincula junxerunt. Complures in perturbatione reipublicæ consules dicti: quorum nemo consularis habitus, nisi qui animo extitit in rempublicam consulari. Talem igitur te esse oportet, qui primùm te ab impiorum civium, tui dissimillimorum, societate sejungas: deinde te senatui, bonisque omnibus,

bus, auctorem, principem, ducem, præbeas
 postremò, ut pacem esse iudices non in ar-
 mis positis, sed in abjecto armorum, et
 servitutis, metu. Hæc si et ages, et senties,
 tum eris non modo consul, et consularis,
 sed magnus etiam consul, et consularis. Sim-
 aliter, tum in istis amplissimis nominibus
 honorum non modo dignitas nulla erit, sed
 erit summa deformitas. Hæc impulsus be-
 nevolentia scripsi paulò severiùs: quæ tu in
 experiendo ea ratione, quæ te digna est,
 vera esse cognosces. XIII. Kal. Apr. *Lib. 10.*
Ep. 6. dissuasoria.

NOTAS.

Consentire: *concordar, venir bien.*

Collega: *D. Bruto sitiado en Modena por M. Antonio.*

Quàm: *que mal recibida ha sido la Carta sobre la paz.*

FINIS.

ÍNDICE

*de las Cartas, que se contienen en
este Volúmen.*

LIBRO I.	Carta 12 al mismo p. 22.
<i>de las Cartas de re- comendacion.</i>	Carta 13 al mismo p. 24.
Carta 1 á Lentulo pág. 1.	Carta 14 á C. César p. 25.
Carta 2 á Celio p. 2.	Carta 15 á Sulpicio p. 27.
Carta 3 á Apio Pul- chro p. 3.	Carta 16 al mismo p. 29.
Carta 4. á Furfanio p. 6.	Carta 17 al mismo p. 31.
Carta 5 á César p. 7.	Carta 18 al mismo p. 32.
Carta 6 á Trebacio p. 10.	Carta 19 al mismo p. 34.
Carta 7 á Cornificio p. 11.	Carta 20 al mismo p. 35.
Carta 8 al mismo p. 13.	Carta 21 al mismo p. 36.
Carta 9 á Q. Vale- rio p. 15.	Carta 22 al mismo p. 38.
Carta 10 á Crasipedes p. 18.	Carta 23 á Acilio p. 40.
Carta 11 á Bruto p. 20.	

- Carta 24 al mismo p. 41. Carta 41 al mismo p. 64.
- Carta 25 al mismo p. 42. Carta 42 á Q. Philipo p. 65.
- Carta 26 al mismo p. 43. Carta 43 á Ticio p. 66.
- Carta 27 al mismo p. 44. Carta 44 á Alieno p. 67.
- Carta 28 á Q. Galo p. 46. Carta 45 al mismo p. 68.
- Carta 29 á Apuleyo p. 47.
- Carta 30 á C. Sextilio Rufo p. 48.
- Carta 31 á Curion p. 49.
- Carta 32 á Aucto p. 50.
- Carta 33 á Cesio p. 51.
- Carta 34 á Rey p. 52.
- Carta 35 á Q. Thermo p. 53.
- Carta 36 al mismo p. 54.
- Carta 37 al mismo p. 56.
- Carta 38 á Silio p. 59.
- Carta 39 á P. Servilio p. 61.
- Carta 40 al mismo p. 62.
- Carta 1 á Apio p. 69.
- Carta 2 á Trebacio p. 71.
- Carta 3 á Celio Rufo p. 73.
- Carta 4 al mismo p. 77.
- Carta 5 al mismo p. 79.
- Carta 6 á Papirio Peto p. 81.
- Carta 7 á Planco p. 82.
- Carta 8 al mismo p. 83.

LIBRO II.

de las Cartas narrativas, y nunciativas.

- Carta 9 á Bruto p. 85.
 Carta 10 á Terencia
 p. 87.
 Carta 11 á la misma
 p. 89.
 Carta 12 á Tiron p.
 91.
 Carta 13 al mismo p.
 93.
 Carta 14 al mismo p.
 94.
 Carta 15 al mismo p.
 95.

LIBRO III.

De las Cartas exhortatorias.

- Carta 1 á Curion p.
 97.
 Carta 2 á T. Fabio
 p. 99.
 Carta 3 á Rufo p. 101.
 Carta 4 á Toranio p.
 103.
 Carta 5 á Cayo Tre-
 bacio p. 105.
 Carta 6 á Curion p.
 107.
 Carta 7 á Papirio Pe-
 to p. 108.

Carta 8 á Munacio
 Planco p. 111.

Carta 9 al mismo p.
 114.

Carta 10 al mismo p.
 116.

Carta 11 al mismo p.
 118.

Carta 12 á Cornificio
 p. 120.

Carta 13 á Tiron p.
 122.

Carta 14 al mismo p.
 124.

LIBRO IV.

De las Cartas petitorias.

- Carta 1 á Apio Pul-
 chro p. 125.
 Carta 2 á Q. Metelo
 p. 127.
 Carta 3 á Q. Valerio
 p. 129.
 Carta 4 á M. Rutilio
 p. 131.
 Carta 5 á Bruto p.
 133.
 Carta 6 á L. Culeolo
 p. 134.

Carta 7 á Servilio p.
135.

Carta 8 á C. Marce-
lo p. 137.

Carta 9 á L. Paulo
p. 139.

Carta 10 al mismo 140.

LIBRO V.

*De las Cartas gratu-
latorias, y de accion
de gracias.*

Carta 1 á Curion p. 143.

Carta 2 á Apio Pul-
chro p. 146.

Carta 3 á Trebiano p.
149.

Carta 4 á Basilio p.
151.

Carta 5 á Dolabela p.
151.

Carta 6. á Cornificio
p. 153.

Carta 7 á Philipo p. 155.

Carta 8 á Sulpicio p.
156.

Carta 9 al mismo p. 158.

Carta 10 á L. Culeolo
p. 161.

Carta 11 á Q. Thermo
p. 163.

Carta 12 á M. Marce-
lo p. 164.

Carta 13 á C. Marce-
lo el hijo p. 166.

Carta 14 á C. Marce-
lo el padre p. 167.

Carta 15 á C. Marce-
lo el hijo p. 168.

LIBRO VI.

*De las Cartas conu-
latorias.*

Carta 1 á P. Lentulo
p. 170.

Carta 2 á Curion p.
171.

Carta 3 á Sulpicio p.
174.

Carta 4 á P. Nigidio
p. 178.

Carta 5 á Ticio p. 183.

Carta 6 á Aulo Torqua-
to p. 187.

Carta 7 al mismo p.
192.

Carta 8 al mismo p.
195.

Carta 9 al mismo p. 198.

Carta 10 á A. Cecina
p. 203.

Carta 11 á Trebiano

p. 206.

Carta 12 á Toranio

p. 209.

LIBRO VII.

De las Cartas excusatorias.

Carta 1 á Curion p.

211.

Carta 2 á Celio p. 214.

Carta 3 á Apio Pulchro p. 220.

Carta 4 á Q. Metelo

p. 229.

Carta 5 á P. Sextio p.

237.

Carta 6 á Trebiano p.

240.

Carta 7 á M. Caton p.

242.

Carta 8 á Planco p.

244.

Carta 9 á C. Casio p.

245.

LIBRO VIII.

De Cartas de diferentes asuntos.

Carta 1 á Trebacio p.

249.

Carta 2 á Dolabela p.

252.

Carta 3 á C. Casio p.

256.

Carta 4 á L. Valerio

p. 259.

Carta 5 á Trebacio p.

260.

Carta 6 al mismo p.

263.

Carta 7 al mismo p.

265.

Carta 8 á M. Celio p.

267.

Carta 9 á C. Antonio

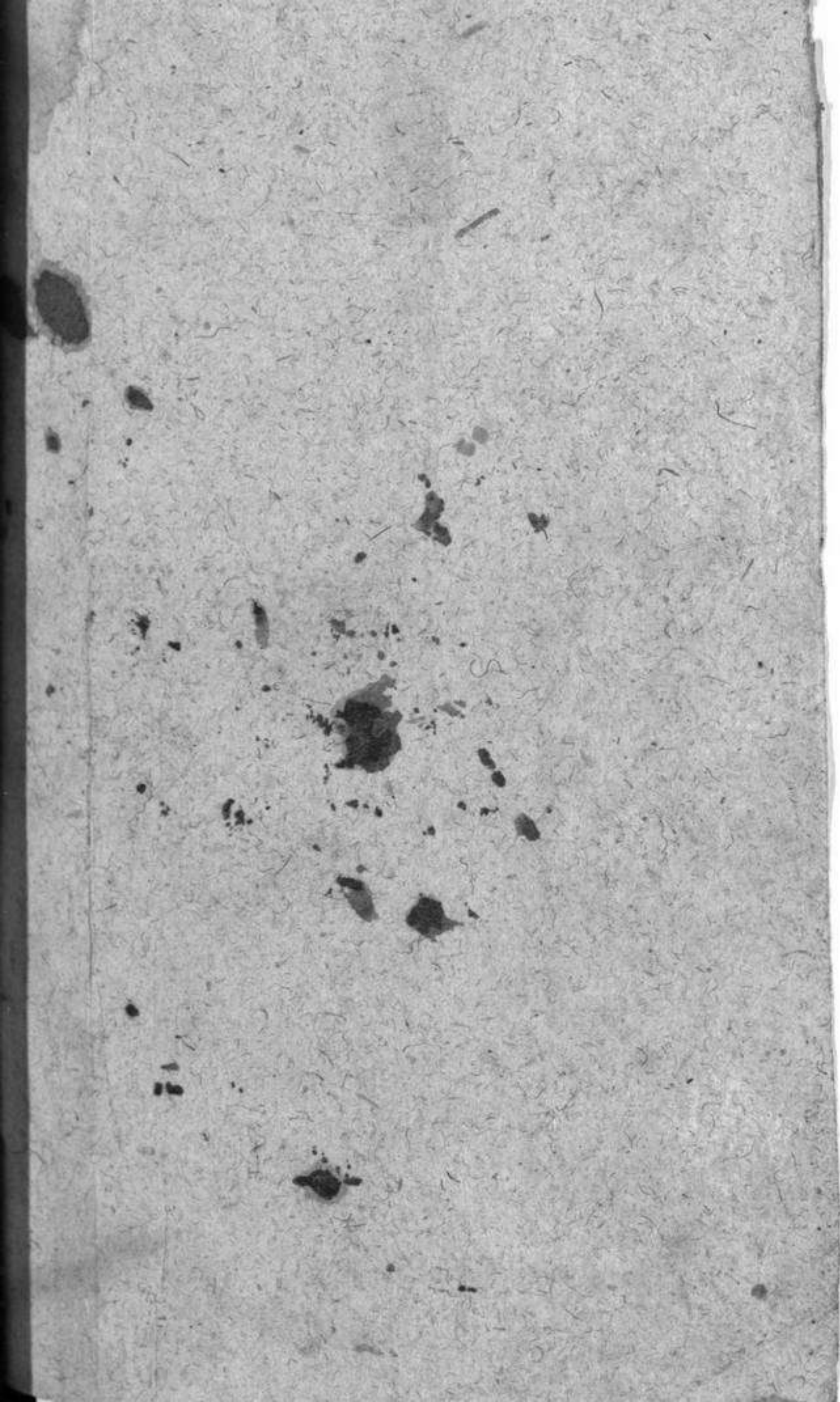
p. 269.

Carta 10 á Planco p.

272.

FE DE ERRATAS.

Pág. 10 lin. 17 *Ilii*, lee *Silii*. Pág. 44 lin. 17 lee de este. Pág. 59 lin. 12 *pactationes*, lee *pactiones*.
 Ibid. l. 17 *tam*, lee *tum*. Pág. 62 l. 21 διοικήται, διοικήται. Pág. 63 lin. 20 τρεῖς, lee τρεῖς. Pág. 57 lin. 15 υποθήκας, lee ὑποθήκας. Pág. 58 lin. 14 Ibid.
 Pág. 75 lin. 10 *Proconsuli*, lee *Proconsul*. Pág. y las siete siguientes lin. 1 *Libro I.*, lee *Libro*.
 Pág. 95 lin. 19 πανικοῖς, lee πανικοῦ. Pág. 96 lin. 12 θορυβοποιεῖ, lee θορυβοποιεῖ. Ibid. lin. 4 κημις, κημις.
 Pág. 109 lin. 3 *Dioysius*, lee *Dionysius*. Pág. 110 l. 2 y 4 προλεγομένα y προλεγομενα, lee προλεγομενα.
 Pág. 112 lin. 10 *homini*, lee *hominis*. Ibid. lin. *imperantissimi*, lee *intemperantissimi*. Pág. 135 lin. 11 *sus*, lee *tus*. Pág. 197 lin. 17 *u*, lee *a*. Ibid. lin. 1 y 15 εἰς Ἀθήνας, lee εἰς Ἀθήνας. Ibid. *noctua*, lee *noctua*.
 Pág. 208 lin. *adductor*, lee *adductor*. Pág. 228 lin. 11 *alguna*, lee *alguno*. Pág. 231 lin. *etiam*, lee *eam*. Pág. 263 lin. ult. *ubicum*, lee *ubicum*.
 Pág. 264 lin. 10 y 24 πολίτευται, lee πολίτευται. Pág. 265 lin. 20 *Cæsari*, lee *Cæsare*.





ESPAÑA







Ast.

R. 56